

Yksi- ja monipaikkaisen asumisen yhteys lasten ja nuorten hyvinvointiin

TUULIA LAMMI
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2018

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

LAMMI, TUULIA: Yksi- ja monipaikkaisen asumisen yhteys lasten ja nuorten hyvinvointiin
Pro gradu -tutkielma, 76 sivua, 6 liitesivua
Sosiaalityö
Ohjaaja: Katja Kuusisto
Helmikuu 2018

Vaikka lasten kokemukset olivat pitkään piilossa hyvinvointitutkimuksessa, nykyään lasten hyvinvointia tutkitaan yhä enenevässä määrin niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Asuminen on eräs hyvinvoinnin osatekijöistä. Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella yksi- ja monipaikkaisen asumisen yhteyttä lasten ja nuorten hyvinvointiin. Lasten monipaikkaisella asumisella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa tilannetta, jossa lapsen arki vuorottelee vähintään kahden eri asuinpaikan välillä. Yksipaikkainen asuminen tarkoittaa puolestaan sitä, että lapsi asuu vain yhdessä paikassa.

Tutkimuksen aineistona oli Lapsiuhritutkimus 2013 -kyselytutkimuksen aineisto. Otos muodostui 11 364 kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisesta vastaajasta. Analysoin aineistoani kvantitatiivisesti tilastollisia menetelmiä käyttäen. Ristiintaulukoimalla tarkastelin erilaisia hyvinvointi-indikaattoreita yksi- ja monipaikkaisen asumisen luokissa. Myöhemmin toin näihin taulukointeihin myös sukupuolimuuttujan kolmantena muuttujana. Pääkomponenttianalyysillä tiivistin usean hyvinvointia kuvaavan muuttujan joukon neljään pääkomponenttiin, joita mallina käyttäen muodostin hyvinvointia kuvaavat summamuuttujat. Summamuuttujien keskiarvoja tarkastelin jälleen yksi- ja monipaikkaisen asumisen sekä myös lastensuojelun toimenpiteenä sijoitettujen ja ei-sijoitettujen sekä ydinperheessä ja sen ulkopuolella elävien ryhmissä. Logistisen regressioanalyysin keinoin selvitin asumisen lisäksi myös muita hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä.

Tässä tutkimuksessa monipaikkaisesti asuvien lasten ja nuorten hyvinvointi näyttäytyi monessa kohtaa huonompana kuin yksipaikkaisesti asuvien lasten ja nuorten hyvinvointi. Kaikissa analyseissä erot ryhmien välillä eivät kuitenkaan olleet erityisen isoja. Usean selittävän muuttujan samanaikainen tarkastelu myös osoitti, että asuminen ei ollut vahvimmin hyvinvointia selittävä tekijä.

Asuminen ei ole irrallinen hyvinvoinnin osatekijä, vaan se on yhteydessä myös muihin hyvinvointiin vaikuttaviin asioihin. Jatkossa olisi hedelmällistä tutkia asumisen ja hyvinvoinnin yhteyksiä syvemmin, esimerkiksi lasten kokemustietoa selvittävän haastattelun keinoin.

Avainsanat: lasten ja nuorten hyvinvointi, hyvinvointi-indikaattorit, monipaikkainen asuminen, yksipaikkainen asuminen

University of Tampere
Faculty of Social Sciences

LAMMI, TUULIA: The connection between one- and multi-local housing and well-being of children and adolescents

Master's Thesis, 76 pages, 6 pages of appendixes

Social Work

Supervisor: Katja Kuusisto

February 2018

Experiences of children were hidden for a long time in the field of well-being study. Nowadays well-being of children is studied more and more in Finland and internationally. Housing is one of the components affecting well-being. The purpose of the study was to find out how one- and multi-local housing is connected to the well-being of children and adolescents. In this thesis, multi-local housing of children refers to a situation where a child is living in at least two places at the same time. One-local housing means that a child lives only in one place.

The data used in this study is from the Child Victim Survey 2013. The sample was comprised of 11 364 Finnish 6th and 9th graders. I analysed the data statistically using quantitative methods. Indicators of well-being are represented in the groups of one- and multi-local housing using cross tabulation. Later, I elaborated crosstabs with one more variable, sex of a respondent. With principal components analysis I compacted a group of well-being variables into four principal components. Using these components as a model, I created four sum variables representing well-being. I compared the mean scores of the sum variables in the groups of one- and multi-local housing as well as in the groups of children who lived and who didn't live in foster care and in the groups of children who lived and who didn't live in a nuclear family. With logistic regression analysis I examined more factors that may also have an influence on the well-being of children.

On the grounds of this study, the well-being of children and adolescents living multi-locally seemed to be worse than of those living one-locally. However, the differences between these two groups were not always remarkably significant. In addition, examining several independent variables at the same time, the housing proved not to be the strongest variable connected to well-being.

Housing is not a separate factor of well-being, but it is interconnected to another aspects that also affect well-being. In the future, it would be fruitful to study the connection between housing and well-being even deeper, for example by finding out the experiences of children and adolescents through interviews.

Key words: well-being of children and adolescents, indicators of well-being, multi-local housing, one-local housing

SISÄLLYS

1 Johdanto.....	1
2 Hyvinvoinnin, asumisen ja perhemuodon yhteydet	4
2.1 Hyvinvoinnin käsitteestä	4
2.2 Lasten ja nuorten hyvinvointi	6
2.3 Hyvinvointi-indikaattorit ja hyvinvoinnin mittaaminen.....	9
2.4 Asuminen ja sen monipaikkaisuus ilmiönä	13
2.5 Asumismuoto ja perherakenne hyvinvoinnin osatekijöinä.....	15
2.5.1 Asumisen ja hyvinvoinnin yhteys	15
2.5.2 Perhemuoto, vanhemmuus ja lasten hyvinvointi.....	19
3 Tutkimuksen toteuttaminen	22
3.1 Tutkimusongelma	22
3.2 Aineisto.....	23
3.3 Kyselylomake ja keskeiset muuttajat	25
3.4 Metodologia ja menetelmät	28
3.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	33
4 Lasten ja nuorten asuminen hyvinvoinnin kysymyksenä	36
4.1 Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten asuminen	36
4.2 Yksi- ja monipaikkaisesti asuvien lasten ja nuorten aineellinen, fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi	38
4.3 Lasten ja nuorten hyvinvointiin yhteydessä olevien ominaisuuksien ja toimintatapojen tarkastelua asumis- ja elämäntilanteiden valossa	46
4.4 Lasten ja nuorten heikentynyttä hyvinvointia selittävät tekijät	55
4.5 Sukupuolen vaikutus hyvinvointiin	61
5 Pohdinta	64
Lähteet	71
Liite 1.....	77

KUVIOT

Kuvio 1. Lapsen hyvinvointimalli	9
---	---

TAULUKOT

Taulukko 1. Aineiston edustavuus opetuskielen ja alumuuttujien mukaan tarkasteltuna	24
Taulukko 2. Demografisia ja sosioekonomisia tietoja	25
Taulukko 3. Asumista kuvaavia tietoja	37
Taulukko 4. Aineellinen hyvinvointi yksi- ja monipaikkaisen asumisen mukaan.....	39
Taulukko 5. Fyysinen hyvinvointi yksi- ja monipaikkaisen asumisen mukaan.....	41
Taulukko 6. Psyykkinen hyvinvointi yksi- ja monipaikkaisen asumisen mukaan.....	42
Taulukko 7. Sosiaalinen hyvinvointi yksi- ja monipaikkaisen asumisen mukaan.....	45
Taulukko 8. Muodostuneet pääkomponentit.....	49
Taulukko 9. Pääkomponentteihin latautuneista muuttujista muodostetut summamuuttujat...	52
Taulukko 10. Summamuuttujien keskiarvoja yksi- ja monipaikkaisen asumisen ryhmissä ...	53
Taulukko 11. Summamuuttujien keskiarvoja ei-sijoitettujen ja sijoitettujen ryhmissä	54
Taulukko 12. Summamuuttujien keskiarvoja ydinperheessä ja sen ulkopuolella elävien ryhmissä.....	55
Taulukko 13. Logistisen regressioanalyysin tuloksia	60
Taulukko 14. Onnettomaksi itsensä kokevien tarkastelua yksi- ja monipaikkaisen asumisen sekä sukupuolen mukaan	62
Taulukko 15. Peloista kärsivien ja helposti pelästyvien tarkastelua yksi- ja monipaikkaisen asumisen sekä sukupuolen mukaan	63
Taulukko 16. Silmätikuksi tai kiusaamisen kohteeksi itsensä kokevien tarkastelua yksi- ja monipaikkaisen asumisen sekä sukupuolen mukaan	63

1 JOHDANTO

Hyvinvoinnin käsite on ollut keskeinen humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä jo pitkään. Käsitteelle ominaista on se, että se kytkeytyy samanaikaisesti sekä yhteiskunnan rakenteisiin että ihmisen toimintaan. Se, kummalta tasolta ilmiötä tarkastellaan, määrittelee pitkälti hyvinvoinnin käsitettä ja sen sisältöä. (Niemelä 2010a, 16.) Hyvinvoinnin määrittäminen ei kuitenkaan ole helppoa. Hyvinvoinnin tutkijat ovatkin päässeet yksimielisyyteen lähinnä siitä, että hyvinvointi on moniulotteinen ilmiö. (Minkkinen 2015, 20.)

Jos yleisen hyvinvoinnin määrittäminen on haastavaa, vielä haastavampaa on lasten hyvinvoinnin määrittäminen. Hyvinvointitutkimuksessa lasten kokemukset olivat pitkään piilossa tai lasten hyvinvointia ei eroteltu aikuisten hyvinvoinnista. Lasten hyvinvointi ja aikuisten hyvinvointi eivät kuitenkaan ole sama asia, joten lapsilähtöistä tutkimusta tarvitaan. Nykyään lasten hyvinvointia tutkitaan yhä enenevässä määrin. Lasten hyvinvointia kuvaavia malleja on kehitetty ja hyvinvointi-indikaattoreita on pohdittu lasten näkökulmasta niin Suomessa kuin maailmallakin. (ks. esim. Kiili 1998; Minkkinen 2015.)

Sekä kansallisesti että kansainvälisesti tarkasteltuna voidaan sanoa, että suomalaislapset voivat hyvin. Kuitenkin osa ikäryhmän lapsista voi huonosti, tai heidän elämänsä kuuluu hyvinvoinnin uhkatekijöitä. (Aira & Hämylä & Kannas & Aula & Harju-Kivinen 2014, 127.) Hyvinvointi on laaja käsite, ja sen eri osa-alueisiin vaikuttaa useita eri tekijöitä. Eräs merkittävä hyvinvoinnin osatekijä on asuminen. Aiemmin esimerkiksi sosiaalityössä tunnistettiin asumisen ja hyvinvoinnin yhteys, jolloin huomioita kiinnitettiin ennen kaikkea asumisen materiaaliseen puoleen, kuten terveydelle haitallisiin asuinoloihin. Sitten elinolojen kohennuttua keskustelu asumisesta hyvinvoinnin kysymyksenä väheni. (Forsberg & Ritala-Koskinen & Autonen-Vaaranieniemi & Kauko 2014, 29.)

Asuminen on kuitenkin myös nykypäivänä tärkeä hyvinvointiin vaikuttava tekijä. Perinteisesti on ajateltu kodin ja perhetilanteen pysyvyyden luovan pohjan lapsen hyvinvoinnille, mutta perhemuotojen moninaistumisen ja useassa asuinpaikassa asumisen – monipaikkaisen asumisen – yleistyessä asiaa pitää tarkastella lähemmin. Monipaikkaisen asumisen ja hyvinvoinnin yhteyksistä tarvitaan lisää tietoa. (Forsberg ym. 2014, 29, 34.)

Tutkielmassani pyrin vastaamaan tähän tiedontarpeeseen tarkastelemalla suomalaisten koulu-
laisten hyvinvointia heidän koti- ja asumistaustaansa vasten. Tarkastelen asumisen ja hyvinvoinnin yhteyksiä vertaamalla vain yhdessä kodissa asuvia lapsia (yksipaikkainen asuminen)

sellaisiin lapsiin, joilla koteja on samanaikaisesti useampia (monipaikkainen asuminen). Monipaikkaisen asumisen käsitettä on käytetty jo aiemmassa tutkimuksessa, mutta yksipaikkaisen asumisen käsite on uusi. Koska tässä tutkimuksessa on tarkoitus nimenomaan vertailla useassa paikassa asuvia ja vain yhdessä paikassa asuvia lapsia ja nuoria, on ollut perusteltua ottaa käyttöön yksipaikkaisen asumisen käsite monipaikkaisen asumisen käsitteen rinnalle.

On tosiasia, että asuminen ei ole ainoa hyvinvointiin vaikuttava tekijä. Siksi tässä tutkimuksessa pyrin löytämään myös muita lasten ja nuorten hyvinvointiin yhteydessä olevia tekijöitä. Lisäksi tarkastelen omina ryhminään myös lastensuojelulain nojalla sijoitettujen ja ei-sijoitettujen sekä ydinperheessä ja sen ulkopuolella elävien lasten ja nuorten hyvinvointia sekä sitä, näyttäytyykö asumisen ja hyvinvoinnin yhteys erilaisena tyttöjen ja poikien kohdalla.

Tutkimukseni aineistona hyödynnän Lapsiuhritutkimus 2013 -kyselytutkimuksen aineistoa (Eltonen & Fagerlund & Kääriäinen & Peltola & Sariola 2013a). Kyselyn vastaajat ovat suomalaisia kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisia lapsia ja nuoria. Tutkimuksella on kerätty ensisijaisesti tietoa lasten ja nuorten väkivaltakokemuksista, mutta sen lisäksi myös monista muista lasten ja nuorten elämässä läsnä olevista tekijöistä. Hyödynnän omassa tutkimuksessani aineistosta lasten asumiseen sekä hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Kyseessä on määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus, ja aineistoa analysoin tilastollisin testein. Ristiintaulukoimalla tarkastelen eri hyvinvointi-indikaattoreiden ja yksi- ja monipaikkaisen asumisen yhteyttä. Myöhemmin elaboroin ristiintaulukoita tuomalla niihin kolmantena muuttujana myös sukupuolen. Pääkomponenttianalyysin avulla tiivistän vastaajan ominaisuuksia ja toiminnan tapoja selvittävän kysymyspatteriston muuttujajoukon muutamaaan pääkomponenttiin. Pääkomponenttien perusteella muodostettujen summamuuttujien keskiarvoja vertailen *t*-testin avulla jälleen yksi- ja monipaikkaisen asumisen ryhmissä, mutta myös sijoitettujen ja ei-sijoitettujen sekä ydinperheessä ja sen ulkopuolella elävien lasten ja nuorten ryhmissä. Logistisen regressioanalyysin keinoin pyrin löytämään asumisen lisäksi myös muita hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä.

Tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa täytyy pitää mielessä se tosiasia, että tutkimuksessa käytetty aineisto ei anna yksi- ja monipaikkaisesta asumisesta eikä hyvinvoinnista tyhjentävää kuvaa. Aineiston koko kuitenkin mahdollistaa sen, että saatuja tuloksia voidaan pohtia yleisemmällä, mahdollisesti jopa koko Suomen lasten ja nuorten tasolla. Tutkimuksen avulla on mahdollista löytää tutkittavan asian kannalta merkityksellisiä syy-yhteyksiä ja ilmiöitä. Parhaassa tapauksessa ne avaavat oven jatkotutkimukselle, esimerkiksi lasten kokemustiedon keräämiselle.

Hannele Forsberg kumppaneineen (2014, 34) on peräänkuuluttanut tarvetta saada ”lisää empiiristä tutkimustietoa lasten hyvinvoinnin ja monipaikkaisen asumisen välisestä yhteydestä”. Tämä tutkimus on yksi vastaus tähän tiedontarpeeseen. Kuten sanottu, se ei vastaa tyhjentävästi kysymykseen yksi- ja monipaikkaisen asumisen ja hyvinvoinnin yhteydestä, mutta sen avulla toivottavasti saadaan uutta ja arvokasta tietoa aiheesta. Sen lisäksi, että tutkimus tuottaa tieteellistä tietoa, sillä on myös yhteiskunnallista merkitystä – onhan hyvinvointi jälkiteollisessa yhteiskunnassa eräs yhteiskuntapolitiikan ydintavoitteista (Hoffrén & Rättö 2011, 219). Tutkimus antaa tietoa lasten hyvinvoinnin tilasta nyt uudenaikaisesta näkökulmasta.

Tutkielmani aloitan teoriakatsauksella, jossa tarkastelen hyvinvointi-käsitettä, lasten ja nuorten hyvinvointia ja sen tutkimusta, asumista ja sen monipaikkaisuutta ilmiönä sekä asumisen ja perhemuodon yhteyttä lapsen hyvinvointiin. Seuraavassa luvussa esittelen tutkimuskysymykseni, käyn läpi tutkimuksen käytännön toteuttamista sekä kerron aineistosta ja käyttämästäni menetelmästä. Pohdin myös tutkielman eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä seikkoja. Tämän jälkeen esittelen tutkimukseni tulokset. Tutkielmani lopussa teen päätelmiä saamistani tuloksista ja pohdin jatkotutkimustarpeita.

2 HYVINVOINNIN, ASUMISEN JA PERHEMUODON YHTEYDET

2.1 Hyvinvoinnin käsitteestä

Hyvinvointi-käsitteen juuret ovat elämänlaadun, onnellisuuden, elintason ja terveyden tutkimusperinteessä (Ben-Arieh & Frønes 2011, 461). Hyvinvointi kytkeytyy sekä yhteiskunnan rakenteisiin eli makrotasoon että ihmisen toimintaan eli mikrotasoon. Se, kummalta tasolta käsitettä tarkastelee, määrittelee pitkälti sen sisältöä. Makrotasolla puhutaan esimerkiksi hyvinvointivaltiosta tai -yhteiskunnasta ja mikrotasolla esimerkiksi ihmisen hyvin voimisesta ja elämässä menestymisestä. (Niemelä 2010a, 16.)

Suomen kielen laaja hyvinvointi-termi assiosioituu muun muassa englanninkielisiin käsitteisiin *well-being* ja *welfare*. *Welfare* viittaa hyvinvointiin, joka muodostuu yhteiskunnallisista olosuhteista. Resurssien yleisyys ja niiden jakautuminen kuvaavat hyvinvointia. Kyse on siis pitkälti elinoloista. *Well-being* viittaa puolestaan sellaiseen hyvinvointiin, joka muodostuu yksilön omista kokemuksista. (Aira ym. 2014, 6.)

Hyvinvointi on moniulotteinen ilmiö eikä sen määrittäminen tyhjentävästi ole yksinkertaista (Minkkinen 2015, 15). Useimpia hyvinvointitutkijoita yhdistävät monet toisiinsa kietoutuneet asiakokonaisuudet: hyvinvoinnin arvot, ymmärrys hyvästä elämästä, hyvinvoinnin suhteellisuus, hyvinvointierojen epäoikeudenmukaisuus, ajatus hyvinvointivajeiden välttämisestä, hyvinvointia koskevan tiedon tiivistäminen, hyvinvoinnin monitieteisyys ja hyvinvoinnin politiointi. (Saari 2011, 10–11.) Koska hyvinvointikäsitteitä on lukuisia, voidaan ajatella, että käsite hyvinvointi viittaa yhden ilmiön sijaan ilmiöjoukkoon. Hyvinvointi onkin siis näin ajateltuna kattokäsite, jonka sisältö ja operationalisointi vaihtelevat eri tutkimuksissa. (Minkkinen 2015, 20.)

Hyvinvointia voi tarkastella myös hyvinvointipolitiikan näkökulmasta. Hyvinvointipolitiikalla tarkoitetaan yhteiskunnan toimintaa väestön hyvinvoinnin ylläpitämiseksi ja edistämiseksi sekä sitä suunnittelu- ja hallintojärjestelmää, jolla toimeenpannaan hyvinvointipalvelut ja -etuudet. (Niemelä 2010a, 16.) Hyvinvointipolitiikka voidaan jakaa hyvinvoinnin aineellis-fyysisiin, sosiaalisiin, henkis-inhimillisiin sekä ympäristöllisiin edellytyksiin. Hyvinvoinnin aineellis-fyysiset edellytykset liittyvät työhön, terveyteen sekä asumiseen, eli toisin sanoen työ-, terveys- ja asuntopolitiikkaan. Sosiaalisilla edellytyksillä tarkoitetaan sosiaaliturvapolitiikkaa, kansalais-toimintapolitiikkaa sekä perhepolitiikkaa. Henkis-inhimilliset edellytykset ilmenevät kulttuuri-, koulutus- ja kasvatustalitiikassa. Hyvinvoinnin ympäristöllisillä edellytyksillä tarkoitetaan

sitä, miten ympäristöä kohdellaan hyvinvointipoliittisesti. Kyse on siis ympäristö- ja aluepolitiikasta. (Niemelä 2010b, 5–6.)

Pauli Niemelä (2010a, 17–20) esittää teoksessa *Hyvinvointipolitiikka* tarveteoreettisen, resurssiteoreettisen sekä osallisuus- ja toimintateoreettisen hyvinvointiajattelun näkökulmat. Tarveteoreettisen hyvinvointiajattelun mukaan hyvinvointi määrittyy ihmisen tarpeiden ja niiden tyydyttämisen kautta. Hyvinvointi ilmenee tällöin elintasona, eli hyvinvointia tarkastellaan lopputuloksen kautta. Resurssiteoreettinen hyvinvointiajattelu olettaa hyvinvoinnin toteutuvan ihmisellä olevien resurssien ja niiden käytön kautta. Resurssit siis nähdään hyvinvoinnin mahdollisuuksina. Osallisuus- ja toimintateoreettisen hyvinvointiajattelun mukaan toiminnallisuus ja osallisuus yhteisössä tuottavat hyvinvointia. Tähän liittyy tärkeänä tekijänä toimintavapaus. Hyvinvointi siis ilmenee vapautena hyvinvointiin.

Etenkin pohjoismaisessa kontekstissa hyvinvointitutkimuksessa on usein keskitytty kolmeen eri ulottuvuuteen, jotka pohjaavat sosiologi Erik Allardtin hyvinvointiteoriaan (Hyvinvoinnin mittaaminen 2016). Allardtin kolmessa ulottuvuudessa yhdistyvät tarve- ja resurssiperustaiset hyvinvointiteoriat (Niemelä 2010a, 18). Ulottuvuuksista *having* kuvaa elintasona eli materiaalisia ja fysiologisia perustarpeita, *loving* yhteisyyssuhteita eli paikallisyhteisyyttä, perheyhteisyyttä ja ystävyys-suhteita sekä *being* itsensä toteuttamista, yksilön korvaamattomuutta, saatua arvonantoa, poliittisia resursseja ja mielekästä tekemistä (Allardt 1976, 38–47, 50). Allardtin jaottelussa *being*-ulottuvuuden varjoon jää osallisuus- ja toimintateoreettisen hyvinvointiajattelun ydin (*doing*). Myös psyykkisen hyvinvoinnin ulottuvuus puuttuu. (Minkkinen 2015, 24.)

Mitä kokonaisvaltaisemmin hyvinvointia halutaan tutkia, sitä tärkeämpää on tarkastella sekä objektiivisia että subjektiivisia hyvinvoinnin mittareita (Minkkinen 2015, 20.) Objektiivinen tutkimusote nojaa ennen kaikkea *welfare*-hyvinvointikäsitteeseen, ja siinä keskeistä ovat hyvinvoinnin edellytyksiä monipuolisesti kuvaavat faktat. Subjektiiviset indikaattorit liittyvät hyvinvoinnin mittaamiseen *well-being*-käsitteeseen nojaten. Siinä ajatellaan yksilön itse ottavan kantaa omiin elinoloihinsa. (Lasten hyvinvoinnin kansalliset... 2011, 27–28.)

Myös Erik Allardtin teorian jokaiseen ulottuvuuteen kuuluu sekä objektiivisia että subjektiivisia indikaattoreita, sillä molempia tarvitaan kattavan kuvan saamiseksi ihmisen hyvinvoinnista. Jos tarkastellaan ihmisten asumista ja siihen liittyvää hyvinvointia (*having*-ulottuvuus), esimerkiksi asuintilan koko olisi objektiivinen mittari. Pelkästään sen tarkastelu on kuitenkin ongelmallista, sillä ihmiset ovat tyytyväisiä elämäänsä hyvin erilaisissa asuinoloissa. Tuntemukset

tyytyväisyydestä tai tyytymättömyydestä ovat subjektiivisia indikaattoreita. Hyvinvoinnin määrittely pelkästään objektiivisten mittareiden avulla mahdollistaisi dogmatismen, eli ainoastaan asiantuntijoilla olisi määrittelyvalta ja heidän määrittelynsä nähtäisiin totuutena. Pelkästään subjektiivisten indikaattoreiden käyttökään ei kuitenkaan kerro täyttä totuutta, sillä ihmiset arvioivat ja sanoittavat tyytyväisyyttään eri tavoin. (Allardt 1993, 92–93.) Lisäksi on huomattava, että samat edut ja mahdollisuudet eivät tuota samaa määrää hyvinvointia jokaiselle ihmiselle. Vallitseva kulttuuri ja aikakausi vaikuttavat arvoihin ja mieltymyksiin. Hyvinvointi pitää siis ymmärtää suhteessa yksilöllisiin mieltymyksiin ja mahdollisuuksiin. (Ben-Arieh & Frønes 2011, 463.)

2.2 Lasten ja nuorten hyvinvointi

Aikuisten hyvinvointimalleja on julkaistu runsaasti, mutta ne eivät suoraan sovellu kuvaamaan lasten hyvinvointia, sillä aikuisen ja lapsen hyvinvoinnin reunaehdot eroavat. Lapsi ei pysty huolehtimaan kaikkien perustarpeidensa täyttämisestä itsenäisesti ja lapsi myös tarvitsee muiden huolenpitoa ja opastusta oppiakseen tietoa ja taitoja, joita elämässä tarvitaan. Lisäksi lapset eivät voi päättää omista asioistaan samassa määrin kuin aikuiset. (Minkkinen 2015, 23.)

Lapset olivat pitkään jokseenkin näkymätön ryhmä hyvinvointia tutkittaessa. Lapset on määritetty hyvinvointivaltion jäsenenä usein aikuisten näkemysten kautta ja lapsia on usein tarkasteltu vain perheidensä osana. (Kiili 1998, 12.) Nytemmin lasten hyvinvointia koskevaan tutkimukseen on syvennytty eri tieteenaloilla, ja lasten hyvinvointitutkimus onkin ollut kasvava ala jo nelisenkymmentä vuotta. Kuitenkin kattavia määritelmiä lapsen hyvinvoinnista on edelleen melko vähän. (Minkkinen 2015, 14–15.)

Jaana Minkkinen (2015, 16–19) on eritellyt väitöskirjassaan näkökulmia, joista lasten hyvinvointia on lähestytty. **Kehitysnäkökulma** on läsnä etenkin perinteisessä kehityspsykologiassa, ja lasten hyvinvointia onkin tarkasteltu eniten juuri tästä näkökulmasta. Kehitysteorioita ei voi kuitenkaan käyttää hyvinvointiteorioina, sillä kehitys ja hyvinvointi eivät ole samoja asioita. Lapsen kehitys on kuitenkin eräs lapselle hyvinvointia tuottava tekijä. **Uuden lapsuuden sosiologian** myötä lapsuus alettiin ymmärtää yhteiskunnan pysyväksi sosiaaliseksi osaksi. Lisäksi alettiin tarkastella lapsuutta verrattuna aikuisuuteen ja vanhuuteen sekä kiinnittää huomiota sukupolvien välisiin eroihin lapsuudessa. Lapsi myös alettiin nähdä toimijana, ei vain toiminnan kohteena. Tulevaisuuden hyvinvointiin kiinnittynyt näkökulma muuttui niin, että lapsen hyvin-

voinnista tuli merkityksellinen myös nykyhetkestä käsin tarkasteltuna. **Lasten oikeuksien näkökulma** perustuu YK:n Lapsen oikeuksien julistukseen (Lapsen oikeuksien julistus 1959) sekä Lapsen oikeuksien sopimukseen (YK:n yleissopimus lasten oikeuksista 1989). Hyvinvointi näyttäytyy sopimuksessa laaja-alaisesti, ja siinä painotetaan lapsen kansalaisoikeuksia sekä sosiaalisia, poliittisia, taloudellisia ja kulttuurisia oikeuksia. **Sosiaalityön näkökulmassa** painottuu lasten suojeleminen ja ongelmakeskeisyys. Viides näkökulma liittyy **hyvinvointi-indikaattorien ja -indeksien** kehittämiseen. Indikaattorityössä harvoin määritellään hyvinvointia täsmällisesti, mutta indikaattorien valinta kertoo siitä, miten hyvinvointi käsitetään. Usein näkökulma tutkimuksessa on ollut melko ongelmakeskeinen, jolloin indikaattorit painottavatkin hyvinvoinnin sijaan itse asiassa pahoinvointia. (Minkkinen 2015, 16–19.)

Edellä kuvatuista lähestymistavoista etenkin lapsen oikeuksien näkökulma on usein lähtökohdiana puhuttaessa lasten ja nuorten hyvinvoinnista. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksesta etenkin seuraavat neljä periaatetta liittyvät läheisesti lapsen hyvinvoinnin määrittelyyn: syrjinnä vastaisuus (artikla 2), lapsen etu (artikla 3), henkiinjääminen ja kehittyminen (artikla 6) sekä lapsen mielipiteen kunnioittaminen (artikla 12). Lapsen oikeuksien sopimus tunnustaa lasten kaksoisroolin vapaina kansalaisina, jotka toisaalta ovat riippuvaisia perheistään. Kun lasten hyvinvointia on tarkasteltu poliittisena kysymyksenä, näkökulma on usein ollut lapsen tulevaisuudessa. Lapsen oikeuksien sopimus kuitenkin painottaa, että myös lapsen tämänhetkinen hyvinvointi on tärkeä oikeus. Hyvinvointia määriteltäessä onkin tärkeää ymmärtää niin lapsen tämänhetkinen tila kuin myös kehittyminen ja tulevaisuus. (Bradshaw & Hoelscher & Richardson 2006, 134–135; YK:n yleissopimus... 1989.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen sisältö tiivistetään usein ”kolmeen kovaan p:hen”: *protection*, *provision* ja *participation*. Näistä *protection* eli suojele- ja hoitonakökulma painottaa lapsista huolehtimista. *Provision* ilmentää lapsen oikeutta riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista. *Participation* tarkoittaa lapsen oikeutta osallisuuteen ja osallistumiseen ikätason mukaisesti. (Kiili 1998, 17–23.) Marjatta Bardy (2013, 67–69) on yhdistänyt ”kolmen p:n liiton” Erik Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuuksiin: *Having*-ulottuvuus eli elinolot tai elintaso määrittyy lapselle pitkälti vanhempien kautta, sillä vanhemmat jakavat käytössä olevat resurssit perheen tarpeiden mukaan (*provision*). Lapsella on oikeus riittävään elintasoon. Vanhemmat hoitavat, kasvattavat ja elättävät lapsensa, ja yhteiskunta tukee vanhempia näissä tehtävissä. Lapset myös hankkivat esimerkiksi koulua käymällä monia taitoja sekä itseään varten että yhteiskunnan tarpeisiin. *Loving*-ulottuvuus eli yhteisyyssuhteet ovat merkityksellisiä kai-

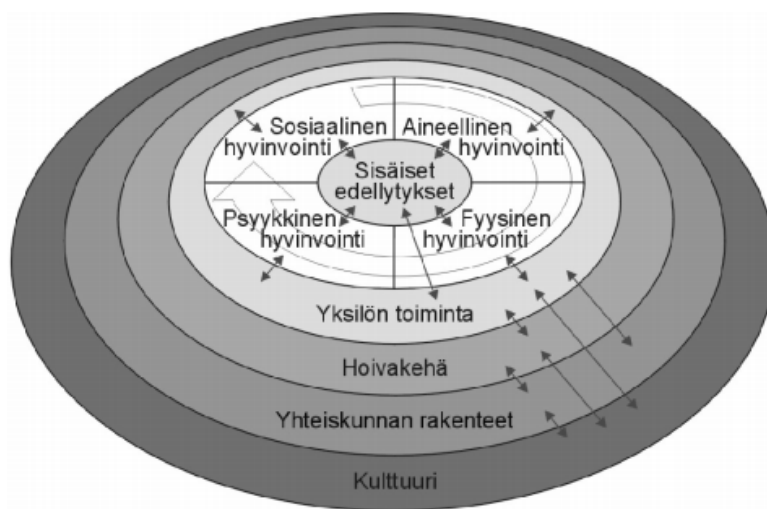
ken ikäisille, mutta etenkin lapsuuden alkuvaiheessa ne ovat elintärkeitä kiintymyksen syntymisen kannalta (*protection*). Yhteisyyssuhteita ylläpidetään muun muassa sukulaisten ja ystävien sekä erilaisten yhteisöjen kesken. *Being*-ulottuvuus eli itsensä toteuttaminen ja maailmaan orientoituminen liittyy mahdollisuuteen saada osallisuuden kokemuksia ja tulla kuulluksi yksilönä yhteisössään (*participation*).

Lapsipoliittisesta näkökulmasta erityisesti osallisuuden teema on ajankohtainen, ja myös YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa sen kehittämiseen (Kiili 2006, 12). Suomessa lasten oikeus osallisuuteen on suojattu vahvasti lainsäädännöllä: lasten osallisuuteen viitataan niin perustuslaissa kuin myös lastensuojelu-, sosiaalihuolto- ja nuorisolaissa (Lapsen osallisuus 2016). Johanna Kiili (2006, 85–89) tarkasteli väitöskirjassaan lasten hyvinvointia osallisuuden ja voimavarojen näkökulmasta. Hän jaotteli voimavarat kulttuurisiin, sosiaalisiin, materiaalsiin ja inhimillisiin voimavaroihin. Kulttuurisilla voimavaroilla tarkoitetaan lasten käsityksiä itsestään sekä muista ihmisistä sekä lasten toimintaa sääteleviä asenteita ja arvoja. Materiaalisilla voimavaroilla tarkoitetaan taloudellisia ja muita resursseja, jotka ovat lasten osallistumisen kannalta merkityksellisiä. Sosiaalisiin voimavaroihin kuuluvat lasten keskinäiset sekä lasten ja aikuisten väliset suhteet sekä lähiyhteisöt osallisuuden mahdollistajina ja edistäjinä. Inhimilliset voimavarat liittyvät yksilön ominaisuuksiin, eli erilaisiin kykyihin ja intresseihin.

Jaana Minkkinen (2015) havaitsi, että aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta ei löytynyt sellaista teoreettista esitystä, johon olisi sisältynyt hyvinvoinnin perusedellytykset sekä niiden yhteydet toisiinsa ja joka olisi pohjautunut teoreettisiin argumentteihin lasten hyvinvoinnista. Esimerkiksi Erik Allardtin (1976) hyvinvointimallista puuttuu Minkkisen mukaan oleellinen tekijä, psyykkinen hyvinvointi. Väitöskirjassaan Minkkinen kehitti rakennemallin lapsen hyvinvoinnista (*the structural model of child well-being*, SMCW) (kuvio 1). Mallin lähtökohtana on eri tieteenaloille soveltuva teoreettinen näkemys lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Mallin keskiössä ovat yksilön sisäiset edellytykset sekä sen kanssa vuorovaikutuksessa olevat neljä hyvinvoinnin perusulottuvuutta: psyykkinen, fyysinen, sosiaalinen ja aineellinen hyvinvointi. Psyykkiseen hyvinvointiin kuuluvat kognitiivinen ja emotionaalinen hyvinvointi sekä lapsen itse arvioima onnellisuus ja elämäntyytyväisyys. Fyysinen hyvinvointi kattaa terveyden, sairaudettomuuden ja fyysisen toimintakyvyn. Sosiaalinen hyvinvointi tarkoittaa myönteisiä vuorovaikutussuhteita lapsen ja tämän elämässä olevien ihmisten välillä sekä niihin liittyvää turvallisuutta ja sosiaalista tukea. Aineellinen hyvinvointi tarkoittaa positiivista taloudellista tilannetta lapsen elämässä. Hyvinvoinnin reunaehtoina ovat yksilö- ja yhteisötekijät. Yksilötekijät tarkoittavat lapsen hyvinvointiedellytyksiä ja lähtökohtia (esim. hyvät sosiaaliset taidot ovat

eräs sosiaalisen hyvinvoinnin yksilötason edellytys) sekä lapsen omaa toimintaa, joka on välittävä taso yksilön hyvinvoinnin ja yhteiskunnan välillä. Yhteisötekijät jakautuvat hoivakehään (aikuisten ja toisten lasten toiminta, joka mm. kasvattaa ja tukee lasta), yhteiskunnan rakenteisiin ja kulttuuriin. Näillä on suoraa tai välillistä vaikutusta lapsen hyvinvointiin, ja myös lapsi itse voi vaikuttaa yhteisötasoon. (Minkkinen 2015, 5, 24, 26, 60–63.)

Mallin kautta lapsen hyvinvointi voidaan määritellä ”tilaksi, jossa lapsen fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen ja materiaallinen tilanne on useammin positiivinen kuin negatiivinen.” Lisäksi yksilön sisäiset, ihmisten keskinäiset, yhteisölliset ja kulttuuriset prosessit ovat kytköksissä hyvinvoinnin kokonaisuuteen. (Minkkinen 2015, 25.)

Kuvio 1. Lapsen hyvinvointimalli (Minkkinen 2015, 61)

2.3 Hyvinvointi-indikaattorit ja hyvinvoinnin mittaaminen

Koska hyvinvointi on hyvin laaja-alainen ilmiö, sen mittaaminen on haastavaa (Hoffrén & Rättö 2011, 219). Käsitteen moniulotteisuus jääkin tutkimuksessa usein tavoittamatta, ja monissa hyvinvointia kartoittavissa tutkimuksissa keskitytään tosiasiaissa vain yksittäiseen hyvinvoinnin osa-alueeseen (Pollard & Lee 2003, 67).

Perinteisesti hyvinvoinnin ja hyvinvointipolitiikan onnistumisen mittarina on käytetty taloudellisia indikaattoreita, kuten bruttokansantuotetta. Koska niiden antama kuva hyvinvoinnista on yksipuolinen, on rinnalle kehitetty sosiaali-indikaattoreita. Ne mittaavat elintasoja, joka perustuu sekä tarve- että resurssipohjaiseen hyvinvointikäsitteeseen. Hyvinvoinnin mittaamiseen on käytetty myös niin sanottuja elämänlaatumittareita, jotka mittaavat subjektiivista tyytyväisyyttä ja onnellisuutta. Lisäksi ihmisten elämäntavan kuvaamiseksi on kehitetty erilaisia tuotanto- ja

kulutusperustaisia mittareita. Näiden mittarien lisäksi hyvinvointia voidaan mitata erilaisilla barometreilla, jotka mittaavat hyvinvointia aina tietystä näkökulmasta. On olemassa esimerkiksi kuluttaja-, perhe- ja nuorisobarometreja. (Niemelä 2010a, 36.)

Vaikka hyvinvoinnin mittaaminen on haastavaa, on hyvinvointimittareiden kehittäminen ajankohtaista, sillä jälkiteollisissa yhteiskunnissa hyvinvointi on nousemassa erääksi yhteiskuntapolitiikan ydintavoitteeksi. Tarkoituksena on, että mittarien avulla voidaan seurata poliittisten päätösten vaikuttavuutta. (Hoffrén & Rättö 2011, 219, 239.) Samasta syystä myös lasten ja nuorten hyvinvointia kuvaavien indikaattorien kehittämistyötä on tehty runsaasti viime vuosikymmeninä niin Suomessa kuin maailmallakin. Tavoitteena on indikaattoreiden avulla mahdollistaa lasten hyvinvoinnin vertailu ajassa niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla. (Minkkinen 2015, 18.) Seurantaan tarvitaan yhteiskuntapoliittisista syistä: on saatava luotettavaa tietoa lasten tilasta ja erilaisten poliittisten ohjelmien tuloksista. Samanaikaisesti halutaan saada yhä selkeämpi kuva lasten hyvinvoinnista muutoksessa olevan perhe-elämän keskellä. (Ben-Arieh 2008, 37.) Esimerkiksi UNICEF on linjannut tarpeen lasten hyvinvointia kattavasti kuvaaville indikaattoreille (Ben-Arieh & Frønes 2011, 461).

Aiemmin käytetyt lasten ja nuorten hyvinvointia kuvaavat indikaattorit painottivat etenkin lasten selviytymistä, kuten perustarpeiden täyttymistä, mutta nykyään hyvinvointia tarkastellaan laajemminkin. Uusia hyvinvointiin liittyviä tekijöitä, kuten lasten yhteiskunnallinen osallisuus, on otettu huomioon. Indikaattorit myös painottavat nykyään negatiivisten näkökohtien (esim. kuolleisuus, vaikeudet) lisäksi myös positiivisia näkökohtia (esim. tyytyväisyys), ja tulevan hyvinvoinnin lisäksi indikaattoreissa painottuu yhä enemmän myös tämänhetkinen hyvinvointi. Lasten omat näkemykset asioista pyritään ottamaan aiempaa paremmin huomioon, ja tarkasteluksikkonä on yhä useammin lapsi. Lapsi siis nähdään erillisenä toimijana esimerkiksi perheestään. YK:n lapsen oikeuksien sopimus on yleisesti hyväksytty lasten hyvinvointi-indikaattorien kehitystä, arviointia ja hyödyntämistä ohjaava tekijä. (Ben-Arieh 2008, 37; Ben-Arieh 2010, 13–18.)

Indikaattorien kehittelytyössä hyvinvointi jätetään usein määrittämättä täsmällisesti, mutta indikaattorien valinta kuitenkin kertoo siitä, miten hyvinvointi ymmärretään ja millaisia hyvinvoinnin osa-alueita painotetaan (Minkkinen 2015, 18–19). Indikaattorien kehittämisessä pyritään yhä useammin huomioimaan niiden hyödynnettävyys päätöksenteossa ja käytännön työssä. Päättäjät otetaan myös nykyisin herkästi mukaan indikaattorien kehittämiseen. (Ben-Arieh 2010, 18.)

On peräänkuulutettu, että lasten hyvinvointia kuvaamaan tarvittaisiin yksinkertainen lukumuutuja tai niin sanottu yhdistelmäindeksi. Sen avulla esimerkiksi median olisi helppo seurata, onko lasten yleinen hyvinvointi parantunut vai huonontunut, ja myös päättäjiä olisi helpompi vastuuttaa viittaamalla yhteen lukuun monen erilaisen indikaattorin sijaan. Yleisen lasten hyvinvointia kuvaavan muuttujan luominen on kuitenkin haastavaa muun muassa siksi, että on hankalaa valikoida, mitä hyvinvoinnin osa-alueita otetaan mukaan, miten niitä mitataan, kuinka eri näkökulmia painotetaan ja niin edelleen. (Ben-Arieh 2008, 37–38.) Hyvinvointi on myös käsitteenä yksinkertaisesti niin laaja, että sen eri ulottuvuuksia on haastavaa sisällyttää kattavasti yhteen. Käsitteen moniulotteisuuden ja subjektiivisuuden lisäksi ongelmana on hyvinvoinnin eri osa-alueiden yhteismitattomuus. (Hoffrén & Rättö 2011, 219.)

Haasteista huolimatta yhdistelmäindeksejä kuitenkin pyritään luomaan niin paikallisella, kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla (Ben-Arieh 2010, 18). Lasten hyvinvointia Euroopan unionissa kuvaamaan on luotu indeksi, joka koostuu kahdeksasta ulottuvuudesta: materiaallinen tilanne, asuminen, terveys, subjektiivinen hyvinvointi, koulutus, ihmissuhteet, kansalaisosallistuminen sekä riskit ja turvallisuus. Näitä ulottuvuuksia määrittelee yhteensä 23 luokkaa, jotka puolestaan koostuvat yhteensä 51 indikaattorista. Tähän olen esimerkiksi nostanut yhden, ihmissuhteiden ulottuvuuden:

- ihmissuhteet (ulottuvuus)
 - perherakenne (luokka)
 - yksinhuoltajaperheiden määrä (indikaattori)
 - uusperheiden määrä (indikaattori)
 - suhde vanhempiin (luokka)
 - ateriat yhdessä perheen kanssa useita kertoja viikossa (indikaattori)
 - keskustelut yhdessä vanhempien kanssa useita kertoja viikossa (indikaattori)
 - suhde ikätovereihin (luokka)
 - nuoret, jotka pitävät ikätovereita ystävällisinä ja auttavaisina (indikaattori). (Bradshaw ym. 2006, 156–159.)

Toisin sanoen indikaattorit muodostavat luokkia, luokat muodostavat ulottuvuuksia, ja ulottuvuuksista muodostuu kokonaisindeksi kullekin EU-maalle. Lasten hyvinvointia eri EU-maissa voi siis vertailla keskenään indeksin avulla. (Bradshaw ym. 2006, 169–170.)

UNICEF on puolestaan laatinut teollisuusmaiden lasten hyvinvointia kuvaavan indeksin. Myös siinä erilaiset indikaattorit muodostavat luokkia, joista puolestaan muodostuu viisi pääulottuvuutta: materiaallinen hyvinvointi, terveys ja turvallisuus, koulutus, käyttäytyminen ja riskit sekä asuminen ja ympäristö. Myös UNICEFin indeksin avulla eri maiden lasten hyvinvointia voi vertailla. (Child well-being in... 2013, 5.)

Suomessa asiantuntijaryhmä on viime vuosien aikana kartoittanut lasten hyvinvoinnin kansallisia indikaattoreita, ja työn taustalla on ollut ajatus saada kuvattua lasten hyvinvoinnin tila tämän päivän Suomessa (Aira ym. 2014, 6). Indikaattoreita valittaessa on pyritty siihen, että mukana on ollut niin objektiivisia kuin subjektiivisiakin mittareita, ja indikaattorien valinta on perustunut siihen, että kokonaisuus

- *palvelee YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumisen seuranta,*
- *palvelee hallituksen tarvetta seurata lasten hyvinvoinnin kehitykselle asetettujen tavoitteiden toteutumista,*
- *hyödyttää ja tukee kuntien lasten hyvinvoinnin seuranta,*
- *ottaa huomioon parhaan kansainvälisen kehitystyön alalla* (Lasten hyvinvoinnin kansalliset... 2011, 6).

Indikaattorit on jaettu kuuteen eri ulottuvuuteen, joita ovat 1) materiaallinen elintaso, 2) kasvuympäristön turvallisuus, 3) terveys, 4) koulu ja oppiminen, 5) perhe, vapaa aika ja osallisuus sekä 6) valtion ja kuntien tarjoama tuki ja suojelu. Materiaalista elintasoja kuvaavia indikaattoreita ovat esimerkiksi lasten kuuluminen pienituloiseen perheeseen sekä lasten kuuluminen kotitalouksiin, joissa on hyvin vähän työssäkäyntiä. Kasvuympäristön turvallisuutta kuvaavat esimerkiksi lapsikuolleisuus, koulukiusatuksi joutuminen ja alkoholin käyttö perheessä. Terveysulottuvuuden indikaattoreita ovat muun muassa keskivaikkea tai vaikea masennus, elämään tyytyväisyys sekä päihteidenkäyttöön liittyvät indikaattorit. Koulu ja oppiminen -ulottuvuutta kuvaavia indikaattoreita ovat esimerkiksi peruskoulusta ilman päättötodistusta eronneet, heikkolukutaito ja koulusta pitäminen. Perhe, vapaa-aika ja osallisuus -ulottuvuuden indikaattoreita ovat muun muassa osallistuminen perheen yhteisille aterioille, läheisen ystävän puuttuminen, harrastaminen ja vaikuttamisen keinot. Valtion ja kuntien tarjoamaa tukea ja suojelua määrittävät esimerkiksi päivähoidoaste, lapsiperheiden kotipalvelu sekä lastensuojelun toimia kuvaavat indikaattorit, kuten lasten huostaanotot. (Aira ym. 2014, 11.)

2.4 Asuminen ja sen monipaikkaisuus ilmiönä

Kokemukset paikoista rakentuvat itse paikkojen lisäksi niihin liittyvistä henkilökohtaisista ja sosiaalisista merkityksistä (Christensen 2002, 16). Paikan tunnolla tai paikkaan kiinnittymisellä tarkoitetaan paikan ihmiselle tuottamia kuulumisen tunteita tai ihmisen paikkaan liittämistä merkityksiä (Gustafson 2002, 23). Jo pienestä pitäen lapset kiinnittyvätkin ihmisten lisäksi myös paikkoihin. Yleensä lapsen ensimmäisinä elinvuosina lapsen taipumus kiintyä ihmisiin kohdistuu tämän omiin vanhempiin. Paikkaan kiintyminen kohdistuu puolestaan kodin eri aspekteihin. Merkityksellisiin ihmisiin ja paikkoihin kiinnittyminen tuottaa lapselle eräänlaisen ”turvasataman”, joka on välttämätön lapsen turvalliselle kehitykselle, identiteetin rakentumiselle sekä turvallisuuden- ja kuulumisuuden tunteille. (Jack 2015, 416.) Vallitseva paikka ja aika vaikuttavat siihen, millainen lapsuus ihmiselle rakentuu (Holloway & Valentine 2000, 9). Lisäksi lapsuusajan asuinpaikka luo perustan myös ihmisen myöhemmälle elämälle, sillä myös aikuisuudessa lapsuudenkotiin liitetään paljon arjen merkityksiä (Autonen-Vaaraniemi 2009, 90).

Koti ja siihen liittyvät kokemukset ovat merkittävä ihmisen hyvinvointiin liittyvä tekijä (Vilkko 2010, 12). Koti ja asunto nähdään usein turvapaikkana, kiinnittymisen ja juurtumisen kohteena, yksityisyyden tukena ja identiteetin vahvistajana. Koti pitää yllä elämäntarinaa ja muuttuu elämän muutosten myötä. Se on psykologinen ympäristö, joka tarjoaa erilaisia välineitä minuuden eheydelle. (Aura & Horelli & Korpela 1997, 60–62.) Voidaan ajatella, että kodilla on kaksoismerkitys: yhtäältä koti on paikka, jossa jokapäiväistä elämää eletään, ja toisaalta kotiin liittyy tunne kuulumisesta johonkin – kodin tuntu. Ideaalitilanteessa nämä kaksi merkitystä pätevät samanaikaisesti, jolloin ihminen tuntee olevansa kotona siinä paikassa, jossa hän elää. (Olwig 1999, 83.) Yleensä kotiin liitetään tärkeiden ihmisten läsnäolo (Olwig 1999, 83), mutta myös esimerkiksi erilaisten tavaroiden läsnäolo asuinpaikassa voi lisätä kodin tuntua (Archambault 2012, 44).

Koti on jatkuvassa muutoksessa myöhäismodernissa maailmassa. Kodin asema ja merkitykset ovat monimuotoistuneet. Koti ei ole paikalleen pysähtynyt tila, vaan dynaaminen kenttä, johon vaikuttavat kaiken aikaa eri suuntiin vetävät voimat. Nykyinen elämänmuoto on aiempaa liikuvampi, jolloin myös kodiksi kokemisen merkitykset irtoavat paikoista kiinnittyäkseen taas uudelleen. Elämäntapamme ja kotisuhteemme ovat monipaikkaistuneet. (Vilkko 2010, 13, 25.)

Vaikka lasten asumiseen liittyviä asioita tutkitaan ja tilastoidaan, on huomattava, että lasten asumista ja perhetyyppejä kuvaavissa tilastoissa ovat mukana vain avio- ja avoparien lapset, rekisteröidyssä parisuhteessa elävien ihmisten lapset sekä yhden vanhemman perheiden lapset

(Moisio & Gissler & Haapakorva & Myllyniemi 2016, 19; Suomen virallinen tilasto... 2016). Vain tilastoja seuraamalla lasten asumisen monimuotoisuudesta ei voi saada täyttä kuvaa, sillä muiden kuin biologisten vanhempiensa tai adoptiovanhempiensa kanssa elävät lapset puuttuvat tilastoista. Vaikka tilastoinnissa on puutteita, voidaan kuitenkin sanoa, että suurin osa suomalaista lapsista elää kahden vanhemman perheissä. (Moisio ym. 2016, 19–20.) Alaikäisistä lapsista 81 % asuu kahden vanhemman perheessä ja 19 % yhden vanhemman perheessä. (Suomen virallinen tilasto... 2017).

Lasten monipaikkainen asuminen määritellään tavallisimmin tilanteeksi, jossa lapsi asuu kahdessa tai useammassa paikassa yhtäaikaaisesti tai jossa hänellä on useita asuinpaikkoja peräkkäin. Monipaikkainen asuminen voi liittyä esimerkiksi vanhempien eron jälkeiseen aikaan, lastensuojelun asiakkuuteen sekä yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijalasten tilanteisiin. (Forsberg ym. 2014, 29–30.) Toki myös esimerkiksi säännöllisesti isovanhempiensa luona pidempiä aikoja kyläilevät lapset voidaan laskea monipaikkaisiksi asujiksi (Forsberg & Ritala-Koskinen 2017, 248).

Aino Ritala-Koskinen ja Hannele Forsberg (2016, 111–112) tarkastelevat lastensuojelun avo-
huollon asiakkaina olevien lasten monipaikkaista asumista käsitteen ”pienet muutot” avulla. Muutot jaotellaan perättäisiksi, rinnakkaisiksi, kehämäisiksi ja heilurimaisiksi. Perättäisellä muutolla tarkoitetaan niin sanotusti perinteistä muuttamista asunnosta toiseen. Rinnakkaisessa muutossa lapsi arki vuorottelee useamman eri asuinpaikan välillä. Esimerkiksi eron jälkeinen vuoroasuminen edustaa rinnakkaista muuttamista. Kehämäisestä muuttamisesta puhutaan, kun samantyyppiset muuttojen ketjut toistuvat lapsen elämässä. Esimerkiksi toistuva kiireellinen sijoitus lastensuojelun interventiona voidaan nähdä kehämäisenä muuttamisena. Heilurimainen muuttaminen tarkoittaa asuinpaikkojen ennustamatonta ja jatkuvaa muuttumista. Siihen liittyy usein edestakaisin muuttamista ja asuinperheen kokoonpanon muutoksia.

Vanhempien eron jälkeen vuorotellen molempien vanhempien luona asuvien lasten määrä on kasvussa. Lasten vuoroasumisesta tiedetään kuitenkin hyvin vähän esimerkiksi siitä syystä, että Suomessa lapselle voidaan virallisesti määritellä vain yksi asuinpaikka. (Forsberg ym. 2014, 31.) Vuonna 2015 sosiaalitoimen vahvistamista asumissopimuksista vuoroasumisten osuus oli 15 % (Forss & Säkkinen 2016, 3). On kuitenkin huomattava, että monet eroavat vanhemmat sopivat vuoroasumisesta yhdessä eivätkä hae sopimukselleen vahvistusta sosiaalitoimesta (Forsberg ym. 2014, 31). Näin ollen vuoroasumissopimustenkaan määrä ei kerro luotettavasti, kuinka yleistä vuoroasuminen on.

Monipaikkainen asuminen on yleistä myös lastensuojelun asiakkaana olevilla lapsilla. Lapsi saattaa asua rinnakkain esimerkiksi vanhemmillaan ja lastenkodissa tai tukiperheessä. Sijais-huoltoon liittyvä monipaikkaisuus näyttäytyy myös sijaishuoltopaikkojen vaihdoksissa. Lastensuojelun asiakkailla on lisäksi usein kokemusta myös perherakenteen muuttumisen, kuten vanhempien eron, aiheuttamasta asumisen monipaikkaisuudesta. (Forsberg ym. 2014, 32–33.)

Asumisen monipaikkaisuus liittyy myös ilman huoltajaa maahan saapuneiden turvapaikanhakijoiden tilanteeseen. Liikkeelläolo, väliaikainen asuminen ja muuttojen ennakoimattomuus ovat yksin maahan tulleille lapsille arkipäivää. (Forsberg ym. 2014, 33.) Asumisen monipaikkaisuus voi näyttäytyä heidän kohdallaan myös ylirajaisuutena, joka tarkoittaa sosiaalisten siteiden luomista ja ylläpitämistä yli valtionrajojen. Ylirajainen yhteydenpito voi olla konkreettista, kuten vierailuja ja puhelinsoittoja, mutta myös symbolista, mikä ilmenee esimerkiksi muistoina ja haaveina. (Tiilikainen 2016, 120.)

2.5 Asumismuoto ja perherakenne hyvinvoinnin osatekijöinä

2.5.1 Asumisen ja hyvinvoinnin yhteys

On olemassa useita todisteita siitä, että paikalla on suuri merkitys ihmisen hyvinvoinnille. Tätä tosiasiaa ei kuitenkaan tunnisteta tarpeeksi sosiaalityön kentällä, vaikka juuri sosiaalityön usein määritellään tarkastelevan ihmistä ympäristössään. Esimerkiksi käytännön lastensuojelutyössä painotetaan lähinnä yksilön käyttäytymistä sekä läheisiä ihmissuhteita, kun taas ympäristötekijöihin kiinnitetään vähemmän huomiota. (Jack 2015, 415, 417.) On kuitenkin tosiasia, että esimerkiksi toistuvat muutot katkaisevat lapselta paitsi sosiaaliin suhteisiin, myös asuinpaikkaan liittyviä siteitä (Ritala-Koskinen & Forsberg 2016, 114). Tietämättömyys lasten kiintymisestä ihmisten lisäksi myös paikkoihin näkyy muun muassa siinä, että huostaan otettuja lapsia saatetaan sijoittaa kauas heidän kodeistaan. Käytännön ongelmien, kuten yhteydenpidon vaikeuden, lisäksi lapset irrotetaan tutusta ympäristöstään, jolla olisi tärkeä rooli lapsen identiteetin kehittymiselle sekä turvallisuuden ja kuuluvuuden tunteille. (Jack 2015, 418–419.)

Asumisen yhteydestä hyvinvointiin tiedetään melko vähän nyky-Suomessa. Asumisen ja hyvinvoinnin yhteys on kyllä tunnistettu ja menneisyydessä esimerkiksi sosiaalityössä on kiinnitetty huomioita etenkin asumisen materiaaliseen puoleen, kuten terveydelle haitallisiin asuinoloihin. Hyvinvointikeskustelu on kuitenkin jäänyt sivuun materiaalisten asumisolojen kehitystä. (Forsberg ym. 2014, 29.)

Asuinpaikkojen vaihtelu voi tuottaa lapselle monipaikkaisen identiteetin, ja suurimmat siihen liittyvät haasteet ovat yhteydessä yksilön hyvinvointiin. Monipaikkaisuus voi tuottaa muun muassa juurettomuuden, turvattomuuden ja yksinäisyyden tunteita. (Haukkala 2011, 35). Muutto on lapselle usein vaikea kokemus. Joidenkin tutkimusten mukaan lapsen kasvuiässä kokemien muuttojen ja muiden muutosten (esim. perheessä koetut avioerot, avoliitot, uudet avioitumiset) määrä ennustaa hyvin tämän nuoruuden ja varhaisaikuisuuden käytös- ja emotionaalisia ongelmia. (Amato 2005, 84.)

Monipaikkaisen asumisen vaikutuksia lapsen hyvinvoinnille pohditaan varmasti yleisimmin vanhempien eron jälkeen lapsen huolto- ja asumisjärjestelyistä päätettäessä. Lapsen kannalta vuoroasuminen voi olla joko hyvä ratkaisu tai epäonnistunut kokeilu. Jos ajatellaan vuoroasumisen yksiselitteisesti edistävän lapsen etua, saatetaan virheellisesti tuottaa ainoastaan aikuisen näkemys lapsen tarpeista. Huoltajuuteen liittyvissä kysymyksissä ylipäätään on vaarana, että lapsen etu jää vanhempien edun ja tasapuolisen kohtelun varjoon. Myös lapset saattavat laittaa vanhempiensa tarpeet omien tarpeidensa edelle. Lapset ovat myös usein lojaaleja molemmille vanhemmilleen, jolloin helposti tulkitaan, että lapsen on parasta viettää yhtä paljon aikaa molempien vanhempiensa kanssa. (Haugen 2010, 112, 117, 119.)

Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että vuoroasumisratkaisuun päätyneiden perheiden lapset ja nuoret ovat jonkin verran paremmassa asemassa verrattuna niihin lapsiin ja nuoriin, joiden kohdalla on päädytty jonkinlaiseen muuhun asumisjärjestelyyn vanhempien eron jälkeen. Vuorotellen molempien vanhempien luona asuvat lapset ja nuoret eivät kohtaa juurikaan enempää ongelmia kuin ydinperheissä asuvat ikätoverinsa. (Breivik & Olweus 2006, 118). Vuoroasuminen toteuttaa lapsen etua etenkin silloin, kun vanhempien välillä ei ole konflikteja ja he kykenevät yhteistyöhön keskenään. Myös vanhempien asuminen lähellä toisiaan on etu. Lapsen edun toteutumisen kannalta olisi hyvä, jos lapsi itse saisi ottaa kantaa siihen, onko hänen toiveitaan kunnioitettu asumisjärjestelyissä. Toisaalta tämä voi lisätä myös lapsen vastuuta ja jopa syyllisyydentuntoa sekä tehdä lapsesta entistä haavoittuvamman. (Haugen 2010, 114, 119–120.) Lapsen osallisuus itseä koskevassa päätöksenteossa tulisikin mahdollistaa luomalla lapsikeskeisiä ympäristöjä ja toimintatapoja, jotka edistävät lapsen toimijuutta ja ehkäisevät tämän haavoittuvuutta. Tällaisia ratkaisuja ovat esimerkiksi päättäjien kouluttaminen kuulemaan lasta, monitieteinen yhteistyö sekä vanhempien ja lasten informointi. (Kaltenborn 2001, 109–110.)

Hannariikka Linnavuoren (2007, 154–155, 160) tutkimuksessa lasten vuoroasumisesta korostui lasten yksilöllinen suhtautuminen tilanteeseen. Osa lapsista piti jatkuvaa muuttamista raskaana

ja osa taas vaihteluna. Haastateltujen lasten mielestä vuoroasuminen oli hyvä asumismuoto eron jälkeen. Lapset kokivat, että vuoroasumispäätöksissä oli ajateltu heidän etuaan ja että vuoroasuminen mahdollisti hyvien suhteiden säilymisen molempiin vanhempiin. Mahdollisuus osallistua vuoroasumiseen liittyvään päätöksentekoon oli lasten mielestä tärkeää, mutta heidän mielestään vastuuta tulisi antaa lapselle vain sen verran, kuin tämä on valmis ottamaan vastaan.

Antti Rissanen (2016, 248, 254) vertaili tutkimuksessaan eri perhemuotojen (ydinperhe, yhden vanhemman perhe, uusperhe, vuoroasuminen) yhteyttä suomalaisten nuorten hyvinvointiin ja riskikäyttäytymiseen. Hyvinvointia ja riskikäyttäytymistä määrittelivät nuorten humalajuominen, huumeidenkäyttö, koulumenestys, oppimisvaikeudet ja univaikeudet. Hänen saamansa tulokset olivat linjassa kansainvälisten tutkimusten kanssa: ydinperheen ulkopuolella elävillä lapsilla ja nuorilla on suurempi riski heikentyneeseen hyvinvointiin ja ongelmakäyttäytymiseen. Toisaalta vuoroasuminen ei nostanut riskiä huonompaan hyvinvointiin ja yleiseen riskikäyttäytymiseen niin paljon kuin asuminen yhden vanhemman perheessä tai uusperheessä. Rissanen arvelee tämän johtuvan ainakin osittain siitä, että vuoroasumISRatkaisuun päätyvillä vanhemmilla on enenevissä määrin yleisiä hyvinvoinnin kanssa korreloivia piirteitä, kuten keskimääräistä korkeampi sosioekonominen asema. Lisäksi koska vuoroasuminen on Suomessa vanhempien yhteinen sopimus, voidaan olettaa, että vuoroasumISRatkaisuun päätyneillä vanhemmilla on enemmän yhteistyökykyä kuin esimerkiksi oikeuden päätöksellä huoltajuuden saaneilla vanhemmilla.

Lastensuojelututkimuksessa lasten asumiseen ja sijoituspaikkojen vaihtumiseen liittyviä kysymyksiä on tarkasteltu lähinnä niiden syitä kartoittaen. Tietoa asuinpaikkojen vaihtumisesta on ennen kaikkea huostaan otettujen lasten osalta. (Ritala-Koskinen & Forsberg 2016, 106.) Viime aikoina on tutkittu yhä enemmän myös lasten ja nuorten kokemuksia liittyen sijaishuoltopaikkojen vaihtumiseen (esim. Unray & Seita & Putney 2008). Osa sijoitetuista lapsista joutuu vaihtamaan asuinpaikkaa toistuvasti, minkä ajatellaan olevan riski lapsen hyvinvoinnille (Ritala-Koskinen & Forsberg 2016, 106). Yvonne Unraun, John R. Seitan ja Kristin S. Putneyn (2008, 1259–1262) tutkimuksessa toistuvat sijaishuoltopaikkojen muutokset yhdistyivät entisillä sijaislapsilla etenkin menetyksen kokemuksiin – niin ystävien, omien tavaroiden ja tutun koulun menettämiseen, kuin myös kontrollin menettämiseen omasta elämästään. Paikkojen vaihdokseen liittyi myös tunteita siitä, että ei ollut toivottu. Luottamuksen puute muihin ihmisiin näkyi useilla myös myöhemmässä elämässä esimerkiksi mielenterveysongelmina. Toisaalta hyvinä asioina entiset sijaislapset mainitsivat muun muassa muistot välittävistä aikuisista sekä mahdollisuuden aloittaa alusta.

Myös lastensuojelun avohuollon asiakaslapsilla on usein runsaasti kokemuksia monipaikkaisesta asumisesta (Ritala-Koskisen & Forsberg, 2016, 110). Tarja Heinon (2009) mukaan lastensuojelun asiakkuuden alkaessa ja huostaanottoon päädyttyä lapsen perhesuhteet ovat usein olleet vaihtuvia ja elämäntilanteisiin on sisältynyt monia riskejä. Perherakenteiden muutosten lisäksi myös lasten asuinpaikka ja arkiset ympäristöt ovat vaihtuneet. (Mt., 208.) Anne Kouhian (2008, 75) tutkimuksessa lastensuojelun avohuollon asiakkaiksi tulleiden lasten elämässä tapahtuneiden muutosten lukumäärän ja pahoinvointia aiheuttavien tekijöiden määrän välillä oli yhteys.

Myös avohuollon interventiot tuottavat liikkumista ja asumisen monipaikkaisuutta. Tyypillistä on, että perhesuhteiden muutokset ja lastensuojelun toimet vuorottelevat lapsen elämässä ja kietoutuvat toisiinsa aiheuttaen asumisen monipaikkaisuutta. Monet lyhyet asuinpaikan vaihdokset ja epävirallisemmat muutot jäävät helposti tunnistamatta, joten esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden voi olla haastavaa saada täyttä kuvaa lasten elämän muutosten kirjosta. (Ritala-Koskinen & Forsberg 2016, 110–111, 113.) Hannele Forsbergin ja Aino Ritala-Koskisen (2017, 249–250) tutkimukseen aineistoa asiakaslastensa monipaikkaisesta asumisesta keränneet lastensuojelun sosiaalityöntekijät – sekä itse tutkijat – olivatkin yllättyneitä lasten asuinpaikkojen muutosten määrästä ja moninaisuudesta.

Vallalla on käsitys siitä, että läheisten ihmissuhteiden ja asuinpaikan pysyvyys on lapselle hyväksi, kun taas niiden vaihtuvuus voi heikentää hyvinvointia (Murphey & Bandy & Moore 2012, 1). Näin ollen näyttää melko todennäköiseltä, että lastensuojelun asiakaslasten kokemalla monipaikkaisuudella on vaikutusta heidän hyvinvointiinsa. On kuitenkin huomattava, että lastensuojelun interventioilla pyritään edistämään lapsen etua ja parempaa elämää, joten tietyissä tilanteissa asuinpaikan vaihtaminen voi olla välttämätöntä lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Toisaalta lastensuojelun näkökulma on yleensä nykyhetkessä, eikä lapsen elämänhistoriaa ja siihen sisältyviä muutoksia ja niiden vaikutuksia usein havaita. Monipaikkaisen asumisen ja pienten muuttojen yhteys lasten hyvinvointiin on monisyisempi ilmiö kuin perinteinen sosiaalityön perhesuhteiden merkitystä painottava näkökulma. (Ritala-Koskinen & Forsberg 2016, 114–115.)

Valtion rajat ylittävää maasta- ja maahanmuuttoa on tutkittu lasten näkökulmasta vielä melko vähän. Vanhempien kanssa muuttaessaan lasten täytyy ponnistella käsittääkseen sen, miksi uuteen maahan muutetaan. Paine kotiutua voi olla suuri. (Siim & Assmuth 2016, 93, 99, 101.)

Yksin tulleet turvapaikanhakijat puolestaan tuntevat helposti esimerkiksi yksinäisyyden tunteita, ja lasten omissa kuvauksissa kaukana oleva perhe edustaa usein pysyvyyttä (Kauko 2015, 42). Toisaalta myöskään ajatus kahdesta rinnakkaisesta kodista ei ole maahanmuuttajalapsille vieras. (Siim & Assmuth 2016, 100) Yksinäisyyden rinnalla näkyy myös kotiutumisen elementtejä (Kauko 2015, 43).

Lapsilla ei usein itse ole mahdollisuutta vaikuttaa muutoksiin ja asumiseensa. Tällöin puhutaan pakotetusta monipaikkaisuudesta (esim. Haukkala 2011, 11). Asumisen monipaikkaistumiseen johtavat muutokset näyttäytyvät kuitenkin lapsen elämässä henkilökohtaisina kokemuksina, ja myös monipaikkainen asuminen itsessään on nimenomaan lapsen omaa elämäntodellisuutta. Siitä syystä lasten hyvinvoinnin ja asumisen yhteyksistä tarvitaan lisää tutkimustietoa. (Forsberg ym. 2014, 29, 31, 33–34.)

2.5.2 Perhemuoto, vanhemmuus ja lasten hyvinvointi

Asumismuoto on läheisesti yhteydessä perheen rakenteeseen, ja puhtaasti sen yhteyttä lapsen hyvinvointiin onkin tutkittu asumista enemmän. Monissa tutkimuksissa on havaittu, että kahden naimisissa olevan biologisen vanhemman lapset ovat muissa perhemuodoissa eläviä lapsia hyvinvoivempia ja heidän ongelmakäyttäytymisensä on vähäisempää (esim. Amato 2005; Manning & Lamb 2003; Rissanen 2016).

Paul R. Amato (2005, 77–78, 80) havaitsi usean yhdysvaltalais tutkimusten meta-analyysissä, että lapsuudessa koettu vanhempien avioero on yhteydessä niin lapsuuden kuin myös aikuisuuden ongelmiin, kuten heikkoihin sosioekonomisiin saavutuksiin sekä alentuneeseen psykologiseen hyvinvointiin. Toisaalta erot avioliitossa elävien vanhempien lasten ja eronneiden vanhempien lasten hyvinvoinnin välillä olivat vaatimattomia. Vähäiset erot heijastelevat vaihtelevia kokemuksia molempien ryhmien sisällä: jotkut avioliitossa olevien vanhempien lapset elävät esimerkiksi stressaavassa ympäristössä, kun taas jotkut eronneiden vanhempien lapset pärjäävät hyvin. Lasten hyvinvointi myös usein edellyttää onnellista avioliittoa, sillä riitaisissa perheissä elävien vanhempien lasten on havaittu kohtaavan samoja ongelmia kuin eroavien vanhempien lasten.

Vanhempien avioeron jälkeinen mahdollinen uusperheen muodostaminen on lapsille usein stressaavaa, sillä siihen liittyy usein muuttamista ja sopeutumista uusiin henkilöihin sekä rutineihin. Amaton meta-analyysin perusteella uusperheissä elävät lapset kohtaavat enemmän ongelmia kuin naimisissa olevien biologisten vanhempien lapset ja suunnilleen saman verran kuin

yksinhuoltajien lapset. (Amato 2005, 80.) Tutkimuksessaan eri perhemuotoja (ydinperhe, yhden vanhemman perhe, uusperhe, vuoroasuminen) vertaillut Rissanen (2016, 254) havaitsi, että uusperheissä asuvien nuorten riski humalajuomiseen, huonoon koulumenestykseen, ja oppimis- sekä univaikeuksiin oli korkein.

Useiden tutkimusten perusteella yksinhuoltajien lapsilla on kohonnut riski kognitiivisiin, sosiaalisiin ja emotionaalisiin ongelmiin. On myös havaittu, että toisen vanhemman poistuminen lapsuuden aikana esimerkiksi kuoleman vuoksi lisääisi riskiä aikuisiän depressiolle. Toisaalta kuten edellä on todettu, yksinhuoltajien lapset eivät kuitenkaan kohtaa elämässään sen enempää ongelmia kuin uusperheiden lapset. Näin ollen ei voida päätellä, että yksinhuoltajan avioituminen jonkun muun kuin lapsen toisen biologisen vanhemman kanssa lisääisi lapsen yleistä hyvinvointia. Tutkimusten mukaan isäpuolen tulo perheeseen usein kuitenkin nostaa lapsen elintaso. (Amato 2005, 80–82.) Ei kuitenkaan ole havaittu, että nimenomaan äidin miesystävän läsnäolo perheessä itsessään lisääisi merkittävästi lapsen yleistä hyvinvointia (Manning & Lamb 2003, 890). Edellä mainituissa tutkimuksissa ei ollut erikseen otettu kantaa siihen, millä tavalla äiti-puolen tai isän naisystävän tulo perheeseen vaikuttaa lapsen hyvinvointiin.

Perhemuoto ei itsenäisenä muuttujana tyhjentävästi selitä lasten ja nuorten hyvinvointia, mutta sen vaikutus pitää tunnistaa (Rissanen 2016, 255). Perherakennetta tärkeämpi tekijä on usein pysyvyys (Manning & Lamb 2003, 890). Avioliitto on kuitenkin usein esimerkiksi avoliittoa pysyvämpi perhemuoto (Amato 2005, 79), joten pysyvyyden tuntu liittyy läheisesti perherakenteeseen. Myös sosioekonomisilla tekijöillä on vaikutuksensa: esimerkiksi yksinhuoltajien lasten heikommat elinolosuhteet liittyvät usein perheen huonoon taloudelliseen tilanteeseen (Amato 2005, 82).

David H. Demo ja Alan C. Acock (1996, 481–482) havaitsivat, että erot nuorten hyvinvoinnissa olivat suurempia eri perhetyyppien sisällä kuin niiden välillä, mikä viittaa siihen, että perheiden sisäiset prosessit ovat hyvinvoinnin kannalta oleellisempia kuin perherakenne. Perherakenteesta riippumatta myös vanhemmuuden laatu on eräs parhaiten lapsen emotionaalista ja sosiaalista hyvinvointia selittävä tekijä (Amato 2005, 83). Lisäksi vanhempien oma hyvinvointi on yhteydessä heidän lastensa hyvinvointiin, sillä vanhempien hyvinvointi vaikuttaa heidän vanhemmuuteensa. Vanhempien psyykkistä ja fyysistä olotilaa horjuttavat vastoinkäymiset voivat haitata heidän kykyään tarjota tukea ja ohjausta lapsille. (Hetherington & Bridges & Insabella 1998, 179.)

Vanhempien ja lasten hyvinvoinnin on havaittu olevan yhteydessä toisiinsa etenkin elämäntyytyväisyyden alueella. Vanhemman tyytyväisyys omaan elämäänsä vaikuttaa myös lapsen elämäntyytyväisyyteen. Kuitenkin tätäkin enemmän lapsen elämäntyytyväisyyteen on yhteydessä lapsen ja vanhemman suhteen laatu. (Clair 2012, 646–648.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimusongelma

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella lasten ja nuorten asumismuotoja sekä hyvinvointia ja pyrkiä havaitsemaan näiden tekijöiden välillä mahdollisesti olevia yhteyksiä. Tarkoitukseni ei ole selittää ilmiötä tyhjentävästi, vaan etsiä ennen kaikkea viitteitä asumisen ja hyvinvoinnin eri osatekijöiden välisistä yhteyksistä, yhteyksien voimakkuudesta ja mahdollisista muista hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä. Tämä saattaa avata jatkotutkimustarpeita.

Kuten jo edellä on todettu, Aino Ritala-Koskinen ja Hannele Forsberg (2016) jaottelevat ”pienet muutot” joko perättäisiksi, rinnakkaisiksi, kehämäisiksi tai heilurimaisiksi. Tutkimuksessani lasten ja nuorten monipaikkainen asuminen ja asuinpaikkojen välillä liikkuminen on rinnakkaista muuttamista, eli lapsi elää arkeaan vähintään kahden eri asuinpaikan välillä. Vastaajissa on varmasti lapsia, jotka ovat kokeneet perättäistä muuttamista, ja hyvin todennäköisesti lapsia, jotka ovat kokeneet myös kehämäistä ja heilurimaista muuttamista. Näitä muuttotyyppiejä ei kuitenkaan voi tutkia tutkimusaineiston asettamista rajoitteista johtuen.

Päätutkimuskysymykseni ovat:

- Onko yksi- ja monipaikkaisesti asuvien lasten ja nuorten välillä hyvinvointieroja, ja millaisia mahdolliset erot ovat?
- Selittävätkö jotkin muut tekijät asumisen lisäksi lasten ja nuorten hyvinvointia?

Tarkastelen yksi- ja monipaikkaista asumista hyvinvoinnin aineellista, fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista ulottuvuutta sekä erilaisia hyvinvoinnin yksilötekijöitä vasten. Tarkoitukseni on selvittää, eroaako useassa paikassa asuvien lasten hyvinvointi sellaisten lasten hyvinvoinnista, joilla on vain yksi koti. Yksi- ja monipaikkaisen asumisen erityistapauksena tarkastelen erikseen lastensuojelun toimenpiteenä sijaisperheeseen tai lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten hyvinvointia verraten sitä sellaisiin lapsiin, joita ei ole sijoitettu. Lisäksi selvitän, onko asumiseen läheisesti liittyvällä perhemuodolla yhteyttä hyvinvointiin vertaamalla ydinperheessä ja sen ulkopuolella eläviä lapsia ja nuoria. Koska hyvinvointi on laaja käsite, pyrin löytämään asumisen lisäksi myös muita hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. On selvää, että pelkkä asuminen ei voi tyhjentävästi selittää lapsen hyvinvointia.

3.2 Aineisto

Tutkimukseni aineistona hyödynnän Poliisiammattikorkeakoulun ja Nuorisotutkimusseuran yhteistyössä toteuttamaa Lapsiuhritutkimusta vuodelta 2013 (Ellonen ym. 2013a). Lapsiuhritutkimus toteutettiin valtakunnallisena kyselytutkimuksena. Tutkimuksen avulla haluttiin selvittää suomalaisten kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia sekä kuvata tapahtuneita muutoksia väkivallan esiintymisessä ja ilmenemisessä vertaamalla tuloksia vuoden 2008 lapsiuhritutkimukseen sekä yhdeksäsluokkalaisten osalta myös vuoden 1988 koululaiskyselyn tuloksiin. (Fagerlund & Peltola & Kääriäinen & Ellonen & Sariola 2014, 6.)

Kyselyn teoreettinen otos laadittiin vuoden 2012 luokkatietojen perusteella. Otokset muodostettiin erikseen sekä suomen- että ruotsinkielisistä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista, ja ne poimittiin ositettuna ryväsotantana. Otokset ositettiin koulun koon, tilastollisen kuntaryhmän ja läänin mukaan. Näin saatiin koko Suomen suomen- ja ruotsinkielisiä kuudes- ja yhdeksäsluokkaisia edustava otos. Alkuperäisen otoksen koko oli 21 825 oppilasta, 987 luokkaa ja 686 koulua. (Fagerlund ym. 2014, 27.)

Aineistonkeruu suunniteltiin alun perin keväälle 2013, mutta se jouduttiin siirtämään syksylle 2013 lupaprosessin viivästyksestä johtuen. Tämä aiheutti sen, että kyselyyn vastanneet ikäluokat eivät olleet samoja kuin teoreettista otosta muodostettaessa. Näin ollen tarkkaa vastausprosenttia ei ole voitu laskea. Tutkimus toteutettiin kouluissa oppitunnin aikana internet-pohjaisena kyselynä. Vastauksia pyydettiin kustakin koulusta yhdestä kolmeen luokalta riippuen koulun koosta. Kaikista koulusta ei saatu suostumusta osallistua tutkimukseen ja joitakin kouluja oli myös lakkautettu. Mahdollisuus osallistua kyselyyn tarjottiin lopulta 639 koululle ja niiden 918 luokalle. (Fagerlund ym. 2014, 27–28.)

Kyselyyn vastattiin 483 koulussa. Kyselyyn vastasi yhteensä 11 419 kuudes- ja yhdeksäsluokkalaista lasta ja nuorta Manner-Suomesta ja Ahvenanmaalta, mutta 55 vastausta poistettiin, sillä ne oli tehty joko selvästi pilailumielessä tai ne paljastuivat opettajien lähettämiksi. Lopullinen aineiston koko oli siis 11 364 vastausta. Koulutiedon perusteella oli mahdollista laskea koulun maantieteelliseen sijaintiin liittyvää katoa korjaavat painokertoimet. Kerroin poistettiin myöhemmin anonymiteetin turvaamiseksi. Katoanalyysin perusteella koulutason kato on satunnaista, eli tutkimuksesta pois jättäytyneet koulut sijaitsevat eri puolella Suomea. Taulukosta 1

nähdään, että otoksen koulujen ja lopullisen aineiston vastaajien tunnuslukuja vertailtaessa joi-
takien erojakin on havaittavissa. Lopullisessa aineistossa esimerkiksi kaupunkimaiset kunnat
ovat jokseenkin ylliedustettuina. (Fagerlund ym. 2014, 6, 27–31.)

Taulukko 1. Aineiston edustavuus opetuskielen ja aluemuuttujien mukaan tarkasteltuna (%) (mukai-
len Fagerlund ym. 2014, 131)

	Otos (N=686 koulua)	Aineisto (N=483 koulua)	Puuttuvat (N=201 koulua)	Aineisto (N=11364 oppilasta)
Opetuskieli				
Suomi	90	89	94	90
Ruotsi	10	11	6	10
Kuntaryhmä				
Kaupunkimaiset kunnat	53	53	52	64
Taajaan asutut kunnat	21	20	23	18
Maaseutumaiset kunnat	26	27	25	18
AVI				
Etelä-Suomen AVI	37	38	36	40
Lounais-Suomen AVI	13	13	13	12
Itä-Suomen AVI	11	10	14	10
Länsi- ja Sisä-Suomen AVI	21	22	19	23
Pohjois-Suomen AVI	12	12	13	10
Lapin AVI	4	4	4	3
Ahvenanmaan valtionvirasto	1	2	1	1

Systemaattista katoa arvioitiin vertaamalla tunnuslukuja (sukupuoli, perhemuoto, vanhempien
koulutustaso, vanhempien ulkomaalaistausta) muihin samaa ikäluokkaa kartoittaviin kyselyihin
sekä koko maan tietoihin. Selkein ero oli vanhempien koulutustasossa, mikä viittaa siihen, että
tämän aineiston vastaajista hieman tavallista suurempi osa on korkeammin koulutettujen van-
hempien lapsia. (Fagerlund ym. 2014, 6, 30, 132.) Taulukkoon 2 on koottu vastaajien demo-
grafisia ja sosioekonomisia tietoja.

Taulukko 2. Demografisia ja sosioekonomisia tietoja

	<i>n</i>	%
Sukupuoli		
Tyttö	5731	50,6
Poika	5592	49,4
Ikä		
10	1	0,0
11	1454	13,1
12	4450	40,2
13	171	1,5
14	1223	11,0
15	3619	32,7
16	144	1,3
17	16	0,1
Syntymämaa		
Suomi	10 954	96,6
Muu	381	3,4
Äidin syntymämaa		
Suomi	10 594	94,0
Muu	679	6,0
Isän syntymämaa		
Suomi	10 570	94,7
Muu	596	5,3
Äidin koulutus*		
Kansakoulu/kansalaiskoulu/peruskoulu	4684	66,6*
Ammatillinen koulutus	3456	49,1*
Lukio	3838	54,5*
Yliopisto- tai korkeakoulututkinto	2573	36,6*
Isän koulutus*		
Kansakoulu/kansalaiskoulu/peruskoulu	4585	68,0*
Ammatillinen koulutus	4076	60,5*
Lukio	2412	35,8*
Yliopisto- tai korkeakoulututkinto	2003	29,7*

* = Vastaja on voinut valita useita vaihtoehtoja. Prosenttiluku ilmaisee, kuinka moni on valinnut ko. vaihtoehdon.

3.3 Kyselylomake ja keskeiset muuttujat

Kyselylomakkeella selvitettiin aluksi erilaisia taustatekijöitä, kuten vastaajan sukupuolta, ikää ja asumista, vanhempien ikää, työllisyyttä ja koulutusta, omaa ja vanhempien syntymämaata sekä lapsen arviota perheen taloudellisesta tilanteesta. Seuraavassa osiossa selvitettiin muun muassa ystävyys- ja perhesuhteisiin liittyviä asioita, ongelmista puhumista, sijaishuoltokokemuksia, vapaa-ajan viettoa, omaa ja vanhempien päihteidenkäyttöä, kokemusta omasta terveydentilasta, henkilökohtaisia ominaisuuksia ja toimintatapoja sekä harrastamista. Kyselylomakkeen seuraavissa osioissa kartoitettiin tarkemmin rikoksia ja väkivaltaisia tekoja, joita lapset ja

nuoret ovat joutuneet kokemaan. Kysymykset liittyivät varastamiseen, kimppuun käymiseen, väkivallalla uhkailuun, kiusaamiseen ja muuhun henkiseen väkivaltaan, äidin, isän ja sisaruksen kohtaamaan henkiseen ja fyysiseen väkivaltaan, äidin ja isän harjoittamaan henkiseen ja fyysiseen väkivaltaan, seksuaaliseen häirintään tai kanssakäymiseen vanhemman ihmisen kanssa sekä internetin ja puhelimen välityksellä tapahtuvaan häirintään. Lisäksi yhdeksäsluokkalaisten kysymyslomakkeelta tämä osio puuttui. (Ellonen & Fagerlund & Kääriäinen & Peltola & Sariola 2013b.)

Vaikka tutkimus on laadittu alun perin lasten ja nuorten väkivaltakokemusten selvittämiseen, hyödynnän omassa tutkielmassani ainoastaan kyselylomakkeen alkupään kysymyksiä, eli asumiseen ja hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Olen koonnut tässä tutkielmassa hyödyntämäni kysymykset liitteeseen 1.

Osa kyselylomakkeen hyvinvointia käsittelevistä kysymyksistä toimii tutkimuksessani hyvinvointi-indikaattoreina. Niiden valinnassa käytin lähtökohtana edellisessä pääluvussa kuvattuja lasten ja nuorten hyvinvoinnin määritelmiä. Jaottelin valitsemani indikaattorit Jaana Minkkisen (2015) kehittämän Lapsen hyvinvointimallin mukaisesti neljään eri ulottuvuuteen. Koska tutkimusta ei ole alun perin laadittu hyvinvoinnin tutkimiseen, ei hyvinvoinnista välttämättä saa niin kattavaa kuvaa kuin Lapsen hyvinvointimalli tai muutkaan mallit tavoittelevat. Indikaattoreiden valinnassa on siis jouduttu tekemään kompromisseja. Lapsen hyvinvointimalli on ollut lähinnä tukena ja perusteena indikaattorien valinnalle. Kokonaiskuvan saamiseksi olen pyrkinyt löytämään sekä subjektiivista että objektiivista hyvinvointia kuvaavia indikaattoreita. On kuitenkin huomattava, että yksikään indikaattoreita ei ole täysin objektiivinen. Esimerkiksi vanhempien humalahakuista juomista selvittävä kysymys riippuu vahvasti lapsen tulkinnasta siitä, mitä ”selvästi humalassa” tarkoittaa.

Valitsin kysymyslomakkeelta (Ellonen ym. 2013b) seuraavat hyvinvointia kartoittavat kysymykset tai väitteet tutkimukseni hyvinvointi-indikaattoreiksi:

- Aineellinen hyvinvointi:
 - o Mitä mieltä olet perheen taloudellisesta tilanteesta?
 - o Harrastatko jotain ohjattua harrastustoimintaa?
 - o Käyvätkö vanhempasi tällä hetkellä töissä?

- Fyysinen hyvinvointi:
 - Millaiseksi koet terveytesi yleisesti? (fyysinen / psyykkinen hyvinvointi)
 - Poltatko tupakkaa?
 - Oletko koskaan juonut alkoholia, esim. puolikkaan olutpullon, viinilasillisen tai lasin väkevää alkoholijuomaa?
 - Oletko koskaan kokeillut huumeita (esim. hasista tai ekstaasia)?
- Psyykkinen hyvinvointi:
 - Murehdin monia asioita.
 - Olen usein onneton, mieli maassa tai itkuinen.
 - Kärsin monista peloista, olen helposti pelästynyt.
- Sosiaalinen hyvinvointi:
 - Onko sinulla vähintään yksi läheinen ystävä, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi?
 - Pystytkö keskustelemaan vanhempiesi kanssa omista asioistasi?
 - Kuinka usein syötte illalla yhdessä toisen tai molempien vanhempiesi kanssa (tai niiden aikuisten kanssa, joiden luona asut)?
 - Kenen kanssa vietät suurimman osan vapaa-ajastasi?
 - Tietävätkö vanhempasi (tai ne aikuiset, joiden luona asut) yleensä, kenen kanssa vietät vapaa-aikasi tai liikut ulkona?
 - Olen muiden lasten ja nuorten silmätikku tai kiusaamisen kohde.
 - Kuinka usein viimeisen 12 kuukauden aikana olet nähnyt vanhempasi selvästi humalassa? (Niistä vastaajista, joiden perheessä käytetään alkoholia.)

Tutkimuksessani oletan aineellisen hyvinvoinnin merkitsevän hyvää taloudellista tilannetta, mahdollisuutta harrastaa sekä vanhempien käymistä töissä. Tässä on huomattava se, että perheen taloudellinen tilanne perustuu lapsen omaan arvioon, joten tulkinta siitä on hyvin subjektiivinen. Siitä syystä aineellista hyvinvointia tarkastellaan myös kahden muun indikaattorin avulla. Fyysinen hyvinvointi puolestaan koostuu hyvästä terveydentilasta sekä vähäisestä päihteidenkäytöstä. Psyykkistä hyvinvointia tarkastellaan murehtimisen, onnettoman olotilan ja pelkojen kautta: mitä vähemmän nämä väitteet pätevät kunkin vastaajan kohdalla, sitä parempi tämän psyykkinen hyvinvointi on. Lisäksi fyysisen hyvinvoinnin indikaattoriksi kategorisoimani kokemus terveydentilasta kertoo myös psyykkisestä terveydestä. Sosiaalista hyvin-

vointia ilmentävät vähintään yhden läheisen ystävän olemassaolo, hyvä keskusteluyhteys vanhempiin, yhteiset ruokailuhetket vanhempien kanssa mahdollisimman usein, vanhempien tietämys siitä, kenen kanssa lapsi liikkuu vapaa-ajalla, kiusaamattomuus ja vanhempien vähäinen humalahakuinen juominen. Sosiaalisen hyvinvoinnin indikaattoreista se, kenen kanssa lapsi tai nuori viettää vapaa-aikaansa, on haastavin tulkita. Sekä perheen että ystävien kanssa vietetty aika on tärkeää hyvinvoinnin kannalta (Lasten hyvinvoinnin kansalliset... 2011, 51, 93; Minkkinen 2015, 30), ja myös yksinäisyys voi määrittyä sekä myönteiseksi että kielteiseksi olotilaksi (Aira ym. 2014, 93). Tämän indikaattorin merkitystä hyvinvoinnille tulkitsekin tarkemmin tulosten tarkastelun yhteydessä.

Edellä kuvattujen hyvinvointi-indikaattorien lisäksi analysoin omana muuttujaryhmänä 25 väittämän patteristoa, jolla selvitetään vastaajien henkilökohtaisia ominaisuuksia ja toimintatapoja, kuten toimimista muiden ihmisen kanssa (huom.: myös kaikki käyttämäni psyykkisen hyvinvoinnin indikaattorit sekä sosiaalisen hyvinvoinnin indikaattori ”Olen muiden lasten ja nuorten silmätikku tai kiusaamisen kohde” sisältyvät tähän kysymyspatteristoon). Tulkitse myös näiden muuttujien ilmentävän vastaajan hyvinvointia tai hyvinvointiin kytköksissä olevia yksilötekijöitä.

3.4 Metodologia ja menetelmät

Tutkimukseni on määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty strukturoidulla kyselylomakkeella. Kyselylomakkeella on myös joitakin avoimia, lähinnä täsmentäviä, kysymyksiä, joita voisi analysoida kvalitatiivisesti eli laadullisesti, mutta en käsittele niitä tutkimuksessani.

Jari Metsämuuronen (2006, 209, 212) toteaa kvantitatiivisen tutkimusotteen pohjautuvan positivistiseen tai postpositivistiseen tieteenfilosofiaan. Yksinkertaistettuna positivismissa ajatellaan sen olevan totta, mikä nähdään ja mikä voidaan konkreettisesti tavoittaa. Puhtaan positivistisessa tutkimuksessa tutkija on objektiivinen tarkkailija ja tutkittava on tarkkailtava. Ihanteena ovat toistettavat tulokset. Postpositivistinen tieteenfilosofia syntyi positivismin saaman kritiikin seurauksena. Vaikka myös postpositivismissa ajatellaan konkreettisesti tavoitettavan asian olevan totta, todellisuuteen suhtaudutaan positivismia kriittisemmin: ymmärryksen ulkopuolelle voi jäädä jotain, mitä ei ole mahdollista tavoittaa. Postpositivismikin pyrkii objektiivisuuteen, mutta hyväksyy sen, että täydelliseen objektiivisuuteen ei päästä.

Tieteenfilosofinen ja metodologinen jako eivät kuitenkaan kulje käsi kädessä, sillä määrällisten menetelmien käyttäminen ei automaattisesti tarkoita positivistista tutkimusta (Töttö 1999, 41). Esimerkiksi ihmistieteissä tutkimus on varmasti vain harvoin puhtaan positivistista. Puhtaimmillaan kvantitatiivisen aineiston analyysi vertautuu klassiseen tieteellisen koeasetelmaan, jossa pyritään etsimään asioiden välillä vallitsevia syy-seuraussuhteita eli kausaalisuutta. Ihmistieteissä havaittuun yhteyteen liittyy kuitenkin aina myös satunnaisia tekijöitä, jolloin ei voida liian suorasukaisesti väittää tekijän x muutoksen johtavan aina y :n muutokseen, vaan pikemminkin on todettava, että x :n muuttuessa y :n muuttuminen on todennäköisempää kuin ilman x :n muutosta. Tästä probabilistisesta tai stokastisesta kausaalisuudesta seuraa, että yhdellä ilmiöllä voi olla useita syitä. Yhdessä tutkimuksessa on kuitenkin mahdotonta tavoittaa näitä kaikkia syitä, ja tämä rajoite tutkijan on tiedostettava. (Jokivuori & Hietala 2007, 18, 23–24.)

Kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä on pitkään pidetty toisilleen vastakkaisina ja esimerkiksi sosiaalitieteissä on pitkään vallinnut jopa ajattelu kvalitatiivisten menetelmien paremmuudesta kvantitatiivisiin menetelmiin nähden (esim. Töttö 1999). Usein sanotaan kvantitatiivisella tutkimuksella tavoiteltavan yleiskäsityksiä ja kvalitatiivisella tutkimuksella syvennyttävän yksityiskohtiin. Kuitenkin myös kvantitatiivisella tutkimuksella voi pureutua yksityiskohtiin. (Vehkalahti 2008, 13.) Vastakkainasettelu ei ole siinäkään mielessä mielekäästä, että määrälliseen tutkimukseen liittyy aina laadullinen komponentti ja laadulliseen tutkimukseen liittyy määrällinen komponentti (Jokivuori & Hietala 2007, 22).

Kuten sanottu, tutkimukseni on kvantitatiivinen. Kvalitatiivinen komponentti on kuitenkin läsnä, ja se näkyy ehkä ilmeisimmin pääkomponenttianalyysissä, jossa olen joutunut käyttämään laadullista pohdintaa pääkomponentteja nimitessäni (tarkemmin analyysistä myöhemmin). Vaikka kvantitatiivisella tutkimuksella voi pureutua yksityiskohtiin, oma tutkimukseni pyrkii ennen kaikkea selvittämään yleiskäsityksiä. Yksityiskohtien tavoittaminen vaikeutuu jo siitä syystä, että tutkimukseni aineistoa ei ole kerätty tätä tutkimusta varten. Aineiston aiheuttamista rajoitteista johtuen tutkimuksessa joudutaan liikkumaan jokseenkin yleisellä tasolla. Monimuuttujamenetelmiä (pääkomponenttianalyysi ja logistinen regressioanalyysi) käyttämällä on kuitenkin mahdollista päästä tarkastelemaan ilmiöitä ja niiden syitä yleistasoja syvemältä. Näidenkin analyysien kohdalla on kuitenkin tiedostettava, että tällä tutkimuksella ilmiöitä ei voida selittää – eikä edes pyritä selittämään – tyhjentävästi.

Tarkastelin tutkimuksessani kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisia yhtenä ryhmänä, eli en erotellut vastaajia luokka-asteen perusteella. Aineistoa analysoidessani tarkastelin muuttujista aluksi

suoria jakaumia, joista näkyivät vastausosuudet ja jakauman muoto, jolla oli vaikutusta esimerkiksi jatkoanalyysien valintaan. Lisäksi tein tarvittavia muuttujamuunnoksia analyysejä varten.

Mittaustaso määrittää sen, mitä tilastollisia analyyssitapoja on tarjolla. Mitä korkeampi mittaustaso, sitä enemmän vaihtoehtoja on. (Vehkalahti 2008, 27.) Tutkimukseni muuttujat edustavat alimpia mittaustasoja, eli luokittelu- ja järjestysasteikkoja, mikä rajoittaa analyyssitapojen määrää. Kahden muuttujan analyyseissä ristiintaulukointi ei aseta ehtoja muuttujien mittaustasolle (Heikkilä 2008, 183), ja soveltuu näin ollen sekä luokittelu- että järjestysasteikollisille muuttujille. Ristiintaulukoinnin ja χ^2 -riippumattomuustestin avulla tarkastellaan, onko taulukkoon asetettavien sarakke- ja rivimuuttujien välillä riippuvuutta (Heikkilä 2008, 212). Tutkimuksessani ristiintaulukoin eri hyvinvointi-indikaattoreita sen mukaan, asuiko vastaaja yhdessä paikassa (yksipaikkainen asuminen) vai oliko hänellä myös toinen koti (monipaikkainen asuminen). Toisin sanoen kiinnostukseni kohdistui siihen, oliko yksi- ja monipaikkaisesta asuvilla eroja hyvinvoinnin eri osa-alueilla. Myöhemmin toin ristiintaulukointeihin elaboroimalla myös kolmannen muuttujan, sukupuolen, tarkastellakseni, pätivätkö löydetyt yhteydet myös silloin, kun niitä tarkasteltiin erikseen tyttö- ja poikaryhmissä (esim. Alkula & Pöntinen & Ylöstalo 1994, 200).

Hyvinvointi-indikaattorien frekvenssijakaumat olen esittänyt ristiintaulukointien yhteydessä ”kaikki”-sarakkeessa, vaikka vastaajamäärät ovat ristiintaulukoinneissa hieman pienemmät kuin puhtaita frekvenssijakaumia tarkasteltaessa. Tämä johtuu siitä, että ristiintaulukoinnissa ovat mukana vain ne vastaajat, jotka ovat vastanneet sekä hyvinvointi-indikaattoria koskevaan kysymykseen että asumisen monipaikkaisuutta selvittävään kysymykseen. Ristiintaulukointien kaikkia vastaajia koskevat prosentuaaliset jakaumat olivat kuitenkin lähes identtiset puhtaiden frekvenssijakaumien kanssa, joten päädyin siihen, että käytännössä samaa tulosta ei ole tarvetta esittää kahteen kertaan.

Pääkomponenttianalyysiä hyödynsin uuden informaation tuottamiseen jatkoanalyysejä varten. Pääkomponenttianalyysi on monimuuttujamenetelmä, jonka avulla on tarkoituksena pyrkiä löytämään muuttujajoukosta yhteisiä ulottuvuuksia. Näitä ulottuvuuksia ei periaatteessa tunneta etukäteen, joskin todellisuudessa tutkijalla on niistä tietoa jo kyselylomaketta laadittaessa. (Jokivuori & Hietala 2007, 90.) Analyysiin valitsin 25 kysymystä sisältävän kysymyspatteriston, jossa samalla kolmiportaisella skaalalla (ei päde, pätee jonkin verran, pätee varmasti) oli mitattu vastaajan arvioita muun muassa psyykkisestä voinnistaan, henkilökohtaisista ominaisuuksistaan, tavastaan toimia toisia ihmisiä kohtaan sekä ystävyys-suhteistaan. Pääkomponenttianalyysiin valittavien muuttujien tulisi olla vähintään järjestysasteikollisia (Metsämuuronen

2006, 618). Kysymysten kolmiportainen asteikko on toki esimerkiksi perinteistä viisiportaista Likert-asteikkoa epätarkempi, mutta järjestysasteikollisena se soveltuu kuitenkin valittuun analyysiin. Valitsin analyysitavaksi pääkomponenttianalyysin hyvin samankaltaisen faktorianalyysin sijaan, sillä pääkomponenttianalyysissä ei edellytetä muuttujien normaalijakautuneisuutta, joka puolestaan faktorianalyysissä on edellytyksenä. (Metsämuuronen 2006, 619).

Pääkomponenttianalyysin keskeinen taustaoletus on, että havainnot ovat toisistaan riippumattomia. Tällä tarkoitetaan sitä, että eri vastaajien vastaukset eivät saisi olla riippuvaisia toisistaan ajan ja paikan suhteen. (Vehkalahti 2008, 94.) Analyysin peruslähtökohtana ovat muuttujien väliset korrelaatiot, joiden avulla pelkistetään usean kysymyksen avaruus mahdollisimman harvaan pääkomponenttiin. Korrelaation voimakkuus kertoo muuttujien mahdollisesti mittaavan samaa ominaisuutta. (Jokivuori & Hietala 2007, 92.) Jos mukana on sellaisia muuttujia, jotka eivät korreloi minkään muun muuttujan kanssa, niiden poistamista analyysistä on syytä harkita (Karhunen ym. 2011a, 52).

Pääkomponenttianalyysi tuottaa pääkomponenttipisteitä, joita voi suoraan käyttää jatkoanalyysissä (Metsämuuronen 2006, 625). Muodostin pääkomponenttianalyysin tuloksen perustella kuitenkin summamuuttujia hyödyntäen pääkomponenttipisteiden sijaan alkuperäisiä muuttujia. Syynä alkuperäisten muuttujien käyttöön oli se, että pääkomponenttianalyysin tuloksena sama muuttuja voi olla erisuuruisin painotuksin mukana monessa pääkomponentissa (Jokivuori & Hietala 2007, 104.) Juuri näin oli omassakin tutkimuksessani. Ulottuvuudet tulkitaan aina kärkimuuttujista, mutta pääkomponenttien sisältö saattaakin muodostua ennemmin keskitasoisista latauksista. Näin olleen pistemäärille muodostetut summamuuttujat voivat johtaa tulkintavirheisiin, jos tulkinta tehdään vain kärkimuuttujien perusteella. (Jokivuori & Hietala 2007, 104.) Toinen syy alkuperäisistä muuttujista muodostettujen summamuuttujien käytölle oli se, että sain näin luotua keskiarvoestimoidun summamuuttujan, eli sen vaihteluväliksi tuli alkuperäisten muuttujien kolmiportaisen asteikon mukaisesti 1,00–3,00 (Jokivuori & Hietala 2007, 116). Summamuuttujiin otin mukaan kullekin komponentille vahvimmin latautuneet muuttujat. Jos sama muuttuja oli heikosti latautuneena mukana myös jossakin toisessa komponentissa, sitä ei huomioitu tässä toisessa summamuuttujassa ollenkaan. Kärkimuuttujien perusteella muodostetut summamuuttujat olivat mielestäni ajatuksellisesti järkeviä, ja myös summamuuttujan luonnin yhteydessä toteutettu reliabiliteettitestaus (esim. Jokivuori & Hietala 2007, 103) tuki tätä näkemystä.

Syntyneet summamuuttujat nimesin seuraavasti: ”kiltteys, kuuliaisuus”, ”sisäinen pahoinvointi”; ”levottomuus, provosoituminen” ja ”yksinäisyys, kiusaamisriskissä oleminen”. Tarkastelin aluksi summamuuttujien keskiarvoja yksi- ja monipaikkaisesti asuvien, ei-sijoitettujen ja sijoitettujen sekä ydinperheessä ja sen ulkopuolella asuvien vastaajien ryhmissä. Selvitin, eroavatko ryhmien keskiarvot tilastollisesti merkitsevästi toisistaan eri summamuuttujien osalta. Keskiarvotestinä käytin riippumattomien otosten *t*-testiä. *T*-testi on parametrinen testi, joka sopii suurille aineistoille, joiden oletetaan noudattavan normaalijakaumaa (Metsämuuronen 2006, 379, 383). Jos aineisto on suuri, normaalijakaumaoletuksesta voidaan tinkiä. Toisaalta mikäli epäillään *t*-testin oletusten täyttymistä, tulisi tehdä non-parametrinen Mann-Whitneyn *U*-testi (Metsämuuronen 2006, 1066). Koska omassa aineistossani ainoastaan summamuuttuja ”kiltteys, kuuliaisuus” oli likimain normaalijakautunut, päätin tehdä parametrinen ja non-parametrinen testin rinnakkain. Molemmat testit antoivat samat tulokset. Olen esittänyt tulokset parametrinen *t*-testin perusteella.

Logistisella regressioanalyysillä tutkin useiden selittävien muuttujien vaikutusta hyvinvoinnin heikentymiseen. Tarkastelunäkökulma oli lasten ja nuorten sisäisessä pahoinvoinnissa, eli mielen sisällä tai kehossa ilmentyvässä pahoinvoinnissa. Hyödynsin logistista regressioanalyysiä niin sanotusti eksploraatiivisesti, eli pyrin löytämään suuresta muuttujajoukosta ilmiötä selittäviä tekijöitä (Metsämuuronen 2006, 704–705). Aiemmissa analyyseissä olin käyttänyt selittävänä muuttujana ainoastaan yksi- ja monipaikkaisen asumisen muuttujaa, joten halusin logistisella regressioanalyysillä kartoittaa mahdollisia muita hyvinvointiin (tai tässä tapauksessa pahoinvointiin) vaikuttavia muuttujia.

Koska logistisessa regressioanalyysissä selitettävä muuttuja on aina kaksiluokkainen (Jokivuori & Hietala 2007, 56), luokittelin jatkuvan sisäisen pahoinvoinnin summamuuttujan kahteen luokkaan: ”ei sisäistä pahoinvointia” (muuttujan arvot välillä 1,00–1,99) ja ”ainakin jonkin verran sisäistä pahoinvointia” (arvot välillä 2,00–3,00). Selittävät muuttujat voivat olla jatkuvia muuttujia tai luokitteluasteikollisia muuttujia (Karhunen ym. 2011a, 19). Logistisen regressioanalyysin yleiset vaatimukset ovat melko lieviä: selitettävän muuttujan ryhmiltä ei edellytetä samavarianssisuutta, ja selittävien muuttujien normaalijakautuneisuus ei ole välttämätöntä (Jokivuori & Hietala 2007, 56, 59). Selittävien muuttujien keskinäinen korrelointi eli multikollineaarisuus on kuitenkin haitallista (Karhunen ym. 2011a, 19).

Käytin analyysissä pakottavaa menetelmää, eli kaikki selittävät muuttujat otettiin mukaan malliin samalla kertaa (Jokivuori & Hietala 2007, 66). Tein kuitenkin analyysissä useita ajoja eri

muuttujajyhdistelmillä yrittäen löytää mahdollisimman hyvän mallin. Mallin hyvyttä voidaan tarkastella useilla testeillä, joita esittelen tarkemmin tulosten yhteydessä.

3.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimukseni aineiston sain käyttööni Yhteiskuntatieteellisestä tietoaarkistosta, jonka käyttöehdot määrittävät tutkimuksen tekoa. Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston palveluportaali Ailaan rekisteröitymällä ja käyttöehdot hyväksymällä aineisto oli vapaasti ladattavissa opiskelua ja tutkimuksen tekoa varten. Aineiston lataamisen yhteydessä piti ilmoittaa, mihin tarkoitukseen aineistoa käyttää. Aineiston käyttöehtojen mukaisesti olen käyttänyt aineistoa vain ilmoittamani tarkoitukseen eli gradun tekoon ja gradun valmistuttua hävitän aineiston. Aineiston säilyttämisessä, käytössä ja siirrossa olen huolehtinut tietoturvallisuudesta enkä ole antanut aineistoa ulkopuolisten käsiin.

Käyttöehdoissa edellytettiin myös tietosuoja- ja tietosuojakäytännön noudattamista. Kysely ja aineisto on jo valmiiksi laadittu ja tallennettu niin, että siinä ei ole tarkkoja henkilötietoja vastaajista. Kyselyssä on myös hyvin vähän avoimia kysymyksiä. Vaikka periaatteessa jonkin vastaajan voisi tunnistaa tarkastelemalla hänen vastauksiaan, käytännössä tämä ei ole mahdollista, sillä omissa analyyseissäni en ole tarkastellut vastaajia yksilötasolla. En siis ole ollut kiinnostunut siitä, mitä yksittäinen vastaaja on vastannut, vaan olen käsitellyt vastauksia muuttujatasolla yrittäen havaita aineistosta nousevia ilmiöitä ja yhteyksiä.

Koska olen käyttänyt tutkimukseeni valmista aineistoa, en ole voinut vaikuttaa kyselylomakkeeseen ja sitä kautta mittaamisen luotettavuuteen. Aineistosta tehdyssä raportissa *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: Lapsiuhritutkimuksen tuloksia* (Fagerlund ym. 2014, 32) on kuitenkin tarkasteltu aineiston luotettavuuteen liittyviä seikkoja. Raportin tekijät havaitsivat puuttuvien vastausten lisääntyneen lomakkeen loppua kohden. Omassa tutkimuksessani tällä ei kuitenkaan liene suurta vaikutusta, sillä olen hyödyntänyt ainoastaan lomakkeen alkupään kysymyksiä. Tekemissäni analyyseissä puuttuvan tiedon määrä oli mielestäni varsin vähäinen, joten uskon tulosten olevan tässä suhteessa luotettavia. Toki aina on mahdollista, että esimerkiksi huonommin voivat lapset ja nuoret ovat kokeneet vastaamisen liian raskaana ja jättäneet kysymyksiin vastaamatta useammin kuin paremmin voivat. Otokseen liittyvää katoa olen tarkastellut jo aineiston hankkimiseen liittyvän luvun yhteydessä.

Eräs tulosten luotettavuuteen vaikuttava asia on se, miten vastaajat ovat ymmärtäneet kysymykset. Tutkimuksessani keskeinen muuttuja on yksi- ja monipaikkaisen asumisen muuttuja, jonka

taustalla on kysymys: ”Toisilla lapsilla on nykyään myös toinen koti, jos esimerkiksi vanhemmat ovat eronneet. Onko sinulla toista kotia, jossa asut osan ajasta?”. Tähän vastaukseen on voinut vastata joko kyllä (monipaikkainen asuminen) tai ei (yksipaikkainen asuminen). On mahdollista, että kysymykseen liitetty täsmennys ”jos esimerkiksi vanhemmat ovat eronneet” on voinut rajata osan vastaajista pois. Kysymyksessä myös viitataan *kotiin*, ei esimerkiksi *asuinpaikkaan*. Sanana koti herättää enemmän tunteita kuin neutraalimpi asuinpaikka. Näin olen kysymykseen on saatettu jättää vastaamatta, mikäli asuinpaikka ei tunnu kodilta. Arkisen elinympäristön ja siinä elävien ihmisten lisäksi nimenomaan kodin tuntu tekee asuinpaikan kodiksi (Olwig 1999, 83). Saattaa olla, että monipaikkaista asumista selvittävällä kysymyksellä ei ole tavoitettu esimerkiksi sellaisia lastensuojelun tukitoimena sijoitettuja lapsia, jotka eivät pidä sijaishuoltopaikkaansa kotina. Tällaisia ovat varmasti ainakin sellaiset lapset, joiden sijoitus on kestänyt vasta vähän aikaa. Voi myös olla, että eronneiden vanhempien lapsille toisen vanhemman koti ei olekaan lapselle koti.

Vaikka yksi- ja monipaikkaista asumista selvittävä kysymys onkin jokseenkin epätarkka, vaihtoehtoon ”kyllä”-valinneet edustavat joka tapauksessa jonkinlaista monipaikkaista asumista, ja se mittauksena voidaan katsoa riittäväksi, kun tarkoitus on vertailla yksi- ja monipaikkaisesti asuvia vastaajia. Joissakin analyyseissä olen lisäksi erikseen tarkastellut sijoitettuja ja ei-sijoitettuja lapsia sekä ydinperheessä ja sen ulkopuolella eläviä lapsia.

Tutkimukseni aineisto on hyvin suuri, 11 364 vastaajaa. Tämä täytyy ottaa huomioon tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa. Tulosten tilastollisesta merkitsevyydestä kertova *p*-arvo on voimakkaasti riippuvainen otoskoosta. Suurilla otosko’oilla tilastollinen merkitsevyys saavutetaan huomattavasti helpommin kuin pienillä otosko’oilla. Tämä tarkoittaa sitä, että pienillä otoksilla kahden tai useamman tutkittavan ryhmän välisen eron pitää olla paljon suurempi kuin suurilla otoksilla, jotta tilastollinen merkitsevyys olisi sama. (Metsämuuronen 2006, 462.)

Suuren otoskoon vaikutuksen tulosten tilastolliseen merkitsevyyteen voi havaita tutkimuksen tuloksia analysoitaessa. Testit osoittivat monessa kohtaa tilastollista merkitsevyyttä, vaikka lukuja tarkastelemalla esimerkiksi ristiintaulukoinnissa tai *t*-testissä havaitut erot eivät vaikuttaneet kovin merkittäviltä. Onkin tärkeää muistaa merkitsevyyden ja merkittävyyden ero. Tuloksen tilastollisen *merkitsevyyden* arviointi perustuu matematiikkaan, kun taas *merkittävyys* on ilmiöön liittyvä subjektiivisesti arvioitava asia (Metsämuuronen 2006, 438). Toisin sanoen ti-

lastollisesti merkitsevä p -arvo kertoo siitä, että asiasta on olemassa vahvat todisteet, mutta tuloksen sisällöllisen merkittävyyden arviointi on tutkijan päättelyn varassa (Vehkalahti 2008, 88).

Pyrin ottamaan suuren otoskoon mahdollisen vaikutuksen huomioon tuloksia tarkastellessani. Logistisen regressioanalyysin yhteydessä olen raportoinut p -arvon lisäksi myös mallin hyvyttä kuvaavia tunnuslukuja, joiden avulla voidaan arvioida mallin käyttökelpoisuuteen ja tulosten luotettavuuteen liittyviä asioita.

4 LASTEN JA NUORTEN ASUMINEN HYVINVOINNIN KYSYMYKSENÄ

4.1 Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten asuminen

Tutkimuksessa asumista kuvaavia tietoja selvitettiin kysymällä vastaajilta heidän kotonaan asuvia henkilöitä, mahdollisen toisen kodin olemassaoloa, toisessa kodissa asuvia henkilöitä, asumista sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa sekä asumisen kestoa sijaishuollossa tai lastensuojelulaitoksessa. Loin lisäksi perheenjäsenkysymyksiä hyödyntämällä uuden muuttujan, joka kertoo vastaajan asumisesta ydinperheessä. Näitä tietoja esitellään taulukossa 3.

Viidenneksellä tutkimukseen vastanneista kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista lapsista ja nuorista oli varsinaisen kotinsa lisäksi myös toinen koti. Heidät on tässä tutkimuksessa määritelty monipaikkaisesti asuviksi lapsiksi ja nuoriksi. Vain liki kaksi prosenttia vastaajista oli joskus asunut sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa. Heistä kuitenkin reilu puolet ei kyselyhetkellä asunut kummassakaan. Sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa asuminen oli kestänyt vajaa puolella joskus sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa asuneista yli vuoden.

Vastaajan kotona tavallisimmin asuva henkilö oli äiti, joka asui kotona selvästi yli 90 prosentilla vastaajista. Isä asui kotona neljällä viidestä vastaajasta. Sen sijaan toisessa kodissa asuvista henkilöistä isä oli huomattavasti tyypillisin: kolmella neljästä monipaikkaisesti asuvasta vastaajasta oli isä toisessa kodissaan – äiti oli vain reilulla neljänneksellä.

Ydinperhe oli hyvin yleinen perhemuoto, sillä kolme neljästä vastaajasta eli ydinperheessä. Mikäli vastaaja oli valinnut sekä äidin että isän omassa kodissa asuviksi henkilöiksi (8481 vastaajaa), toisessa kodissa asuviksi henkilöiksi (98 vastaajaa) tai tehnyt saman valinnan molempiin kysymyksiin (79 vastaajaa), on määritelty, että vastaajalla on ydinperhe. Taulukossa 3 esitettävät kodeissa asuvien henkilöiden lukumäärät eroavat edellä mainituista, sillä esimerkiksi omassa kodissa asuvan äidin ovat valinneet kaikki sellaiset vastaajat, joiden kotona asuu äiti (10 734 vastaajaa) – huolimatta siitä, asuuko kotona isä vai ei. Ydinperheoletuksen toteutuminen sen sijaan edellyttää, että vastaajan kodissa asuu samanaikaisesti sekä äiti että isä. Useimmilla äiti ja isä asuvat siis vastaajan kanssa omassa kodissa, mutta joillakin ydinperhe on myös toisessa kodissa. Jostain syystä jotkut ovat valinneet äidin ja isän asuvan sekä omassa kodissa että toisessa kodissa. Tässä tutkimuksessa kaikki nämä vaihtoehdot siis merkitsevät ydinperhettä. On kuitenkin huomattava, että ydinperhe ei automaattisesti tarkoita sitä, että vastaajalla olisi vain yksi asuinpaikka.

Taulukko 3. Asumista kuvaavia tietoja

	<i>n</i>	%
Toinen koti (esim. jos vanhemmat eronneet)		
Ei (yksipaikkainen asuminen)	9011	79,7
Kyllä (monipaikkainen asuminen)	2292	20,3
Joskus asunut sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa		
Kyllä	214	1,9
Ei	10 814	98,1
Nyt asuu sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa*		
Sijaisperheessä	59	28,0*
Lastensuojelulaitoksessa	32	15,2*
Ei kummassakaan	120	56,9*
Asumisen kesto sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa*		
Alle 6 kuukautta	80	39,0
6–12 kuukautta	35	17,1
Yli vuoden	90	43,9
Kotona asuvat henkilöt**		
Äiti	10 734	94,7**
Isä	8984	79,3**
Äitipuoli / isän naisystävä	365	3,2**
Isäpuoli / äidin miesystävä	1168	10,3**
Sisaruksia	9355	82,6**
Sisaruspuolia	762	6,7**
Joku muu	642	5,7**
Toisessa kodissa asuvat henkilöt**		
Äiti	609	26,8**
Isä	1695	74,6**
Äitipuoli / isän naisystävä	916	40,4**
Isäpuoli / äidin miesystävä	280	12,3**
Sisaruksia	945	41,6**
Sisaruspuolia	533	23,5**
Joku muu	159	7,0**
Ydinperhe		
Kyllä	8500	74,9
Ei	2842	25,1

* = Joskus sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa asuneista.

** = Vastaaja on voinut valita useita vaihtoehtoja. Prosenttiluku ilmaisee kuinka moni on valinnut ko. vaihtoehdon.

4.2 Yksi- ja monipaikkaisesti asuvien lasten ja nuorten aineellinen, fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen hyvinvointi

Aluksi tarkastelin yksi- ja monipaikkaisen asumisen yhteyttä hyvinvointiin ristiintaulukoinnalla¹ valittuja hyvinvointi-indikaattoreita yksi- ja monipaikkaisen asumisen ryhmissä. Selitettävänä muuttujana oli kysymys siitä, onko vastaajalla myös toinen koti, eli onko kyseessä yksipaikkainen vai monipaikkainen asuminen. Selitettävänä muuttujina olivat kaikki valitut aineellisen, fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin indikaattorit.

Ensin tarkastelin aineellisen hyvinvoinnin indikaattoreita. Kaikkien vastaajien vastausten jakautuminen nähdään taulukon ”kaikki”-sarakkeesta. Suurin osa, vajaa 90 prosenttia vastaajista piti perheensä taloudellista tilannetta joko erittäin hyvänä tai melko hyvänä. Noin kahdella kolmanneksella vastaajista oli mahdollisuus osallistua ohjattuun harrastustoimintaan. Neljällä viidestä vastaajasta oli työssäkäyvät vanhemmat. Vain liki kolmella prosentilla vastaajista oli molemmat vanhemmat työttömänä. (Taulukko 4.)

Asumisen yksi- ja monipaikkaisuus tuotti vastaajien välille tilastollisesti merkitseviä eroja indikaattorien ”mielipide perheen taloudellisesta tilanteesta” sekä ”ohjatun harrastustoiminnan harrastaminen” kohdalla. Sen sijaan vanhempien työssäkäynti ei erotellut vastaajia. Yhdessä paikassa asuvista vastaajista reilu kolmannes koki perheen taloudellisen tilanteen erittäin hyväksi, kun taas monipaikkaisesti asuvista näin koki vain reilu viidennes. Monipaikkaisesti asuvat myös arvioivat perheillänsä olevan enemmän talousvaikeuksia. (Taulukko 4.)

Noin kaksi kolmesta lapsesta asui keskituloisessa perheessä vuonna 2011 (Okkonen 2014.) Toimeentuloerot väestöryhmien välillä ovat kasvaneet reaalityulojen lisääntyessä (Myllyniemi 2008, 47). Lapsiperheiden kannalta suurin erotteleva tekijä on huoltajien sekä sisarusten määrä. Yhden huoltajan taloudet tulevat toimeen kahden huoltajien talouksia heikommin, sillä tulonsaajia on tällöin yleensä vain yksi. Myös lapsiluvun kasvu pudottaa tulon määrää, kun tulon jakajia on enemmän. (Okkonen 2014.) On mahdollista, että juuri näistä tekijöistä on kyse myös

¹ Ristiintaulukoinneilla selvitetään selittävän ja selitettävän muuttujan välistä riippuvuutta. Riippumattomuustestinä käytetään χ^2 -testiä, jossa nollahypoteesina on, että muuttujien välillä ei ole riippuvuutta. Testisuureen ja ns. vapausasteen perusteella saadaan merkitsevyystaso (p -arvo), joka kertoo riskin sille, että riippuvuus johtuu sattumasta. Tässä tutkimuksessa kaikissa testeissä tilastollisen merkitsevyyden rajana käytetään 5 %:n merkitsevyystasoa, eli tulos on tilastollisesti merkitsevä p -arvon ollessa alle 0,05. Kun $p < 0,05$, nollahypoteesi voidaan hylätä. Muita tavallisesti käytettyjä merkitsevyystasoja ovat 1 %:n ja 0,1 %:n merkitsevyystasot. Mitä pienempi merkitsevyystaso on, sitä tilastollisesti merkitsevämpi on tulos. Toisin sanoen: mitä pienempi p -arvo, sitä tilastollisesti merkitsevämpi tulos. (Heikkilä 2008, 194–195, 212.) Tämä kannattaa pitää mielessä tässäkin tutkimuksessa p -arvoja tarkasteltaessa, vaikka nollahypoteesin hylkäämisen rajana pidetäänkin 0,05:ttä.

monipaikkaisesti asuvilla lapsilla, sillä oletettavasti iso osa heistä asuu todennäköisesti ainakin osan aikaa yhden vanhemman taloudessa tai uusperheessä, jossa voi olla iso lapsiluku.

Monipaikkaisesti asuvista vastaajista vajaa kaksi kolmasosaa harrasti jotain ohjattua harrastustoimintaa. Yksipaikkaisesti asuvista harrastajia oli hieman enemmän. (Taulukko 4.) Onkin havaittu, että varallisuudeltaan korkeamman tulotason perheessä asuvat lapset harrastavat liikuntaa enemmän kuin matalan tulotason perheiden lapset (Aira ym. 2014, 16), mikä osaltaan selittää tulosta.

Taulukko 4. Aineellinen hyvinvointi yksi- ja monipaikkaisen asumisen mukaan (%)

		Yksipaikkainen asuminen	Monipaikkainen asuminen	Kaikki
Mielipide perheen taloudellisesta tilanteesta <i>p</i> =0,000	Erittäin hyvä	35,7	21,5	32,8
	Melko hyvä	53,2	58,7	54,3
	Jonkin verran talousvaikeuksia	10,0	17,7	11,5
	Paljon talousvaikeuksia	1,1	2,1	1,3
	(<i>n</i>)	(8 237)	(2 093)	(10 330)
Ohjatun harrastustoiminnan harrastaminen <i>p</i> =0,000	Kyllä	67,4	59,8	65,9
	Ei	32,6	40,2	34,1
	(<i>n</i>)	(8 937)	(2 265)	(11 202)
Vanhempien työssäkäynti <i>p</i> =0,524	Molemmat töissä	78,1	77,1	77,9
	Toinen töissä	19,4	20,5	19,6
	Molemmat työttömänä	2,5	2,4	2,5
	(<i>n</i>)	(8 297)	(2 085)	(10 382)

Seuraavana tarkastelun kohteena olivat fyysisen hyvinvoinnin indikaattorit. Kuten taulukosta 5 käy ilmi, suuri osa vastaajista koki terveytensä joko erittäin hyväksi tai hyväksi. Tupakointi ei ollut kovin yleistä vastaajien keskuudessa: yli neljä viidesosaa ilmoitti, että ei ollut koskaan tupakoinut. Sen sijaan hieman vajaa kolmannes oli kokeillut alkoholia. Huumeita oli kokeillut vain vajaa kolme prosenttia vastaajista.

Asumisen yksi- ja monipaikkaisuus tuotti tilastollisesti merkitseviä eroja kaikkien fyysisen hyvinvoinnin indikaattorien kohdalla. Vain yhdessä paikassa asuvat vastaajat tunsivat terveytensä

hieman useammin erittäin hyväksi tai hyväksi verrattuna niihin vastaajiin, joilla oli myös toinen koti. Molemmista ryhmistä kuitenkin vain melko harva tunsi olonsa huonoksi tai erittäin huonoksi. Tupakointi-, alkoholi- ja huumekeilut olivat yleisempiä monipaikkaisesti asuvilla vastaajilla. Monipaikkaisesti asuvista vastaajista reilu viidennes tupakoi tai oli joskus tupakoinut, kun taas vain yhdessä paikassa asuvilla tupakointia tai sen kokeiluja oli ollut joka seitsemännellä. Alkoholia monipaikkaisesti asuvista oli kokeillut hieman yli 40 prosenttia ja yksipaikkaisesti asuvista 30 prosenttia vastaajista. Huumekeiluja oli molemmista ryhmistä vain muutamalla prosentilla, monipaikkaisesti asuvista hieman useammalla kuin yksipaikkaisesti asuvista. (Taulukko 5.)

On havaittu, että uusperheissä ja yksinhuoltajaperheissä asuvat nuoret tupakoivat ja käyttivät alkoholia humalahakuisesti enemmän kuin ydinperheissä asuvat nuoret. Heillä on myös enemmän kannabiskokeiluja. (Ahlström & Metso & Huhtanen & Ollikainen 2008, 78). Tämä on linjassa saatujen tulosten kanssa, mikäli oletetaan ydinperheessä asuvien olevan todennäköisimmin juuri yksipaikkaisesti asuvia ja ainakin osan uusperheissä ja yksinhuoltajaperheissä asuvista olevan samalla myös monipaikkaisesti asuvia. Antti Rissanen (2016) kuitenkin havaitsi, että vuoroasuminen ei lisännyt nuoren riskiä huumeidenkäyttöön ja humalahakuiseen juomiseen niin paljon kuin yhden vanhemman perheessä tai uusperheissä asuminen. Vuoroasujien ero ydinperheessä asuviin nuoriin oli merkitsevä ainoastaan huumeidenkäytön osalta. (Mt., 252–254.) Päihteidenkäytön kannalta siis sillä näyttäisi olevan merkitystä, millaisesta monipaikkaisesta asumisesta on kyse.

Taulukko 5. Fyysinen hyvinvointi yksi- ja monipaikkaisen asumisen mukaan (%)

		Yksipaikkainen asuminen	Monipaikkainen asuminen	Kaikki
Millaiseksi koet terveytesi yleisesti? <i>p</i> =0,000	Erittäin hyväksi tai hyväksi	86,5	81,0	85,3
	Melko hyväksi	12,3	17,2	13,3
	Huonoksi tai erittäin huonoksi	1,3	1,8	1,4
	(<i>n</i>)	(8 943)	(2 271)	(11 214)
Poltatko tupakkaa? <i>p</i> =0,000	En ole koskaan tupakoinut	85,3	78,6	84,0
	Olen tupakoinut, mutta lopettanut	7,0	9,3	7,5
	Tupakoin, mutta en päivittäin	4,0	5,9	4,4
	Tupakoin päivittäin	3,6	6,1	4,1
	(<i>n</i>)	(8 965)	(2 270)	(11 235)
Oletko koskaan juonut alkoholia? <i>p</i> =0,000	Kyllä	30,0	40,3	32,1
	En	70,0	59,7	67,9
	(<i>n</i>)	(8 961)	(2 268)	(11 229)
Oletko koskaan ko- keillut huumeita? <i>p</i> =0,000	Kyllä	2,2	4,1	2,6
	En	97,8	95,9	97,4
	(<i>n</i>)	(8 967)	(2 284)	(11 251)

Psykkisen hyvinvoinnin indikaattoreista väittämä ”murehdin monia asioita” kuvasi vastaajia parhaiten: yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että väite päti heidän kohdallaan jonkin verran tai varmasti. Väittämä ”olen usein onneton, mieli maassa tai itkuinen” päti ainakin jonkin verran noin joka neljännen vastaajan kohdalla. Väittämä ”kärsin monista peloista, olen helposti pelästynyt” päti puolestaan ainakin jonkin verran noin joka kolmannen vastaajan kohdalla. (Taulukko 6.)

Monipaikkaiseen identiteettiin liittyvinä haasteina on mainittu esimerkiksi turvattomuuden, yksinäisyyden ja juurettomuuden tunteet (Haukkala 2011, 35). Kuten taulukosta 6 voi nähdä, myös tämän tutkimuksen perusteella monipaikkaisesti asuvat näyttävät voivan psyykkisesti huonommin kuin yksipaikkaisesti asuvat. Kaikissa psyykkisen hyvinvoinnin indikaattoreissa oli tilastollisesti merkitseviä eroja, kun niitä tarkasteltiin yksi- ja monipaikkaisen asumisen luokissa. Monipaikkaisesti asuvista vastaajista viidesosa oli valinnut vaihtoehdon ”päte varmasti”

kysyttäessä heidän murehtimisestaan. Yhdessä paikassa asuvista saman vaihtoehdon oli valinnut vain vajaa seitsemäsosa vastaajista. Väittämässä ”olen usein onneton, mieli maassa tai itkuinen” sekä ”kärsin monista peloista, olen helposti pelästynyt” erot eivät olleet aivan yhtä isoja. Silti niissäkin monipaikkaisesti asuvat vastaajat olivat useammin valinneet vaihtoehdon ”pätee varmasti” tai ”pätee jonkin verran”.

Taulukko 6. Psykykinen hyvinvointi yksi- ja monipaikkaisen asumisen mukaan (%)

		Yksipaikkainen asuminen	Monipaikkainen asuminen	Kaikki
Murehdiin monia asioita. <i>p</i> =0,000	Ei päde	46,8	39,7	45,4
	Pätee jonkin verran	39,6	40,3	39,7
	Pätee varmasti	13,7	20,0	14,9
	(<i>n</i>)	(8 885)	(2 252)	(11 137)
Olen usein onneton, mieli maassa tai itkuinen. <i>p</i> =0,000	Ei päde	75,3	69,7	74,2
	Pätee jonkin verran	19,6	23,8	20,4
	Pätee varmasti	5,1	6,4	5,4
	(<i>n</i>)	(8 886)	(2 249)	(11 135)
Kärsin monista peloista, olen helposti pelästynyt. <i>p</i> =0,002	Ei päde	69,2	65,3	68,4
	Pätee jonkin verran	24,1	27,2	24,7
	Pätee varmasti	6,8	7,5	6,9
	(<i>n</i>)	(8 861)	(2 238)	(11 099)

Lopuksi tarkastelin sosiaalisen hyvinvoinnin indikaattoreita. Kuten taulukosta 7 nähdään, valtaosalla vastaajista oli vähintään yksi läheinen ystävä, jonka kanssa vastaaja voi keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistaan. Samoin suurin osa pystyi keskustelemaan omista asioistaan ainakin jossain määrin myös vanhempiensa kanssa. Hieman vajaa puolet vastaajista ilmoitti syövänsä joka ilta yhdessä toisen tai molempien vanhempiensa kanssa (tai niiden aikuisten kanssa, joiden luona asuu). Hieman vajaa kolmannes ilmoitti viettävänsä suurimman osan vapaa-ajastaan perheensä kanssa. Yli puolet vastaajista ilmoitti viettävänsä vapaa-aikaa ystäväporukassa. Vastaajista noin kaksi kolmasosaa kertoi vanhempiensa (tai niiden aikuisten, joiden luona asuu) tietävän, kenen kanssa vapaa-aikaa vietetään. Vastaajista joka kuu-

des ilmoitti olevansa ainakin jossain määrin muiden lasten ja nuorten silmätikkuna ja kiusaamisen kohteena. Suurin osa vastaajista oli nähnyt viimeisen vuoden aikana vanhempansa humalassa korkeintaan muutaman kerran – yli puolet ei ollenkaan.

Myös lähes kaikissa sosiaalista hyvinvointia kuvaavissa indikaattoreissa oli tilastollisesti merkitseviä eroja sen mukaan, asuiko vastaaja yksi- vai monipaikkaisesti. Yhdessä paikassa asuvista vastaajista reilu 60 prosenttia pystyi keskustelemaan vanhempiensa kanssa omista asioistaan, monipaikkaisesti asuvista vain reilu puolet. Heistäkin kuitenkin reilu 40 ilmoitti pystyvänsä keskustelemaan asioistaan vanhempien kanssa jossain määrin. Lähes puolet yhdessä paikassa asuvista vastaajista söi joka ilta yhdessä vanhempiensa kanssa (tai niiden aikuisten kanssa, joiden luona asuu), kun taas monipaikkaisesti asuvat osallistuivat yhteisille aterioille hieman harvemmin. Yksipaikkaisesti asuvista vastaajista reilu kolmannes vietti suurimman osan vapaa-ajastaan perheensä kanssa, monipaikkaisesti asuvista vain neljännes. Sen sijaan monipaikkaisesti asuvat viettivät useammin vapaa-aikaansa ystäväporukassa tai seurustelukomppaninsa kanssa. Yhdessä paikassa asuvista vastaajista reilu 70 prosenttia oli sitä mieltä, että heidän vanhempansa (tai ne aikuiset, joiden luona vastaaja asuu) tietävät, missä vastaaja viettää vapaa-aikansa. Monipaikkaisesti asuvista vastaajista näin ajatteli reilu 60 prosenttia. (Taulukko 7.)

Tulosten valossa näyttää siltä, että yksipaikkaisesti asuvilla lapsilla ja nuorilla on ainakin jossain määrin läheisemmät suhteet vanhempiinsa kuin monipaikkaisesti asuvilla. Esimerkiksi eroperheiden lapsista onkin havaittu, että heillä on heikommat emotionaaliset siteet vanhempiinsa kuin kahden vanhemman perheiden lapsilla (Amato 2005, 77). Vanhempien läsnäolo sekä vanhempien kanssa vietetty aika liittyvät lapsen yleisen hyvinvoinnin tukemiseen sekä heidän mahdolluuksiinsa tulla kuulluiksi oman perheensä keskuudessa. Perheen kanssa yhdessä syöminen liittyy myös sosiaaliseen osallisuuteen kodin piirissä. (Lasten hyvinvoinnin kansalliset... 2011, 51.) Huono keskusteluyhteys vanhempiin kertoo siitä, että kodin ilmapiiressä ja lapsen kuulluksi tulemisessa on ongelmia (Aira ym. 2014, 88). Vanhemman ja lapsen suhteen laadun on havaittu myös olevan yhteydessä lapsen elämäntyytyväisyyteen (Clair 2012, 646).

Kuitenkin aikuisten lisäksi myös vertaisryhmien sosiaalisella tuella on merkitystä lapsen hyvinvoinnille (Minkkinen 2015, 30). Voi siis olla, että monipaikkaisesti asuvien lasten ja nuorten ystävyysuhteet pitävät yllä sosiaalista hyvinvointia samalla tavoin kuin yksipaikkaisesti asuvien lasten ja nuorten perhesuhteet. Ei voi siis suoraan sanoa, tuottaako perheen vai ystävien

kanssa oleilu suurempaa hyvinvointia. Monipaikkaisesti asuvat lapset ja nuoret oleilivat myös hieman muita useammin yksin, mutta yksinäisyys ei välttämättä ole vain negatiivinen olotila (Aira ym. 2014, 93). Ystävien puute on sen sijaan selkeä uhka lapsen hyvinvoinnille (mt., 2014, 93), mutta sekä yksi- että monipaikkaisesti asuvista lapsista suurimmalla osalla oli vähintään yksi läheinen ystävä eivätkä ryhmät myöskään eronneet tässä merkitsevästi toisistaan (taulukko 7).

Lisäksi täytyy tiedostaa, että monipaikkaisesti asuvien lasten ja nuorten vähäisempi oleilu perheen kanssa saattaa johtua yksinkertaisesti myös siitä, että lapset ja nuoret eivät miellä perhettään enää perheeksi esimerkiksi tilanteessa, jossa vanhempien ero on ollut syynä monipaikkaiselle asumiselle. Perhe-vaihtoehdon valitseminen on tästä syystä voinut tuntua hankalalta.

Monipaikkaisesti asuvat vastaajat olivat mielestään hieman useammin muiden lasten ja nuorten silmätikkuna tai kiusaamisen kohteena: monipaikkaisesti asuvista noin joka viides oli valinnut väittämään vaihtoehdon ”pätee jonkin verran” tai ”pätee varmasti”, yksipaikkaisesti asuvista noin joka kuudes. Vanhempien humalajuomisen yleisyyttä kysyttiin niiltä vastaajilta, jotka olivat ilmoittaneet, että perheessä käytetään alkoholia. Yhdessä paikassa asuvista reilusti yli puolet ei ollut viimeisen vuoden aikana nähnyt vanhempiaan ollenkaan humalassa. Monipaikkaisesti asuvista näin oli vastannut vajaa puolet. Toisaalta vanhempien selvä alkoholin ongelmakäyttö, humalahakuinen juominen kerran viikossa tai useammin, oli yhtä yleistä – tai oikeastaan harvinaista – molemmissa vastaajaryhmissä. (Taulukko 7.)

Vanhempien terveystottumukset ja elämäntavat siirtyvät herkästi lapsille (Aira ym. 2014, s. 131), ja sama tulos näkyy tässäkin tutkimuksessa: monipaikkaisesti asuvien lasten ja nuorten vanhemmat käyttivät enemmän alkoholia kuin yksipaikkaisesti asuvien vanhemmat, ja samalla tavoin myös monipaikkaisesti asuvilla lapsilla ja nuorilla on ollut enemmän alkoholikokeiluja kuin yksipaikkaisesti asuvilla lapsilla ja nuorilla (taulukot 5 ja 7). Tämä on yksi selkeä merkki hyvinvointierojen periytyvyydestä.

Taulukko 7. Sosiaalinen hyvinvointi yksi- ja monipaikkaisen asumisen mukaan (%)

		Yksipaikkainen asuminen	Monipaikkainen asuminen	Yhteensä
Onko sinulla vähintään yksi läheinen ystävä? <i>p</i> =0,477	Kyllä	92,7	93,2	92,8
	Ei	7,3	6,8	7,2
	(<i>n</i>)	(8 969)	(2 281)	(11 250)
Pystytkö keskustelemaan vanhempien kanssa omista asioistasi? <i>p</i> =0,000	Kyllä	60,3	51,7	58,6
	Jossain määrin	35,2	42,2	36,6
	En juuri lainkaan	3,4	4,6	3,6
	En lainkaan	1,1	1,5	1,2
	(<i>n</i>)	(8 975)	(2 282)	(11 257)
Kuinka usein yleensä syötte illalla yhdessä toisen tai molempien vanhempisi kanssa (tai niiden aikuisten, joiden luona asut)? <i>p</i> =0,000	Joka päivä	48,9	43,3	47,8
	1–6 kertaa viikossa	46,2	49,1	46,8
	Kerran kuussa tai harvemmin	4,9	7,7	5,5
	(<i>n</i>)	(8 969)	(2 274)	(11 243)
Kenen kanssa vietät suurimman osan vapaa-ajastasi? <i>p</i> =0,000	Yksin	8,7	11,7	9,3
	Perheeni kanssa	35,0	24,7	32,9
	1–3 ystäväni/kaverini kanssa	36,8	38,2	37,1
	≥ 4 kaverin ryhmässä	16,6	20,0	17,3
	Poika- / tyttöystäväni kanssa	2,9	5,4	3,4
	(<i>n</i>)	(8935)	(2265)	(11 200)
Tietävätkö vanhempasi (tai ne aikuiset, joiden luona asut) yleensä, kenen kanssa vietät vapaa-aikasi? <i>p</i> =0,000	Aina	71,0	61,8	69,1
	Joskus	26,3	34,8	28,0
	Harvoin tai ei koskaan	1,8	2,7	2,0
	En käy ulkona ystävieni kanssa	1,0	0,7	0,9
	(<i>n</i>)	(8932)	(2273)	(11 205)
Olen muiden lasten ja nuorten silmätikku tai kiusaamisen kohde. <i>p</i> =0,000	Ei päde	84,0	80,5	83,3
	Pätee jonkin verran	13,0	16,3	13,6
	Pätee varmasti	3,0	3,3	3,0
	(<i>n</i>)	(8 877)	(2 242)	(11 119)

		Yksipaikkainen asuminen	Monipaikkainen asuminen	Yhteensä
Kuinka usein viim. 12 kk:n aikana nähnyt vanhemmat selvästi humalassa? (Niistä, joiden perheessä käytetään alkoholia.) $p=0,000$	En koskaan	55,9	48,4	54,3
	Kerran tai muutaman kerran	36,0	41,8	37,2
	Noin kerran kuussa	3,5	5,2	3,9
	Kerran viikossa tai useammin	4,6	4,6	4,6
	(n)	(4 896)	(1 394)	(6 290)

4.3 Lasten ja nuorten hyvinvointiin yhteydessä olevien ominaisuuksien ja toimintatapojen tarkastelua asumis- ja elämäntilanteiden valossa

Kysymyslomakkeella oli 25 kysymyksen patteristo, jonka kysymyksillä vastaajilta selvitettiin heidän psyykkistä vointiaan, ominaisuuksiaan, tapaansa toimia toisia ihmisiä kohtaan ja ystävyyssuhteitaan. Kaikkiin näihin kysymyksiin vastattiin samalla kolmiportaisella skaalalla: ei päde, pätee jonkin verran, pätee varmasti. Osaa patteriston kysymyksistä olen tutkimuksessani hyödyntänyt itsenäisinä muuttujina. Tällaisia ovat esimerkiksi edellisissä analyyseissä käytetyt psyykkisen hyvinvoinnin indikaattorit. Seuraavaksi esiteltävässä analyysissä olen kuitenkin käsitellyt kysymyspatteristoa muuttujajoukkona.

Analyysitavaksi valitsin pääkomponenttianalyysin, jonka avulla tiivistin tämän 25 muuttujan joukon jatkoanalyysijä varten. Tässä tutkimuksessa pääkomponenttianalyysissä hyödynnettävän otoksen koko oli suuri, 10 287 havaintoa. Useiden analyysiin valittavien muuttujien välillä oli tilastollisesti merkitsevää korrelaatiota sekä Pearsonin parametrisella korrelaatiolla että Spearmanin ei-parametrisella korrelaatiolla² tarkasteltuna. Korrelaatiomatriiseissa ei ollut yhtään muuttujaa, joka ei olisi korreloinut minkään muun muuttujan kanssa. Myös analyysissä tehdyn Kaiser-Meyer-Olkin-testin arvo 0,885³ sekä Bartlettin sfäärisyystestin tilastollisesti merkitsevä tulos ($p=0,000$)⁴ kertoivat korrelaatiomatriisin sopivan pääkomponenttianalyysiin (Jokivuori & Hietala 2007, 96).

² Spearmanin korrelaatiota käytin tarkastelussa rinnalla, koska muuttujat olivat järjestysasteikollisia. (ks. esim. Karhunen ym. 2011a, 47).

³ Mikäli testin tulos on alle 0,5, aineiston faktoritavuus on huono. Pienet arvot kertovat, että muuttujaparien korrelaatiota ei voida selittää muilla muuttujilla. Tuloksen tulisi olla yli 0,6. (Jokivuori & Hietala 2007, 96.)

⁴ Testi testaa korrelaatiomatriisin diagonaalisuutta, eli sitä, korreloivatko muuttujat vain itsensä kanssa. Tilastollisesti merkitsevä tulos kertoo oletuksen diagonaalisuudesta olevan epätodennäköinen. (Jokivuori & Hietala 2007, 96.)

Analyysissä asetetuilla ehdoilla muodostui neljän pääkomponentin ratkaisu. Nimesin kunkin pääkomponentin nimellä, joka mielestäni parhaiten sisällöllisesti kuvasi komponentin sisältämää muuttujajoukkoa. Tähän tarvittiin laadullista tulkintaa. ”Kiltteys, kuuliaisuus” -komponenttiin latautui muuttujia, jotka kertovat vastaajan avuliaisuudesta, empaattisuudesta, huolellisuudesta ja hyvästä käytöksestä. ”Sisäinen pahoinvointi” -komponentin muuttujat edustavat komponentin nimen mukaisesti sellaista pahoinvointia, joka tapahtuu henkilön omassa kehossa tai ajatuksissa: huolta ja murhetta sekä fyysistä pahoinvointia. ”Levottomuus, provosoituminen” -komponentin muuttujat kertovat vastaajan haastavasta ja kärsimättömästä käyttäytymisestä sekä yleisesti hyväksytyjä normeja vastaan toimimisesta. ”Yksinäisyys, kiusaamiskissä oleminen” -komponentin muuttujat kertovat puolestaan vastaajan yksinäisyydestä, ystävien puutteesta ja kiusattuna olosta.

Syntyneet komponentit, muuttujien rotatoidut lataukset⁵, muuttujien kommunaliteetit⁶, komponenttien ominaisarvot sekä selitysasteet⁷, on esitetty taulukossa 8. Selkeyden vuoksi taulukossa ovat mukana vain yli 0,4 suuruisen latauksen saaneet muuttujat. Tämä raja asetettiin jo analyysiä tehtäessä. Rotatoidut lataukset on esitetty taulukon sarakkeissa kunkin pääkomponentin nimen alla.

Pääkomponenttiratkaisun kokonaisselitysaste oli 41,3 %, jota pidin riittävän hyvänä (ks. esim. Jokivuori & Hietala 2007, 98). Muutaman muuttujan kommunaliteetti jäi melko pieneksi, alle 0,3:ksi, mutta jätin ne kuitenkin mukaan analyysiin. Pienen kommunaliteetin saaneilla muuttujilla myös faktorilataukset jäivät alle 0,5:n, jota pidetään yleensä rajana sille, valitaanko muuttujaa mukaan ratkaisuun (Jokivuori & Hietala 2007, 100). Myös muutamalla muulla muuttujalla faktorilataus oli pienempi kuin 0,5. Toisaalta analyysin tuloste ei ole lopullinen ratkaisu, vaan yksi mahdollinen ratkaisu muiden joukossa, joten tietyn muuttujan sopiminen komponenttiin on viime kädessä kiinni tulkinnasta (Jokivuori & Hietala 2007, 100). Koska myös alle 0,5 la-

⁵ Analyysissä käytin rotaatiomenetelmänä yleisimmin käytettyä *Varimax*-rotaatiota. Rotaation tarkoituksena on saada muuttujille korkea lataus yhdessä komponentissa ja hyvin pienet lataukset muissa komponenteissa. (Karhunen ym. 2011a, 50.)

⁶ Kommunaleiteetti kuvaa prosenttiosuutta, jolla yksittäisen muuttujan vaihtelu selittyy valitussa pääkomponenttiratkaisussa (Jokivuori & Hietala 2007, 97). Kommunaleiteetti saa arvoja välillä 0–1. Mitä suurempi kommunaleiteetti on, sitä paremmin muuttuja sopii pääkomponenttiratkaisuun. Pienen kommunaleiteetin (esim. alle 0,3) muuttujien poistamista analyysistä on syytä harkita. (Karhunen ym. 2011a, 52.)

⁷ Ominaisarvo ja selitysaste kertovat siitä, kuinka hyvin komponentti selittää muuttujien vaihtelua. Ominaisarvoksi asetin tavallisesti käytetyn arvon 1. Tällä ehdolla muodostetut pääkomponentit selittävät vähintään yhden muuttujan vaihtelun. (Jokivuori & Hietala 2007, 99).

tauksen saaneet muuttajat sopivat ajatuksellisesti hyvin muodostuneisiin komponentteihin, päätin jättää ne mukaan lopulliseen pääkomponenttiratkaisuun. Lisäksi näin syntyneiden pääkomponenttien tarkastelu jatkoanalyysissä oli mielekästä.

Taulukko 8. Muodostuneet pääkomponentit

	Komponentti 1: Kiltteys, kuuliaisuus	Komponentti 2: Sisäinen pahoinvointi	Komponentti 3: Levottomuus, provosoituminen	Komponentti 4: Yksinäisyys, kiusaamisriskissä oleminen	Kommunaliteetti
Tarjoudun usein auttamaan muita (vanhempiani, opettajia, muita lapsia).	0,707*				0,506
Tarjoudun auttamaan, jos joku loukkaa itsensä, on pahoilla mielin tai huonovointinen	0,629*				0,451
Pyrin olemaan ystävällinen muita ihmisiä kohtaan. Otan muiden tunteet huomioon.	0,587*				0,450
Olen kiltti pienempiäni kohtaan.	0,583*				0,388
Saatan tehtävät loppuun. Olen hyvin pitkäjänteinen.	0,529*				0,403
Harkitsen tilanteen ennen kuin toimin	0,503*				0,369
Jaan mielelläni tavaroitani toisten kanssa (ruokaa, pelejä, kyniä jne.)	0,483*				0,271
Yleensä teen niin kuin minua käsketään	0,443*				0,276
Murehdin monia asioita.		0,734*			0,568
Jännitän uusia tilanteita. Kadotan helposti itseluottamukseni.		0,692*			0,482
Olen usein onneton, mieli maassa tai itkuinen.		0,604*			0,505
Kärsin monista peloista, olen helposti pelästytvä.		0,592*			0,422
Kärsin usein päänsärystä, vatsakivusta tai pahoinvoinnista.		0,502*			0,316

	Komponentti 1: Kiltteys kuuliaisuus	Komponentti 2: Sisäinen pahoinvointi	Komponentti 3: Levottomuus, provosoituminen	Komponentti 4: Yksinäisyys, kiusaamisriskissä oleminen	Kommunaliteetti
Olen levoton, en pysty olemaan kauan hiljaa paikoillani.			0,606*		0,499
Tappelen usein. Saan muut tekemään mitä haluan.			0,604*		0,440
Liikehdin aina kärsimättömästi paikoillani.			0,589*		0,445
Otan tavaroita, jotka eivät kuulu minulle, joko kotoa, koulusta tai muulta.			0,564*		0,408
Häiriinnyn helposti. Minun on vaikea keskittyä.			0,526*		0,444
Minua syytetään usein valehtelemisesta tai petkuttamisesta.			0,525*		0,365
Saatan vihastua kovasti ja menetän usein malttini.			0,443*		0,320
Minulla on yksi tai useampia hyviä ystäviä.				-0,562*	0,421
Olen enimmäkseen yksinäni. Yleensä leikin yksin tai pitäydyn oman itseni seurassa.				0,556*	0,421
Olen muiden lasten tai nuorten silmätikku tai kiusaamisen kohde.				0,543*	0,446
Kaverit yleensä pitävät minusta.	0,423			-0,466*	0,438
Tulen paremmin toimeen aikuisten kuin ikäisteni kanssa.				0,449*	0,278
Ominaisarvo	4,830	2,598	1,589	1,314	
Selitysaste, %	19,318	10,393	6,357	5,257	
Kumulatiivinen selitysaste, %	19,318	29,712	36,068	41,325	

* = Pääkomponenttien perusteella muodostettuihin summamuuttujiin valitut muuttujat. Jos sama muuttuja on latautunut kahteen eri pääkomponenttiin, se on huomioitu vain sen komponentin mukaan muodostetussa summamuuttujassa, jossa sen lataus on vahvempi.

Syntyneitä komponentteja käytin kehyksenä summamuuttujien muodostamiselle. Muuttujat ”minulla on yksi tai useampia hyviä ystäviä” ja ”kaverit yleensä pitävät minusta” latautuivat komponenttiin 4 negatiivisina. Nämä muuttujat edustavat sisällöllisesti toista ääripäätä kuin komponentin muut muuttujat, ja siitä syystä ne latautuvat kyseiseen komponenttiin miinusmerkkisinä. Ne on ajatuksellisesti helppo kääntää päinvastaiseksi, jolloin ne sopivat sisällöllisesti yhteen muiden muuttujien kanssa. Kääntäminen pitää tehdä ennen summamuuttujien muodostamista (esim. Karhunen ym. 2011a, 57). Summamuuttujia varten käänsinkin kyseisten muuttujien asteikot päinvastaisiksi ja muutin muuttujien nimet seuraavasti: ”minulla ei ole ystäviä” ja ”kaverit eivät yleensä pidä minusta”. Näin kaikki komponenttiin 4 ja edelleen summamuuttujaan sisältyvät muuttujat on mitattu samansuuntaisesti. Lisäksi on huomattava, että muuttuja ”kaverit yleensä pitävät minusta” latautui sekä komponenttiin 1 että 4, mutta koska se latautui vahvemmin komponenttiin 4, se on mukana vain komponentin 4 mukaan muodostetussa summamuuttujassa.

Ennen summamuuttujien muodostamista testasin alkuperäisten muuttujien sopivuuden summamuuttujaan reliabiliteettitestin⁸ avulla. Testin antama *Cronbachin alfa* -arvo komponenteista 1, 2 ja 3 muodostettaville summamuuttujille oli hyvä, yli 0,7, mutta komponentista 4 muodostettavalle summamuuttujalle vain 0,582 (taulukko 9). Päätin kuitenkin muodostaa summamuuttujan myös komponenttiin 4 latautuneista muuttujista, sillä kirjallisuuden mukaan (esim. Jokivuori & Hietala 2007, 104) tätäkin arvoa voi pitää riittävänä. Reliabiliteettitesti kertoi kaikkien summamuuttujien kohdalla myös sen, että yhdenkin muuttujan poistaminen summamuuttujasta olisi laskenut niiden *Cronbachin alfa* -arvoa. Summamuuttujiin valitsin siis samat muuttujat, jotka latautuivat kuhunkin komponenttiin.

Summamuuttujat on skaalattu alkuperäisten muuttujien asteikolle 1,00–3,00, joten mitä suurempia arvoja summamuuttuja saa, sitä enemmän summamuuttujan kuvaama asia pätee. Tulkitsen summamuuttujat niin, että arvojen suureneminen summamuuttujassa ”kiltteys, kuuliaisuus” kuvaa hyvinvoinnin kasvua ja summamuuttujissa ”sisäinen pahoinvointi”, ”levottomuus, provosoituminen” ja ”yksinäisyys, kiusaamisriskissä oleminen” hyvinvoinnin vähenemistä. Etenkin summamuuttujien ”kiltteys, kuuliaisuus” ja ”levottomuus, provosoituminen” voisi itse

⁸ Reliabiliteettitestaus kertoo mittarin sisäisestä yhdenmukaisuudesta (Jokivuori & Hietala 2007, 103). Summamuuttujaa voidaan pitää luotettavana, kun *Cronbachin alfa* -kertoimen arvo on yli 0,7 (Karhunen ym. 2011a, 59). Toisinaan raja-arvoksi on esitetty jopa 0,5:ttä (Jokivuori & Hietanen 2007, 104).

asiassa tulkita edustavan Jaana Minkkisen Lapsen hyvinvointimallin yksilötekijöitä, jotka toimivat ennakko- ja reunaehtoina lapsen hyvinvoinnille. Mallissa yksilötekijöillä tarkoitetaan lapsella olevia hyvinvoinnin edellytyksiä, joita ovat esimerkiksi lapsen perimä, sosiaalinen älykkyys sekä ongelmanratkaisutaidot. Myös lapsen omalla toiminnalla on merkitystä, sillä yhteiskunnallisten ja kulttuuristen tekijöiden ajatellaan vaikuttavan lapseen hänen oman toimintansa kautta. (Minkkinen 2015, 60–63.) Esimerkiksi ”kiltteyden ja kuuliaisuuden” voi tulkita merkitsevän lapsen sosiaalista älykkyyttä ja ”levottomuuden ja provosoitumisen” sen puutetta. Levoton käytös voi toki olla myös esimerkiksi perintötekijöiden aiheuttamaa. Joka tapauksessa kiltit ja kuuliaiset lapset toimivat tavallisesti ympäristössään (esimerkiksi koulussa) niin kuin yhteiskunnan arvot ja normit edellyttävät, kun taas levottomat ja herkästi provosoituvat lapset toimivat helpommin normien vastaisesti. Näin toimiessaan kilttien ja kuuliaisten lasten oletetaan voivan paremmin ja levottomien ja herkästi provosoituvien huonommin. Toki on varottava tekemästä liian yksioikoisia päätelmiä. Voihan olla, että kiltit ja kuuliaiset lapset on esimerkiksi painostettu tai peloteltu käyttäytymään hyvin, mikä voi olla ennemminkin uhka hyvinvoinnille.

Taulukko 9. *Pääkomponentteihin latautuneista muuttujista muodostetut summamuuttujat*

Komponentti	Summamuuttuja	Cronbachin alfa
1	Kiltteys, kuuliaisuus	0,712
2	Sisäinen pahoinvointi	0,717
3	Levottomuus, provosoituminen	0,717
4	Yksinäisyys, kiusaamisriskissä oleminen	0,582

Seuraavaksi tarkastelin summamuuttujien keskiarvoja yksi- ja monipaikkaisen asumisen ryhmissä. Tarkoituksena oli selvittää, oliko yksi- ja monipaikkaisesti asuvien vastaajien keskiarvoissa – eli toisin sanoen hyvinvoinnissa – eroa. Keskiarvotestin⁹ perusteella selvisi, että yksi- ja monipaikkaisesti asuvilla vastaajilla oli tilastollisesti merkitseviä eroja jokaisessa summamuuttujassa. Yksipaikkaisesti asuvien vastaajien ryhmäkeskiarvo oli monipaikkaisesti asuvia

⁹ Keskiarvotestinä käytin riippumattomien ryhmien *t*-testiä. Testi voidaan toteuttaa kahdella tavalla riippuen siitä, ovatko molempien ryhmien varianssit yhtä suuret vai erisuuret. Varianssien yhtäsuuruutta testataan *F*-testisuureella (Levenen testi). Jos varianssit oletetaan testissä yhtä suuriksi ($p > 0,05$), käytetään keskiarvojen eron testaamiseen yhtä suurten varianssien *t*-testiä, ja mikäli oletus ei päde ($p < 0,05$), käytetään erisuurten varianssien *t*-testiä. Tutkimuksessani summamuuttujien ”kiltteys, kuuliaisuus” sekä ”yksinäisyys, kiusaamisriskissä oleminen” kohdalla käytin yhtä suurten varianssien *t*-testiä ja summamuuttujien ”sisäinen pahoinvointi” sekä ”levottomuus, provosoituminen” kohdalla erisuurten varianssien *t*-testiä. *T*-testissä tilastollisesti merkitsevä tulos ($p < 0,05$) kertoo, että ryhmäkeskiarvoissa on eroa. (Karhunen ym. 2011b, 68–69.)

suurempi summamuuttujassa ”kiltteys, kuuliaisuus”. Heidän kohdallaan siis päti useammin auttavaisuuteen, empaattisuuteen, kiltteyteen ja huolellisuuteen liittyvät väittämät. Monipaikkaisesti asuvien ryhmäkeskiarvot olivat sen sijaan yksipaikkaisesti asuvia suuremmat kaikissa muissa summamuuttujissa. Toisien sanoen monipaikkaisesti asuvat voivat sisäisesti huonommin, olivat levottomampia ja helpommin provosoituvia sekä yksinäisempiä ja suuremmassa kiusaamisriskissä. (Taulukko 10.)

Eräiden tutkimusten mukaan lasten kasvuiässä kokemien muutosten määrä (esimerkiksi useat avioerot sekä uudet avio- ja avoliitot perheessä) ennustaa hyvin lasten käytös- ja emotionaalisia ongelmia nuoruudessa ja varhaisaikuisuudessa. Lisäksi yksinhuoltajavanhempien lasten kokemien useiden muuttojen on havaittu kasvattavan kouluvaikeuksien sekä käytös- ja emotionaalisten ongelmien riskiä. (Amato 2005, 84.) Omassakin tutkimuksessani juuri monipaikkaisesti asuvat lapset lienevät kokeneet yksipaikkaisesti asuvia enemmän erilaisia muutoksia sekä muuttoja. Tulos näyttäisikin olevan linjassa Amaton havaintojen kanssa. Sisäisen pahoinvoinnin sekä levottomuuden ja provosoitumisherkyyden voi tulkita edustavan edellä kuvattuja käytös- ja emotionaalisia ongelmia. On kuitenkin huomattava, että keskiarvojen erot eivät tutkimuksessani olleet erityisen suuria – ennemminkin yllättävän pieniä – vaikka ne olivatkin tilastollisesti merkitseviä. Erityisen pieni ero summamuuttujassa ”yksinäisyys, kiusaamisriskissä oleminen” näyttäisi olevan linjassa sosiaalisen hyvinvoinnin indikaattorin ”vähintään yksi läheinen ystävä” kanssa: indikaattoria ja asumismuotoa ristiintaulukoitaessa yksi- ja monipaikkaisesti asuvien välillä ei ollut merkitsevää eroa (taulukot 7 ja 10). Tulos on myönteinen, sillä yksinäisyys ja ystävän puute voi merkittävästi heikentää hyvinvointia (Aira ym. 2014, 93).

Taulukko 10. Summamuuttujien keskiarvoja yksi- ja monipaikkaisen asumisen ryhmissä

Summamuuttuja	Yksipaikkainen asuminen, ka	Monipaikkainen asuminen, ka	<i>t</i> -testi, <i>p</i> -arvo
Kiltteys, kuuliaisuus	2,34	2,29	0,000
Sisäinen pahoinvointi	1,53	1,61	0,000
Levottomuus, provosoituminen	1,35	1,43	0,000
Yksinäisyys, kiusaamisriskissä oleminen	1,34	1,36	0,001
(<i>n</i> pienimmillään)	8 951	2 265	

Tein keskiarvotarkastelun myös sen mukaan, oliko vastaaja kyselyhetkellä sijoitettuna (lasten-kodissa tai sijaisperheessä) vai ei. Tulokset olivat samansuuntaiset kuin yksi- ja monipaikkai-sesti asuvien ryhmissä: sijoitettuna olleiden ryhmäkeskiarvo oli ei-sijoitettuja suurempi sum-mamuuttujien ”sisäinen pahoinvointi”, ”levottomuus, provosoituminen” ja ”yksinäisyys, kiu-saamisriskissä oleminen” kohdalla ja pienempi summamuuttujan ”kiltteys, kuuliaisuus” koh-dalla. On lisäksi huomattava, että sijoitettujen vastaajien ryhmäkeskiarvot olivat hyvinvoinnin kannalta epäedullisempia kuin monipaikkaisen asumisen ryhmän keskiarvot. Sijoitettujen las-ten ja nuorten hyvinvointi on siis vieläkin huonompi kuin laajempaan monipaikkaisen asumisen ryhmään kuuluvilla. (Taulukko 11.)

Osaltaan ero selittynee sillä, että esimerkiksi lapsen sisäinen – ennen kaikkea psyykkinen – pahoinvointi tai levoton käytös on voinut ollut syynä sijoitukselle. Anne Kouhia (2008, 91) havaitsi tutkimuksessaan, että lastensuojelun avohuollon asiakkaaksi tulleista lapsista 54 %:lla oli elämässään ainakin viisi pahoinvoinnin tekijää. Lisäksi sosiaalityöntekijät ovat arvioineet joka toisen huostaanoton ajoittuneen liian myöhään (Heino 2009, 207). Usein onkin niin, että sijoitukseen ryhdytään vasta, kun muut keinot on jo käytetty. Pahoinvointi on jo ehtinyt kasvaa liian suureksi. Huostaanottojen määrän kasvaminen kertoo pahoinvoinnin kasautumisesta (Aira ym. 2014, 130).

Sijoitettujen ja ei-sijoitettujen vertailussa nousi esiin myös edellistä vertailua selkeämpi ero summamuuttujan ”yksinäisyys, kiusaamisriskissä oleminen” kohdalla. Sijoitettujen vastaajien keskiarvo 1,44 oli myös selkeästi suurempi kuin laajemman monipaikkaisen asumisen ryhmän keskiarvo 1,36. Aira kumppaneineen (2014, 32) peräänkuuluttaa, että tarvittaisiin enemmän tietoa kiusatuksi joutuneiden taustoista. Tämän tutkimuksen perusteella näyttäisi siltä, että ai-nakin sijoitetut lapset kokevat muita useammin yksinäisyyden tunteita ja kiusaamista.

Taulukko 11. Summamuuttujien keskiarvoja ei-sijoitettujen ja sijoitettujen ryhmissä

Summamuuttuja	Ei-sijoitetut, ka	Sijoitetut, ka	<i>t</i> -testi, <i>p</i> -arvo
Kiltteys, kuuliaisuus	2,33	2,20	0,005
Sisäinen pahoinvointi	1,54	1,68	0,003
Levottomuus, provosoituminen	1,36	1,53	0,000
Yksinäisyys, kiusaamisriskissä oleminen	1,34	1,44	0,020
(<i>n</i> pienimmillään)	10 857	89	

Lopuksi tein vielä saman testin vertaamalla ydinperheessä ja ydinperheen ulkopuolella eläviä lapsia ja nuoria keskenään. Kuten jo aiemmin on todettu, asuinpaikkojen määrä on hyvin läheisesti yhteydessä perhemuotoon. On helppo päätellä, että ydinperheessä elävät ovat tavallisimmin juuri niitä, jotka asuvat vain yhdessä paikassa. Myös analyysin tulos on linjassa tämän oletuksen kanssa, sillä ydinperheessä elävien keskiarvot olivat hyvin lähellä yksipaikkaisesti asuvien keskiarvoja ja vastaavasti ydinperheen ulkopuolella elävien keskiarvot olivat lähellä monipaikkaisesti asuvien keskiarvoja. Ydinperheessä elävät lapset ja nuoret siis voivat muita paremmin. (Taulukko 12.) Tulos on linjassa aiempien tutkimusten kanssa (esim. Rissanen 2016), joissa on havaittu että ydinperheissä elävien lasten hyvinvointi on parempi kuin muissa perhemuodoissa.

Taulukko 12. Summamuuttujien keskiarvoja ydinperheessä ja sen ulkopuolella elävien ryhmissä

Summamuuttuja	Ydinperhe, ka	Ei ydinper- hettä, ka	<i>t</i> -testi, <i>p</i> -arvo
Kiltteys, kuuliaisuus	2,34	2,28	0,000
Sisäinen pahoinvointi	1,52	1,62	0,000
Levottomuus, provosoituminen	1,35	1,42	0,000
Yksinäisyys, kiusaamisriskissä oleminen	1,33	1,37	0,000
(<i>n</i> pienimmillään)	8 448	2 807	

4.4 Lasten ja nuorten heikentynyttä hyvinvointia selittävät tekijät

Logistisen regressioanalyysin avulla tarkastelin samanaikaisesti usean eri muuttujan vaikutusta lasten ja nuorten heikentyneeseen hyvinvointiin. Tässä analyysissä tarkastelin hyvinvointia heikentyneen sisäisen hyvinvoinnin näkökulmasta. Tarkemmin sanottuna selitettävänä muuttujana oli edellisistä analyyseistä tuttu sisäisen pahoinvoinnin summamuuttuja, eli näkökulma oli vastaajan mielessä ja kehossa esiintyvissä pahanolontunteissa. Ennen kaikkea sisäisen pahoinvoinnin summamuuttujassa painottuu psyykkisen pahoinvoinnin ulottuvuus, joskin mukana on myös fyysistä pahoinvointia kuvaava muuttuja. Ainakin joissakin tapauksissa fyysisen pahanolon voi tulkita olevan yhteyksissä psyykkiseen pahoinvointiin.

Hyvinvoinnin vajeiden tai pahoinvoinnin näkökulmaa voi olla aiheellista kritisoida aikansa eläneeksi, sillä nykyisin painotetaan yhä enemmän positiivista näkökulmaa lasten hyvinvointiin

(Minkkinen 2015, 19). Liikaksi hyvinvoinnin vajeisiin keskittyminen voi heikentää mahdollisuuksia tunnistaa ja edistää muun muassa lasten vahvuuksia (Pollard & Lee 2003, 65, 69). Koska tutkimuksessani pyrin tarkastelemaan hyvinvointia monipuolisesti, mielestäni on perusteltua, että mukana on myös hyvinvoinnin vajeiden näkökulma. Onhan myös jo käyttämissäni hyvinvointi-indikaattoreissakin mukana sekä hyvinvointia että pahoinvointia kuvaavia indikaattoreita. Lisäksi uskon, että vain vahvuuksiin keskittyminen saattaisi jättää jonkin tärkeän osa-alueen tarkastelun ulkopuolelle, jolloin hyvinvoinnista saatava kuva on kapeampi.

Muutin analyysiä varten sisäistä pahoinvointia kuvaavan summamuuttujan kaksiluokkaiseksi muuttujaksi: ”ei sisäistä pahoinvointia” ja ”ainakin jonkin verran sisäistä pahoinvointia”. Valitsin analyysiin selittäviksi muuttujiksi yksi- ja monipaikkaisen asumisen muuttujan lisäksi muutamia sosioekonomisia ja demografisia muuttujia sekä joitakin aineellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin indikaattoreita, joilla arvelin olevan vaikutusta sisäiseen pahoinvointiin. Selittävien muuttujien keskinäinen korrelaatio on haitaksi analyysissä, joten testasin multikollineaarisuuden sellaisten analyysiin valittavien muuttujien osalta, jotka saattoi tulkita vähintään järjestysasteikollisiksi (muut paitsi kaksiluokkaiset muuttujat). Testi¹⁰ kertoi, että muuttujien välillä ei ollut merkittävää multikollineaarisuutta: testaamieni muuttujien pienin Tolerance-arvo oli 0,799 ja suurin VIF-arvo 1,251.

Testasin mallia eksploratiivisesti usealla eri muuttujakombinaatiolla, mutta malli ei ollut erityisen hyvä useimmilla kombinaatiolla. Lopullinen mallikaan ei ollut ennustavuudeltaan paras mahdollinen, joten tuloksia on syytä tulkita lähinnä suuntaa antavina. Malliin hyvyttä voi arvioida erilaisilla testeillä. Omnibus-testin tilastollinen merkitsevyys ($\chi^2=1356,597$; $p=0,000$) kertoo osaltaan hyvästä mallista (Metsämuuronen 2006, 720). Mallin selitysasteet¹¹ kuitenkin osoittavat, että malli pystyy selittämään selitettävän muuttujan vaihtelusta vain 13,0–20,4 %. Cox & Snellin selitysaste oli 0,130 ja Nagelkerken 0,204.

¹⁰ Testin antamat Tolerance- (1–0) ja VIF-arvot (≥ 1) kertovat multikollineaarisuudesta: multikollineaarisuuden lisääntyessä Tolerance-arvo pienenee ja VIF-arvo kasvaa. Suurta multikollineaarisuutta osoittavat arvoja 0,2 lähevä Tolerance-arvo ja arvon 4 ylittävä VIF-arvo. (Jokivuori & Hietala 2007, 50.)

¹¹ Selitettävän muuttujan kaksiluokkaisuuden vuoksi todellisia selitysasteita ei voi laskea, joten tässä analyysissä kyse on itseä asiassa näennäisselitysasteista (Jokivuori & Hietala 2007, 68). Cox & Snellin selitysaste ei voi saavuttaa maksimiarvoa 1 aidon selitysasteen tapaan. Sen sijaan Nagelkerke selitysaste saa arvoja välillä 0–1, joten sen arvo kertoo suoraan, minkä osuuden havaitusta malli pystyy selittämään, ja on siten vertailukelpoinen muiden selitysasteiden kanssa. (Metsämuuronen 2006, 713.)

Annettujen selittävien muuttujien perusteella malli ennustaa havaintojen kuulumista ryhmiin ”ainakin jonkin verran sisäistä pahoinvointia” ja ”ei sisäistä pahoinvointia”. Tässä luokittelussa käytin rajana arvoa 0,4¹². Jos ennustettu arvo on yli 0,4, malli ennustaa havainnon kuuluvan ryhmään ”ainakin jonkin verran sisäistä pahoinvointia”. Jos arvo on alle 0,4, ennustetaan havainnon kuuluvan ryhmään ”ei sisäistä pahoinvointia”. (Jokivuori & Hietala 2007, 69–70; Karhunen ym. 2011a, 23.)

Hosmerin ja Lemeshow’n testi¹³ mittaa havaintojen luokittumista oikeisiin kategorioihin (Metsämuuronen 2006, 721). Testin tilastollisesti ei-merkittävä tulos ($\chi^2=13,930$; $p=0,084$) kertoo mallin ja aineiston yhteensopivuuden olevan kokonaisuudessaan hyvä (Jokivuori & Hietala 2007, 68). Yksittäisen havainnon kuulumisen ”ei sisäistä pahoinvointia”-ryhmään malli luokittelee oikein 93,2-prosenttisesti. Sen sijaan havainnon kuulumisen ryhmään ”ainakin jonkin verran sisäistä pahoinvointia” malli pystyy ennustamaan vain 31,4-prosenttisesti. Kokonaisuudessaan malli luokittelee havainnoista oikein 80,6 %. Koska tarkoitus oli tarkastella nimenomaan sitä, mitkä tekijät lisäävät sisäistä pahoinvointia, on 31,4 %:n ennustusvoima melko heikko. Toisaalta kun valmista mallia vertasi vain vakion sisältävään alkumalliin (ei ollenkaan selittäviä muuttujia), valmis malli osoittautui huomattavasti selitysvoimaisemmaksi. Alkumalli nimittäin ennusti ryhmään ”ainakin jonkin verran sisäistä pahoinvointia” kuulumisen oikein vain 0-prosenttisesti, joten alkumalliin verrattuna varsinainen malli alkoi jo tavoittaa myös ”ainakin jonkin verran sisäistä pahoinvointia”-ryhmään kuuluvat. (ks. Jokivuori & Hietala 2007, 65–66.) Kuten sanottu, tuloksiin on kuitenkin syytä suhtautua varauksella.

Taulukossa 13 esitellään varsinaisen analyysin tulokset. Siinä näkyvät kaikki analyysiin valitut selittävät muuttujat. Selittävistä muuttujista muut paitsi ikä ovat luokitteluasteikollisia muuttujia. Niissä ensimmäinen luokka on aina niin sanottuna vertailuluokkana, johon muita luokkia verrataan. Selittäjien merkitsevyyttä on testattu Waldin¹⁴ testisuureen avulla. Testin p-arvoja tarkastelemalla voidaan havaita, että syntymämaata lukuun ottamatta kaikki selittävät muuttujat ovat tilastollisesti merkitseviä.

¹² Ohjelmassa oletuksena ollut ja tavallisimmin käytetty luokittelun raja 0,5 luokitteli ryhmään ”ainakin jonkin verran sisäistä pahoinvointia” kuuluvat havainnot huomattavasti huonommin.

¹³ Hosmerin ja Lemeshow’n testin nollahypoteesina on, että malli ennustaa selitysvoimaisesti sisäistä pahoinvointia. Toisin sanoen jos nollahypoteesi jää voimaan, malli on hyvä. (Jokivuori & Hietala 2007, 68.)

¹⁴ Waldin testisuure saadaan jakamalla regressiokerroin keskivirheellään ja korottamalla toiseen potenssiin. Nollahypoteesina testissä on ”regressiokerroin on 0”. Mikäli $p<0,05$, kerroin eroaa nollasta tilastollisesti merkitsevästi. (Metsämuuronen 2006, 708.)

Vetosuhde (odds ratio) kuvaa sitä, kuinka paljon kaksi todennäköisyyttä poikkeavat toisistaan (Rita & Töttö & Alastalo 2008, 75). Vetosuhde kertoo, kuinka suuri tämä muutos tai ero on, sekä muutoksen suunnan. Kun pienempää osuutta verrataan suurempaan, vetosuhde on alle yksi. Kun taas suurempaa osuutta verrataan pienempään, vetosuhde on yli yksi. (Rita 2004, 209.) Joskus asiaa kuvataan riskin käsitteellä: ykköistä suurempi vetosuhde kertoo siitä, että riski tapahtuman toteutumiselle kasvaa. Samalla oletetaan, että muut selittävät muuttujat pysyvät muuttumattomina. (Karhunen ym. 2011a, 25.)

Luokitteluasteikollisia muuttujia ja jatkuvaa muuttujaa (ikä) tarkastellaan hieman eri tavoin. Kun luokitteluasteikollisissa muuttujissa tarkasteltavaa luokkaa verrataan aina valittuun vertailuluokkaan, ikämuuttujan kohdalla vertailua tehdään vuositasolla. Tällöin vetosuhde kuvaa sitä, kuinka paljon jokainen ikävuosi kasvattaa sisäisen pahoinvoinnin ”vetoa” (ks. Rita ym. 2008, 77). Yksinkertaistettuna voi kuitenkin sanoa, että kaikkien muuttujien kohdalla yli yhden vetosuhde kertoo sisäisen pahoinvoinnin kasvusta.

Vastaajan iän kasvaessa riski sisäiseen pahoinvointiin kasvoi (eli riski kuulua ryhmään ”ainakin jonkin verran sisäistä pahoinvointia” kasvoi). Tyttöillä oli poikia melko paljon suurempi riski sisäiseen pahoinvointiin. Myös monipaikkainen asumisen lisäsi riskiä jonkin verran verrattuna yksipaikkaiseen asumiseen. Sisäisen pahoinvoinnin riskiä lisäsi myös se, jos lapsella tai nuorella ei ollut edes yhtä läheistä ystävää. Myös perheen taloudellinen tilanteen huonontumisella oli vaikutusta sisäiseen pahoinvointiin: luokkien vetosuhteet kasvavat sitä mukaa, mitä enemmän perheellä arvioidaan olevan talousvaikeuksia, eli sisäinen pahoinvointi suurenee talousvaikeuksien kasvaessa. Myös keskusteluyhteys vanhempiin oli yhteydessä sisäiseen pahoinvointiin: jos vanhempien kanssa pystyy keskustelemaan vain jossain määrin, ei juuri lainkaan tai ei lainkaan, riski sisäiseen pahoinvointiin on suurempi kuin niillä, joiden keskusteluyhteys vanhempiin on hyvä. Myös se, mitä harvemmin perheellä on yhteisiä ilta-aterioita, lisäsi jonkin verran sisäisen pahoinvoinnin riskiä. Samalla tavoin mitä harvemmin vanhemmat (tai aikuiset, joiden luona vastaaja asuu) tiesivät, kenen kanssa lapsi tai nuori viettää vapaa-aikansa, sitä enemmän riski sisäiseen pahoinvointiin kasvoi. (Taulukko 13.)

Logistisen regressioanalyysin tuloksista voi helposti huomata, että asumisen yksi- ja monipaikkaisuuden lisäksi myös monilla muilla tekijöillä on vaikutusta lasten ja nuorten hyvinvoinnin heikkenemiseen. Monipaikkaisen asumisen vetosuhde 1,254 ei ole edes erityisen suuri, mistä voidaan päätellä, että monipaikkainen asuminen ei erityisen merkittävästi lisää sisäistä pahoinvointia yksipaikkaiseen asumiseen verrattuna. Selvää toki on, että sillä on vaikutusta.

Mielenkiintoista on esimerkiksi se, että tyttö-sukupuoli näyttää kasvattavan sisäisen pahoinvoinnin riskiä melko paljon poika-sukupuoleen verrattuna. Myös vuosina 2010–2011 toteutetun Kouluterveyskyselyn tuloksia analysoitaessa havaittiin, että sukupuolella on selvästi vaikutusta masentuneisuuteen: kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 18 %:lla ja pojista 7 %:lla esiintyi keskivaikeaa tai vaikeaa masennusta (Wargh & Konu & Kivimäki & Koivisto & Joronen 2015, 83).

Vahva ja samalla looginen tulos on se, että perheen kohtaamat talousvaikeudet lisäävät lapsen sisäisen pahoinvoinnin riskiä huomattavasti verrattuna sellaisiin perheisiin, joissa on erittäin hyvä taloudellinen tilanne. Perheen taloustilanteen voi olettaa olevan läheisesti yhteydessä vanhempien työllisyystilanteeseen. Kouluterveyskyselyssä työttömyyttä kokeneiden vanhempien lapsista 17 % kärsi keskivaikeasta tai vaikeasta masentuneisuudesta, kun taas sellaisten perheiden lapsista, joissa työttömyyttä ei ollut, vain 11 % kärsi masennuksesta (Wargh ym. 2015, 83).

Kuten jo aiemmin on todettu, vanhempien läsnäolo sekä vanhempien kanssa vietetty aika ovat yhteydessä lapsen yleiseen hyvinvointiin (Lasten hyvinvoinnin kansalliset... 2011, 51). Myös Kouluterveyskyselyn tuloksissa oli havaittavissa sama ilmiö. Niillä nuorilla, joilla oli keskusteluvaikeuksia vanhemman kanssa, keskivaikea tai vaikea masennus oli yleisempää (40 % vastaajista) kuin niillä nuorilla, joilla keskusteluvaikeuksia ei ollut (10 %). Niistä nuorista, joiden perheissä syötiin yhteisiä aterioita, 9 % kärsi masennuksesta. Niissä perheissä, joissa yhteisiä aterioita ei syöty, vastaava lukema oli 15 %. Myös vanhempien tietämyksellä nuorten viikonlopun viettopaikoista oli yhteyttä nuoren masennukseen. Niistä nuorista, joiden vanhemmat eivät tienneet lapsensa viikonlopun viettopaikkaa, masennuksesta kärsi 17 %. Sen sijaan, jos vanhemmat tiesivät, missä lapsi aikaansa viettää, masennusta poti vain 10 % nuorista. (Wargh ym. 2015, 83.) Kouluterveyskyselyn tulokset ovat linjassa saamieni tulosten kanssa. Erityisesti huono keskusteluyhteys vanhempiin (luokat ”en juuri lainkaan” ja ”en lainkaan”) lisäsi selvästi riskiä verrattuna niihin, jotka pystyivät keskustelemaan vanhempiensa kanssa omista asioistaan.

Taulukko 13. Logistisen regressioanalyysin tuloksia (N=9 773).

Selittävä muuttuja	Wald	p-arvo	Vetosuhde (odds ratio)	95 %:n luottamusväli
Ikä (jatkuva)	51,749	0,000	1,141	1,101–1,183
Sukupuoli				
Poika				
Tyttö	368,979	0,000	3,119	2,777–3,503
Syntymämaa				
Suomi				
Muu	0,507	0,476	0,892	0,652–1,221
Asuminen				
Yksipaikkainen				
Monipaikkainen	12,021	0,001	1,254	1,103–1,425
Vähintään 1 läheinen ystävä				
On				
Ei ole	52,285	0,000	2,055	1,690–2,497
Mielipide perheen taloudellisesta tilanteesta				
Erittäin hyvä				
Melko hyvä	10,208	0,001	1,241	1,087–1,418
Jonkin verran talousvaikeuksia	76,875	0,000	2,196	1,842–2,619
Paljon talousvaikeuksia	39,761	0,000	3,879	2,545–5,911
Pystytkö keskustelemaan vanhempien kanssa omista asioistasi?				
Kyllä				
Jossain määrin	137,670	0,000	2,032	1,805–2,288
En juuri lainkaan	95,680	0,000	3,541	2,749–4,562
En lainkaan	24,879	0,000	3,350	2,083–5,388
Kuinka usein yleensä syötte illalla yhdessä toisen tai molempien vanhempisi kanssa (tai niiden aikuisten, joiden luona asut)?				
Joka päivä				
Ainakin kerran viikossa	4,995	0,025	1,140	1,016–1,280
Kerran kuussa tai harvemmin	17,218	0,000	1,600	1,281–1,997
Tietävätkö vanhempasi (tai ne aikuiset, joiden luona asut) yleensä, kenen kanssa vietät vapaa-aikasi?				
Aina				
Joskus	5,193	0,023	1,153	1,020–1,303
Harvoin tai eivät koskaan	5,735	0,017	1,546	1,082–2,208
Vakio	1138,925	0,000	0,030	

4.5 Sukupuolen vaikutus hyvinvointiin

Koska logistisessa regressioanalyysissä selvisi sukupuolen melko merkittävä vaikutus sisäiseen pahoinvointiin, oli kiinnostava tarkastella sukupuolen vaikutusta vielä erikseen yksittäisten hyvinvointi-indikaattorien kohdalla. Kun hyvinvointi-indikaattoreita tarkasteli ristiintaulukoiden avulla niitä ainoastaan sukupuoli-muuttujan kanssa, monessa kohtaa nousi esiin tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$) eroja:

Aineellinen hyvinvointi: Tytöt arvioivat perheensä taloustilanteen poikia huonommaksi. Tytöt kuitenkin harrastivat poikia enemmän ohjattua harrastustoimintaa.

Fyysinen hyvinvointi: Tytöt kokivat poikia harvemmin terveytensä hyväksi tai erittäin hyväksi. Tytöillä oli kuitenkin poikia vähemmän tupakka- ja alkoholikokeiluja.

Psyykinen hyvinvointi: Tyttöjen kohdalla päti huomattavasti poikia useammin väite ”murehdin monia asioita”. Samoin väitteet ”olen usein onneton, mieli maassa tai itkuinen” sekä ”kärsin monista peloista, olen helposti pelästynyt” pätivät tyttöjen kohdalla paljon useammin kuin pojilla.

Sosiaalinen hyvinvointi: Tytöillä oli poikia useammin vähintään yksi läheinen ystävä, jolle voi keskustella luottamuksellisesti omista asioista. Pojat sen sijaan pystyivät keskustelemaan tyttöjä useammin vanhempiensa kanssa omista asioistaan. Myös vapaa-ajanviettoseurassa oli hienoisia eroja: tytöt esimerkiksi viettivät vapaa-aikaansa hieman poikia useammin perheensä kanssa, ja pojat taas oleilivat tyttöjä useammin neljän tai useamman kaverin ryhmässä. Tytöt olivat valinneet poikia useammin vaihtoehdon ”aina” kysyttäessä, tietävätkö vanhemmat (tai ne aikuiset, joiden luona vastaaja asuu), kenen seurassa vastaa viettää vapaa-aikansa tai liikkuu ulkona. Pojat kokivat jonkin verran tyttöjä useammin olevansa muiden lasten tai nuorten silmätikkuna tai kiusaamisen kohteena. Tilastollisesti merkitsevä ero löytyi myös vanhempien alkoholinkäytöstä: tytöt ilmoittivat nähneensä hieman poikia useammin vanhempiensa humalassa. Erot vanhempien alkoholinkäytössä olivat kuitenkin melko pieniä.

Sukupuolten välillä oli siis tilastollisesti merkitseviä eroja lähes jokaisessa hyvinvointi-indikaattorissa. Sukupuolten erot korostuivat etenkin psyykkisen hyvinvoinnin indikaattoreissa: pojat näyttivät voivan tyttöjä paremmin psyykkisesti. Koska tutkimukseni mielenkiinto kohdistuu kuitenkin nimenomaan siihen, miten asuminen vaikuttaa lasten hyvinvointiin, en tarkastele

pelkän sukupuolen vaikutusta edellä kuvattua tarkemmin. Todettakoon kuitenkin, että vastaajan sukupuoli näyttäisi selittävän esimerkiksi juuri psyykkistä hyvinvointia selvästi voimakkaammin kuin yksi- ja monipaikkainen asuminen.

Halusin tuoda sukupuolimuuttujan kuitenkin vielä mukaan tarkasteluun niin, että tein luvussa 4.2 esitellyt hyvinvointi-indikaattorien ja asumismuuttujan ristiintaulukoinnit uudelleen ottamalla mukaan nyt myös sukupuolen vaikutuksen kolmantena muuttujana. Sukupuolen erottelva vaikutus näkyi ainoastaan kolmen indikaattorin kohdalla. Nämä indikaattorit olivat väittämät ”olen usein onneton, mieli maassa tai itkuinen”, ”kärsin monista peloista, olen helposti pelästynyt” sekä ”olen muiden lasten ja nuorten silmätikku tai kiusaamisen kohde”.

Kuten taulukosta 14 käy ilmi, väittämän ”olen usein onneton, mieli maassa tai itkuinen” kohdalla monipaikkaisesti asuvat tytöt erosivat tilastollisesti merkitsevästi vain yhdessä paikassa asuvista tytöistä: heidän kohdallaan kyseinen väittämä pätii useammin. Sen sijaan yksi- ja monipaikkaisesti asuvien poikien vastauksissa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja.

Taulukko 14. Onnettomaksi itsensä kokevien tarkastelua yksi- ja monipaikkaisen asumisen sekä sukupuolen mukaan (N=11 107)

	Tyttö <i>p</i> =0,000		Poika <i>p</i> =0,151	
	Yksipaikkainen asuminen	Monipaikkainen asuminen	Yksipaikkainen asuminen	Monipaikkainen asuminen
Ei päde	68,9	60,9	81,9	79,5
Pätee jonkin verran	24,1	29,8	14,9	17,3
Pätee varmasti	7,0	9,4	3,2	3,3
(<i>n</i>)	(4 496)	(1 173)	(4 367)	(1 071)

Vastaava tulos oli myös väittämän ”kärsin monista peloista, olen helposti pelästynyt” kohdalla, kuten taulukosta 15 nähdään. Monipaikkaisesti asuvien tyttöjen kohdalla väittämä pätii yksipaikkaisesti asuvia tyttöjä useammin. Pojilla merkitseviä eroja ei sen sijaan ollut.

Taulukko 15. *Peloista kärsivien ja helposti pelästyvien tarkastelua yksi- ja monipaikkaisen asumisen sekä sukupuolen mukaan (N=11 072)*

	Tyttö <i>p</i> =0,008		Poika <i>p</i> =0,182	
	Yksipaikkainen asuminen	Monipaikkainen asuminen	Yksipaikkainen asuminen	Monipaikkainen asuminen
Ei päde	61,3	56,6	77,3	74,8
Pätee jonkin verran	28,9	33,4	19,0	20,6
Pätee varmasti	9,7	10,0	3,7	4,6
(<i>n</i>)	(4 489)	(1 168)	(4 350)	(1 065)

Eroja oli myös väittämässä ”olen muiden lasten ja nuorten silmätikku tai kiusaamisen kohde”. Vain yhdessä paikassa asuvat tytöt olivat monipaikkaisesti asuvia useammin sitä mieltä, että väite ei päde heidän kohdallaan. Yksi- ja monipaikkaisesti asuvien poikien välillä ei tässäkään ollut tilastollisesti merkitseviä eroja. (Taulukko 16.)

Taulukko 16. *Silmätikuksi tai kiusaamisen kohteeksi itsensä kokevien tarkastelua yksi- ja monipaikkaisen asumisen sekä sukupuolen mukaan (N=11 091)*

	Tyttö <i>p</i> =0,000		Poika <i>p</i> =0,782	
	Yksipaikkainen asuminen	Monipaikkainen asuminen	Yksipaikkainen asuminen	Monipaikkainen asuminen
Ei päde	85,9	79,7	82,2	81,3
Pätee jonkin verran	11,5	17,5	14,3	15,0
Pätee varmasti	2,6	2,8	3,4	3,7
(<i>n</i>)	(4 491)	(1 171)	(4 363)	(1 066)

Muissa testatuissa indikaattoreissa tulokset olivat tilastollisesti merkitseviä molempien sukupuolten kohdalla, eli kaikkien muiden indikaattorien kohdalla asumisen yksi- ja monipaikkaisuus vaikutti sekä tyttöjen että poikien hyvinvointiin. Koska sukupuoli erotteli vastaajia vain näiden kolmen hyvinvointi-indikaattorin kohdalla, ei voida yleistää, että yksi- ja monipaikkainen asuminen vaikuttaisi tyttöjen ja poikien hyvinvointiin kovin eri tavoin. Sukupuolen tuominen taulukointeihin antoi kuitenkin mielenkiintoista lisätietoa tyttöjen ja poikien eroista. Jo aiemmista analyyseistä kävi ilmi, että pojat voivat tyttöjä paremmin psyykkisesti, ja nyt myös kolmen muuttujan ristiintaulukoinneissa kaksi kolmesta tyttöä ja poikia erotelleesta hyvinvointi-indikaattorista liittyi psyykkiseen hyvinvointiin. Näyttääkin ainakin jossain määrin siltä, että yksi- ja monipaikkainen asuminen ei liiemmin vaikuttaisi poikien psyykkiseen hyvinvointiin, mutta tyttöjen psyykkiseen hyvinvointiin vaikuttaisi.

5 POHDINTA

Tutkimuksen tarkoituksena oli määrällisen analyysin keinoin selvittää yksi- ja monipaikkaisen asumisen yhteyksiä lasten ja nuorten hyvinvointiin. Tutkimuksen lähtökohtana oli oletus siitä, että asumismuoto vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. Toisaalta ilmiselvä fakta oli myös se, että asuminen ei ole ainoa hyvinvointiin vaikuttava tekijä. Analyysissäni pyrin tavoittamaan myös näitä muita hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ja arvioimaan niiden selitysvoimaa verrattuna yksi- ja monipaikkaiseen asumiseen. Lisäksi yksi- ja monipaikkaisen asumisen erityistapauksena tarkastelin lastensuojelun toimenpiteenä sijoitettujen ja ei-sijoitettujen lasten hyvinvointia. Läheisesti asumismuotoon liittyvän perherakenteen merkitystä hyvinvoinnille tarkastelin vertaamalla ydinperheessä ja sen ulkopuolella elävien lasten hyvinvointia. Tarkastelin myös sitä, kokivatko tytöt ja pojat yksi- ja monipaikkaisen asumisen vaikuttavan hyvinvointiinsa eri tavoin.

Yksittäisiä hyvinvointi-indikaattoreita tarkasteltaessa kävi ilmi, että vain yhdessä paikassa asuvat kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset voivat paremmin kuin monipaikkaisesti asuvat. Eroja näiden vastaajaryhmien välillä ilmeni lähes jokaisessa hyvinvointi-indikaattorissa. Erityisen merkillepantavia eroja ilmeni esimerkiksi kysyttäessä arvioita perheen taloudellisesta tilanteesta. Yksipaikkaisesti asuvat lapset ja nuoret arvioivat monipaikkaisesti asuvia huomattavasti useammin perheen taloudellisen tilanteen erittäin hyväksi tai melko hyväksi. Tupakka- ja etenkin alkoholikokeiluja oli ollut monipaikkaisesti asuvilla paljon enemmän kuin yksipaikkaisesti asuvilla. Psykkisen hyvinvoinnin indikaattoreista etenkin murehtiminen erotteli vastaajia suuresti, sillä monipaikkaisesti asuvat lapset ja nuoret ilmoittivat murehtivansa melko paljon enemmän kuin yksipaikkaisesti asuvat. Sosiaaliseen hyvinvoinnin indikaattoreissa merkittäviä eroja ilmeni etenkin lasten ja nuorten perhesuhdetta kuvaavissa indikaattoreissa: yksipaikkaisesti asuvat lapset ja nuoret viettivät monipaikkaisesti asuvia enemmän aikaansa perheensä kanssa, heillä oli parempi keskusteluyhteys vanhempiinsa ja vanhemmat myös useammin tiesivät, kenen kanssa lapsi viettää vapaa-aikaansa.

Myös summamuuttujatasoinen tarkastelu vahvisti päätelmää siitä, että yksipaikkaisesti asuvat lapset ja nuoret voivat monipaikkaisesti asuvia paremmin. Yksipaikkaisesti asuvat lapset ja nuoret olivat kiltimpiä ja kuuliaisempia, voivat sisäisesti eli psyykkisesti ja fyysisesti paremmin, olivat vähemmän levottomia ja provosoituvia sekä vähemmän yksinäisiä ja pienemmässä kiusaamisriskissä kuin monipaikkaisesti asuvat ikätoverinsa. Samalla tavoin summamuuttujien

tarkastelussa ei-sijoitetut lapset voivat sijoitettuja paremmin ja ydinperheessä asuvat ydinperheen ulkopuolella asuvia paremmin.

Usean eri muuttujan vaikutusta sisäiseen pahoinvointiin samanaikaisesti tarkasteltaessa ilmeni, että lähes kaikki tutkitut muuttajat selittivät sisäistä pahoinvointia, mutta erityisen vahvasti sitä näytti selittävän tyttö-sukupuoli, ystävän puuttuminen, perheen huono taloudellinen tilanne sekä huono keskusteluyhteys vanhempiin. Myös monipaikkainen asuminen oli yhteydessä sisäiseen pahoinvointiin, mutta se ei selittänyt sitä yhtä vahvasti kuin edellä kuvatut muuttajat. Sukupuolen vaikutus hyvinvointiin ilmeni myös sukupuolta ja hyvinvointi-indikaattoreita ristiintaulukoitaessa. Tytöt näyttivät voivan poikia huonommin etenkin psyykkisesti.

Sukupuolen vaikutusta hyvinvointiin tarkasteltiin myös tuomalla sukupuoli kolmantena muuttujana mukaan asumismuodon ja indikaattoreiden ristiintaulukointeihin. Tytöillä asumismuoto erotteli vastaajia merkitsevästi jokaisen hyvinvointi-indikaattorin kohdalla: yksipaikkaisesti asuvat tytöt voivat paremmin kuin monipaikkaisesti asuvat tytöt. Poikien kohdalla tulos ei ollut aivan yhtä selkeä, sillä kolmen indikaattorin – joista kaksi liittyi psyykkiseen hyvinvointiin – kohdalla asumismuoto ei erotellut vastaajia. Tästä voi tehdä varovaisen päätelmän siitä, että poikien psyykkiseen hyvinvointiin asumismuodolla ei välttämättä ole niin suurta vaikutusta kuin tytöillä.

Asumisen voi tulkita olevan Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteoriassa esiteltyjä ulottuvuuksia yhdistävä tekijä. *Having*-ulottuvuus viittaa selkeimmin asumiseen, kuten asumismuotoon ja -tasoon. Asumiseen läheisesti yhteydessä olevat perhe- ja muut ihmissuhteet kuuluvat *loving*-ulottuvuuteen. Asuminen linkittyy myös *being*-ulottuvuuteen, joka kuvaa itsensä toteuttamisen muotoja, kuten vaikkapa mahdollisuutta harrastamiseen. Jos tuloksia tarkastellaan teorian valossa, voidaan sanoa, että monipaikkaisesti asuvien lasten ja nuorten huonompi hyvinvointi ilmenee jokaisessa Allardtin kolmessa ulottuvuudessa. Hyvinvoinnin vajeita on niin elintasossa (*having*-ulottuvuus), yhteisyyssuhteissa (*loving*-ulottuvuus) kuin myös itsensä toteuttamisen muodoissa (*being*-ulottuvuus).

On helposti tehtävissä päätelmä, että ryhmätasoisessa tarkastelussa – jollainen tämä tutkimus on – monipaikkaisesti asuvat lapset ja nuoret voivat yksipaikkaisesti asuvia huonommin. Samalla on kuitenkin muistettava hyvinvoinnin vaikea määritettävyyys, mikä näyttäytyy etenkin yksilötason tarkastelussa. Allardtin (1976) näkökulma onkin nimenomaan yksilökeskeinen. Hä-

nen mukaansa hyvinvoinnin osatekijöitä on haastavaa asettaa arvojärjestykseen suurinta hyvinvointia tavoiteltaessa. (Mt., 50–52). Näin ajateltuna ei voida sanoa, voiko paremmin ihminen, jolla on paljon rahaa vai ihminen, jolla on paljon ystäviä. Allardtin (1976, 62) mukaan resurssit eivät voi myöskään suoraan korvata toisiaan. Ei siis voida suoraan ajatella, että puutteet elintossossa korvautuisivat esimerkiksi merkittävillä ihmissuhteilla tai toisinpäin.

Tässäkin tutkimuksessa kävi ilmi, että hyvinvoinnin osatekijöitä ei ole aina selkeää arvotaa. Esimerkiksi sosiaalisen hyvinvoinnin indikaattoreita tarkastelemalla voidaan todeta, että yksipaikkaisesti asuvat lapset ja nuoret ovat perhekeskeisempiä, mutta monipaikkaisesti asuvat viihtyvät enemmän ystäviensä seurassa. Sekä perhe- että ystävyys-suhteet ovat tärkeitä lasten ja nuorten hyvinvoinnille (Clair 2012, 646; Lasten hyvinvoinnin kansalliset... 2011, 51; Minkkinen 2015, 30), joten on hankalaa tästä näkökulmasta sanoa, voivatko yksi- vai monipaikkaisesti asuvat lapset ja nuoret paremmin. Ehkä oleellista on se, että lapsella on merkityksellisiä ihmissuhteita elämässään. Myös Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteoriassa *loving*-ulottuvuus kuvaa yleisesti yhteisyyssuhteiden tärkeyttä.

Monipaikkainen asuminen voi tuottaa lapselle monipaikkaisen identiteetin, joka saattaa tuoda haasteita yksilön hyvinvointiin juurettomuuden, turvattomuuden ja yksinäisyyden tunteina (Haukkala 2011, 35). Perinteisesti onkin ajateltu läheissuhteiden ja asuinpaikan vakauden olevan lapselle hyväksi (Murphey & Bandy & Moore 2012, 1). Tämä tutkimus näyttäisi todentavan edellä mainitut oletukset tosiksi. Näyttäisi siltä, että yksi asuinpaikka olisi lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta parempi kuin kaksi tai vielä useampi. Järkevä jatkokysymys onkin, miksi näin on?

Monipaikkainen asuminen liittyy usein jonkinlaiseen elämän muutostilanteeseen. Se on usein seurausta jostakin tapahtumasta elämässä. Tässä tutkimuksessa on keskitytty rinnakkaisten muuttojen määrittämään monipaikkaiseen asumiseen. Tällainen monipaikkaisuus on todennäköisesti tavallisimmin seurausta esimerkiksi vanhempien eron jälkeisestä kahden kodin välillä vuorottelusta tai lastensuojelun intervention tai tukitoimen aiheuttamasta asuinpaikkojen vaihtelusta esimerkiksi kodin ja tukiperheen tai kodin ja sijaishuoltopaikan välillä.

Lastensuojelun interventiot tuottavat asumisen monipaikkaisuutta, mutta useilla lastensuojelun asiakaslapsilla on kokemusta myös perhesuhteiden muutosten aiheuttamista muutoista ja monipaikkaisesta asumisesta (esim. Ritala-Koskinen & Forsberg 2016, 110). Lastensuojelun toimilla tavoitellaan ennen kaikkea suurempaa hyvinvointia lapselle. Tässä tutkimuksessa omana

ryhmänään tarkasteltujen sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi näyttäytyi kuitenkin vieläkin huonompana kuin laajemman monipaikkaisen asumisen ryhmän hyvinvointi, kun hyvinvointia tarkasteltiin summamuuttujien ”kiltteys, kuuliaisuus”, ”sisäinen pahoinvointi”, ”levottomuus, provosoituminen” ja ”yksinäisyys, kiusaamisriskissä oleminen” kautta. Ei kuitenkaan pidä tehdä pitkälle menevää johtopäätöstä siitä, että sijoitus ei olisi toimiva interventio lapsen hyvinvoinnin kannalta. Kyse on todennäköisesti ainakin osittain siitä, että lapsen pahoinvointi ja siihen liittyvät seikat ovat johtaneet sijoitukseen, ja tämä oireilu näkyy vielä sijoituksenkin aikana. Toisaalta myös sijaishuoltoon liittyvä asuinpaikkojen vaihtelu voi olla riski lapsen hyvinvoinnille (Ritala-Koskinen & Forsberg 2016; Unrau & Seita & Putney 2008). Lastensuojelun toimien vaikutusta lasten ja nuorten hyvinvointiin on kuitenkin hankalaa tutkia poikittais-tutkimuksessa, jollainen tämä tutkimus on. Selkeiden syy-seuraussuhteiden etsiminen tässä tutkimuksessa onkin lähes mahdotonta; sellainen näkökulma vaatisi laajempia seuranta-asetelmia. Varmaa on vain se, että sijoitettujen lasten hyvinvointi näyttäytyy huonompana kuin ei-sijoitettujen.

Hyvinvoinnin kannalta vaikeasti tulkittava tilanne voi olla myös vanhempien eron aiheuttaman monipaikkaisuuden kohdalla. Vaikka tutkimuksissa on havaittu, että ydinperheessä eläminen on myönteinen ja vanhempien ero kielteinen asia lapsen hyvinvoinnin kannalta (esim. Amato 2005, 77; Rissanen 2016, 254), ei asia ole aina näin selkeä. Vanhempien ero heikentää lasten hyvinvointia etenkin silloin, kun vanhempien avioliitossa ei ole ollut juurikaan riitoja. Sen sijaan riitaisen liiton päättävä avioero on lasten hyvinvoinnin kannalta parempi kuin vanhempien pysyminen yhdessä. (Amato 2005, 80.)

Lasten hyvinvoinnin tila kansallisten indikaattorien kuvaamana -raportissa todetaan ”hyvinvointipulmia [– –] kohtaavien lasten joukon säilyvän vuodesta toiseen vähintään samansuuruisena tai jopa kasvavan”. Tulos kertoo eriarvioisuudesta, mutta ei siitä, missä määrin hyvinvointiongelmien kasautuvat samoihin lapsiin tai perheisiin. Muissa tutkimuksissa on kuitenkin havaittu hyvinvoinnin haasteiden kasautuvan ja myös periytyvän sukupolvelta toiselle. (Aira ym. 2015, 131.) Tämän tutkimuksen perusteella hyvinvoinnin haasteita näyttäisi kasautuvan useassa kodissa samanaikaisesti asuville lapsille. Voikin pohtia, miten sellaiset lapset voivat, joiden elämässä monipaikkaiseen asumiseen liittyvät muutokset ja niiden ennustamattomuus ovat pysyvä olotila (ks. Forsberg & Ritala-Koskinen 2017, 249). Lasten yksittäisiä elämänkulkuja ja heikentyneen hyvinvoinnin syitä voi kuitenkin vain arvailla. Voiko lapsi pahoin jo ennen monipaikkaisen asumisen tilannetta – esimerkiksi jos lapsi on elänyt vanhempien riitaisen avioliiton keskellä? Vai johtiko vasta usean samanaikaisen asuinpaikan tilanne siihen, että lapselle

kehittyi monipaikkainen identiteetti kielteisine seurauksineen? Vai onko kyse lopulta edes asuinpaikkojen määrästä?

Usean selittävän muuttujan tarkastelussa selvisi, että monipaikkainen asuminen todella oli yhteydessä sisäiseen pahoinvointiin, mutta ei niin merkittävästi kuin esimerkiksi tyttö-sukupuoli ja perheen talousvaikeudet. Lisäksi edellä kuvatussa summamuuttujatasoisessa tarkastelussa yksi- ja monipaikkaisesti asuvien vastaajien keskiarvot eivät eronneet toisistaan erityisen *merkittävästi*. Toisaalta kaikissa analyyseissa erot näiden vastaajaryhmien välillä olivat lähes aina tilastollisesti *merkittäviä*. Tämä johtuu isosta aineistosta, joka pientä aineistoa herkemmin johtaa tilastollisesti merkitseviin tuloksiin, vaikka erot eivät olisikaan hätkähdyttävän suuria.

Tuloksia tulkittaessa on syytä muutenkin olla tarkkana. Monipaikkaisesti asuvat lapset ja nuoret olivat yksipaikkaisesti asuvia nuoria useammin esimerkiksi sitä mieltä, että heidän perheillään oli talousvaikeuksia. He myöskään eivät kokeneet terveyttään yhtä hyväksi, ja myös heidän psyykinen hyvinvointinsa oli heikompi. Sami Myllyniemi (2008, 71) havaitsi, että niillä nuorilla, joilla oli toimeentulo-ongelmia, oli muita enemmän myös psykososiaalisia ja terveydellisiä ongelmia. Nämä tekijät siis kulkevat käsi kädessä, oli taustalla monipaikkaista asumista tai ei. On melko selvää, että esimerkiksi vanhempien erotilanne voi johtaa taloudellisiin ongelmiin. Näin ollen on ymmärrettävää, että monipaikkaisesti asuvat lapset ja nuoret raportoivat useammin taloudellisista ongelmista.

Asuminen ei ole mikään irrallinen hyvinvointiin vaikuttava tekijä, vaan se on kytköksissä hyvinvointiin muiden tekijöiden, kuten juuri taloudellisen tilanteen kautta. Itse asiassa kyse onkin laajemmasta riskitekijöiden kasautumisesta tiettyjen lasten ja nuorten kohdalla. Monipaikkainen asuminen on yksi riskitekijä muiden joukossa. Kuten Lapsen hyvinvointimallin kehittänyt Jaana Minkkinen (2015, 25–32) toteaa, käytännön elämässä eritasoiset hyvinvointiin vaikuttavat tekijät – yksilötekijät, lapsen oma toiminta, ympärillä oleva yhteisö ja sen tarjoama hoiva ja tuki sekä hyvinvoinnin yhteiskunnalliset kehykset – kietoutuvat yhteen monimutkaisin sitein.

Vaikka monipaikkainen asuminen on tämän tutkimuksen perusteella riskitekijä lasten ja nuorten hyvinvoinnille, se ei automaattisesti tarkoita sitä, että monipaikkaisesti asuva lapsi voisi huonosti. Monipaikkaisuus ei ole välttämättä pelkästään kielteinen asia lapsen elämässä. Esimerkiksi vanhempien ero tai sijaishuoltoon päätyminen voi olla uusi alku lapselle. Lisäksi täytyy muistaa, että monipaikkainen asuminen voi tarkoittaa jo lähtökohtaisesti myönteistä ja mu-

kavaa asiaa lapselle. Esimerkiksi säännölliset kyläilyt isovanhempien luona voivat edustaa tällaista monipaikkaisuutta (Forsberg & Ritala-Koskinen 2017, 248). Näin ollen monipaikkainen asuminen voi siis myös lisätä lasten ja nuorten hyvinvointia.

Lisäksi on huomioitava tärkeä seikka, jonka Paul R. Amato (2005, 83) meta-analyysissään nostaa esiin: perherakenteesta riippumatta vanhemmuuden laatu on eräs vahvimista lapsen emotionaalisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin ennustajista. Tätä voinee soveltaa myös asumisnäkökulmaan ja päätellä, että asuinpaikkojen määrästä riippumatta vanhemmuuden laatu ennustaa hyvinvointia hyvin vahvasti. Todennäköisesti voi kuitenkin olla niin, että monipaikkaisen asumisen tilanteessa usein myös vanhemmuudessa on joitakin ongelmia. Tällainen tilanne voi olla vaikkapa vanhempien eron jälkeinen kiista lapsen asumisjärjestelyistä, jolloin lapsen etu jää vanhemman edun varjoon.

Koska hyvinvointia on vaikea määrittää, sitä on haastavaa myös tutkia. Siksi on aiheellista epäillä, voiko ylipäänsä millään hyvinvointitutkimuksella saada täyttä kuvaa hyvinvoinnista – tuskin. Tämän tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa on muistettava se, että aineistoa ei ole alun perin kerätty asumisen ja hyvinvoinnin yhteyksien tutkimista varten, vaan näkökulma on ollut ennen kaikkea lasten väkivaltakokemuksissa. On selvää, että aineiston asettamista rajoitteista johtuen tärkeitä seikkoja tutkimukseni aihepiiriin liittyen on varmasti jäänyt kartoittamatta.

Vaikka tällä(kin) aineistolla on puutteensa, sillä on myös etunsa. Ensinnäkin aineiston suuri koko on eräs tutkimuksen luotettavuuteen liittyvä tekijä, sillä otoskoko on yhteydessä siihen, kuinka hyvin otos kuvaa perusjoukkoa (Vehkalahti 2008, 43). Toisekseen kyselylomakkeen ansioksi on laskettava sen laaja taustoittava osuus ennen varsinaisia väkivaltakokemuksiin liittyviä kysymyksiä. Juuri nämä taustoittavat kysymykset olivat tutkimukseni keskiössä, ja niitä käyttämällä hyvinvointiteemaa oli mahdollista tarkastella useasta eri näkökulmasta.

Sen lisäksi, että hyvinvointia on haastavaa kartoittaa laaja-alaisesti, on muistettava se, että tällä tutkimuksella ei ole voitu tavoittaa myöskään monipaikkaisen asumisen koko kirjoa. Tässä tutkimuksessa tarkasteltu monipaikkainen asuminen ja asuinpaikkojen välillä muuttaminen on rinnakkaista, eli lapsen arki vuorottelee useassa eri asuinpaikassa ja lapsi liikkuu näiden paikkojen välillä toistuvasti. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät siis muunlaiset ”pienet muutot” ja niiden aiheuttama monipaikkaisuus. (ks. Ritala-Koskinen ja Forsberg 2016.) Jatkossa voisi olla mielenkiintoista esimerkiksi vertailla erityyppisiä ”pieniä muuttoja” ja niiden aiheuttamaa monipaikkaisuutta kokevien lasten hyvinvointia.

Koska asuminen ei ole irrallisesti hyvinvointiin vaikuttava tekijä, olisi jatkossa hedelmällistä tutkia monipaikkaisen asumisen ja hyvinvoinnin yhteyksiä syvemmin, esimerkiksi laadullisen tutkimuksen keinoin. Esimerkiksi lapsia haastatteleamalla voitaisiin saada entistä moniulotteisempaa tietoa asumisen ja muiden hyvinvointiin vaikuttavien tekijöiden yhteen kietoutumisesta ja yhteisvaikutuksista. Tällöin keskiössä olisi nimenomaan lasten kokemustieto. Lasten kohdalla monipaikkainen asuminen edustaa usein niin sanottua pakotettua monipaikkaisuutta (Haukkala 2011, 11). Lasten omia kokemuksia kartoittamalla olisi mielenkiintoista myös selvittää, kokevatko lapset joutuneensa pakotetuiksi monipaikkaisen asumisen malliin. Kiinnostavaa olisi myös tietää, onko lapsilla ollut itse mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon asumisratkaisuksista ja jos on, ovatko he kokeneet sen kuormittavaksi. Yksityiskohtaisempien asumiseen ja hyvinvointiin liittyvien syy-seuraussuhteiden tarkastelua varten olisi mielenkiintoista myös seurata lapsuudessa monipaikkaisesti asuneiden henkilöiden elämää lapsuudesta aikuisuuteen pitkäikäistutkimuksen avulla.

Lasten ja nuorten monipaikkaisesta asumisesta ja sen yhteydestä hyvinvointiin tarvitaan lisää tietoa. Paitsi että aihetta on tutkittu vielä jokseenkin vähän, myöskään lasten parissa työskentelevillä asiantuntijoilla ei ole tarpeeksi työkaluja kohdata ilmiötä. Esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä ei ole välttämättä tarkkaa tietoa lapsen elämässään kokemista muutoista ja muutoksista, ja sosiaalityössä muutenkin paikan merkitys hyvinvoinnille on jäänyt ihmisen käyttäytymisen ja läheisten ihmissuhteiden tarkastelun varjoon. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2017; Jack 2015). Tämän tutkimuksen tulokset monipaikkaisen asumisen vaikutuksista lasten ja nuorten hyvinvointiin toivottavasti osaltaan perustelevat tarvetta saada aiheesta lisää tietoa niin tutkimuksen kuin myös käytännön työn kautta.

LÄHTEET

Ahlström, Salme & Metso, Leena & Huhtanen, Petri & Ollikainen, Minna (2008) Missä nuorisoryhmissä päihteidenkäyttö on vähentynyt? Suomen ESPAD-aineiston tuloksia 2007. Yhteiskuntapolitiikka 73(1), 73–83.

Aira, Tuula & Hämylä, Riikka & Kannas, Lasse & Aula, Maria Kaisa & Harju-Kivinen, Raija (2014) Lasten hyvinvoinnin tila kansallisten indikaattoreiden kuvaamana. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:4.

http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/lasten_hyvinvoinnin_tila.pdf. Viitattu 14.1.2018.

Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1994) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY.

Allardt, Erik (1976) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.

Allardt, Erik (1993) Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. Teoksessa Martha C. Nussbaum & Amartya Sen (toim.) The Quality of Life. Oxford: Clarendon Press, 88–94.

Amato, Paul. R. (2005) The Impact of Family Formation Change on the Cognitive, Social, and Emotional Well-Being of the Next Generation. The Future of Children 15(2), 75–96.

Archambault, Josée (2012) 'It can be good there too': home and continuity in refugee children's narratives of settlement. Children's Geographies 10(1), 35–48.

Aura, Seppo & Horelli, Liisa & Korpela, Kalevi (1997) Ympäristöpsykologian perusteet. Porvoo: WSOY.

Autonen-Vaaranemi, Leena (2009) Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt. Tampere: Tampereen University Press, Acta Universitatis Tampereensis 1445.

Bardy, Marjatta (2013) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 49–78.

Ben-Arieh, Asher (2008) Indicators and Indices of Children's Well-Being: towards a more policy-oriented perspective. European Journal of Education 43(1), 37–50.

Ben-Arieh, Asher (2010) From Child Welfare to Children Well-Being: The Child Indicators Perspective. Teoksessa Sheila B. Kamerman, Shelley Phipps & Asher Ben-Arieh (toim.) From Child Welfare to Child Well-Being: An international perspective on knowledge in the service of policy making. Dordrecht: Springer, 9–22.

Ben-Arieh, Asher & Frønes, Ivar (2011) Taxonomy for child well-being indicators: A framework for the analysis of the well-being of children. Childhood 18(4), 460–476.

Bradshaw, Jonathan & Hoelscher, Petra & Richardson, Dominic (2006) An Index of Child Well-being in the European Union. Social Indicators Research 80, 133–177.

Breivik, Kyrre & Olweus, Dan (2006) Adolescent's Adjustment in Four Post-Divorce Family Structures. *Journal of Divorce & Remarriage* 44(3–4), 99–124.

Child well-being in rich countries. A comparative overview (2013) Innocenti Report Card 11. Firenze: UNICEF Office of Research.
https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc11_eng.pdf. Viitattu 14.1.2018.

Christensen, Pia (2002) Place, space and knowledge: children in the village and the city. Teoksessa Pia Christensen & Margaret O'Brien (toim.) *Children in the city: Home, neighbourhood and community*. London & New York: RoutledgeFalmer, 13–28.

Clair, Amy (2012) The Relationship between Parent's Subjective Well-Being and the Life Satisfaction of Their Children in Britain. *Child Indicators Research* 5(4), 631–650.

Demo, David. H. & Alan C. Acock (1996) Family Structure, Family Process, and Adolescent Well-Being. *Journal of Research on Adolescence* 6(4), 457–488.

Ellonen, Noora (Poliisiammattikorkeakoulu) & Fagerlund, Monica (Poliisiammattikorkeakoulu) & Kääriäinen, Juha (Poliisiammattikorkeakoulu) & Peltola, Marja (Nuorisotutkimusseura) & Sariola, Heikki (Lastensuojelun keskusliitto) (2013a) *Lapsiuhritutkimus 2013 [sähköinen tietoaaineisto]*. Versio 1.0 (2015-03-16). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2943>. Viitattu 14.1.2018.

Ellonen, Noora (Poliisiammattikorkeakoulu) & Fagerlund, Monica (Poliisiammattikorkeakoulu) & Kääriäinen, Juha (Poliisiammattikorkeakoulu) & Peltola, Marja (Nuorisotutkimusseura) & Sariola, Heikki (Lastensuojelun keskusliitto) (2013b) *Lapsiuhritutkimus 2013. Kyselylomake [verkkoaineisto]*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD2943/PIP/quF2943_1_fin.pdf ja https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD2943/PIP/quF2943_2_fin.pdf. Viitattu 14.1.2018. Kyselylomake on osa aineistoa Ellonen, Noora (Poliisiammattikorkeakoulu) & Fagerlund, Monica (Poliisiammattikorkeakoulu) & Kääriäinen, Juha (Poliisiammattikorkeakoulu) & Peltola, Marja (Nuorisotutkimusseura) & Sariola, Heikki (Lastensuojelun keskusliitto): *Lapsiuhritutkimus 2013 [sähköinen tietoaaineisto]*. Versio 1.0 (2015-03-16). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2943>.

Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Autonen-Vaaranieniemi, Leena & Kauko, Outi (2014) Lasten monipaikkainen asuminen sosiaalisena ilmiönä ja hyvinvoinnin kysymyksenä. *Hyvinvointikatsaus* 25(1), 29–35.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2017) The multi-local residency of children seen through case descriptions of Finnish child welfare social workers. *European Journal of Social Work* 20(2), 242–252.

- Forss, Anne & Säkkinen, Salla (2016) Lapsen elatus ja huolto 2015. Tilastoraportti 11/2016. Suomen virallinen tilasto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130561/Tr11_16.pdf?sequence=4. Viitattu 14.1.2018.
- Gustafson, Per (2002) Place, Place Attachment and Mobility: Three Sociological Studies. Göteborg: Göteborg University, Göteborg Studies in Sociology No 6.
- Haugen, Gry Mette D. (2010) Children's perspectives on everyday experiences of shared residence: Time, emotions and agency dilemmas. *Children & Society* 24(2), 112–122.
- Haukkala, Teresa (2011) Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus. Sitran selvityksiä 54. Helsinki: Sitra.
- Heikkilä, Tarja (2008) Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Heino, Tarja (2009) Lastensuojelu – kehityskulkuja ja paikannuksia. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 198–213.
- Hetherington, E. Mavis & Bridges, Margaret & Insabella, Glendessa M. (1998) What Matters? What does not? Five Perspectives on the Association between Marital Transitions and Children's Adjustment. *American Psychologist* 53(2), 167–184.
- Hoffrén, Jukka & Rättö, Hanna (2011) Hyvinvoinnin mittarit. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Hyvinvointi: suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 219–239.
- Holloway, Sarah L. & Valentine, Gill (2000) Children's geographies and the new social studies of childhood. Teoksessa Sarah L. Holloway & Gill Valentine (toim.) *Children's geographies. Playing, living and learning*. London: Routledge, 1–26.
- Hyvinvoinnin mittaaminen (2016) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/hyvinvoinnin-mittaaminen>. Viitattu 14.1.2018.
- Jack, Gordon (2015) 'I may not know who I am, but I know where I am from': the meaning of place in social work with children and families. *Child & Family Social Work* 20, 415–423.
- Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007) Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Helsinki: WSOY.
- Kaltenborn, Karl-Franz (2001) Children's and Young People's Experiences in Various Residential Arrangements: A Longitudinal Study to Evaluate Criteria for Custody and Residence Decision Making. *British Journal of Social Work* 31, 81–117.
- Karhunen, Ville & Rasi, Ilkka & Kanninen, Aila (2011a) IBM SPSS Statistics Menetelmiä. Oulun yliopisto: tietohallinto.

Karhunen, Ville & Rasi, Ilkka & Lepola, Esa & Muhli, Arto & Kanninen, Aila (2011b) IBM SPSS Statistics Perusteet. Oulun yliopisto: tietohallinto.

Kauko, Outi (2015) Yksinäisyys alaikäisten turvapaikanhakijoiden valottamana. Yhteiskuntapolitiikka 80(1), 35–45.

Kiili, Johanna (1998) Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina. Raportti hyvinvointi-indikaattorien kehittämistä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita no. 105.

Kiili, Johanna (2006) Lasten osallistumisen voimavarat: tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä studies in education, psychology and social research 283.

Kouhia, Anne (2008) Muutosalttius ja pahoinvointia aiheuttavat tekijät lastensuojelun avo-huollon asiakaslapsen elämässä. Perhekeskeinen näkökulma. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Lapsen oikeuksien julistus (1959) Yhdistyneet kansakunnat, UNICEF.
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-julistus/>. Viitattu 14.1.2018.

Lapsen osallisuus (2016) Lastensuojelun käsikirja, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>. Viitattu 14.1.2018.

Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit. Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen (2011) Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75502/tr3.pdf?sequence=1>. Viitattu 14.1.2018.

Linnavuori, Hennariikka (2007) Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä studies in education, psychology and social research 313.

Manning, Wendy D. & Lamb, Kathleen A. (2003) Adolescent Well-Being in Cohabiting, Married and Single-Parent Families. Journal of Marriage and Family 65, 876–893.

Metsämuuronen, Jari (2006) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Tutkijalaitos. Helsinki: International Methelp.

Minkkinen, Jaana (2015) Lapsen hyvinvointimalli. Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet alakoulussa. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis 2063.

Moisio, Jenni & Gissler, Mika & Haapakorva, Pasi & Myllyniemi, Sami (2016) Lasten ja nuorten muuttoliike tilastoissa. Teoksessa Antti Kivijärvi & Marja Peltola (toim.) Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 17–50.

Murphey, David & Bandy, Tawana & Moore, Kristin A. (2012) Frequent Residential Mobility and Young Children's Well-Being. *Child Trends* 2, 1–9.
<https://www.childtrends.org/wp-content/uploads/2013/06/2012-02ResidentialMobility.pdf>. Viitattu 14.1.2018.

Myllyniemi, Sami (2008) Tilasto-osio. Teoksessa Minna Autio, Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisoasiain neuvottelukunta: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Niemelä, Pauli (2010a) Hyvinvointipolitiikan teoria. Teoksessa Pauli Niemelä (toim.) *Hyvinvointipolitiikka*. Helsinki: WSOYpro, 16–37.

Niemelä, Pauli (2010b) Esipuhe. Teoksessa Pauli Niemelä (toim.) *Hyvinvointipolitiikka*. Helsinki: WSOYpro, 5–7.

Okkonen, Kaisa-Mari (2014) Suomessa toimeentulovaikkeudet koettelevat erityisesti yksinhuoltajaperheitä. *Hyvinvointikatsaus* 1. Tilastokeskus.
http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2014/art_2014-02-26_003.html. Viitattu 14.1.2018.

Olwig, Karen Fog (1999) Travelling makes a home: mobility and identity among West Indians. Teoksessa Tony Chapman & Jenny Hockey (toim.) *Ideal homes? Social change and domestic life*. London: Routledge, 73–83.

Pollard, Elizabeth L. & Lee, Patrice D. (2003) Child well-being: A systematic review of the literature. *Social Indicators Research* 61, 59–78.

Rissanen, Antti (2016) Perhemuodon yhteys nuorten hyvinvointiin ja riskikäyttäytymiseen. *Erytistarkastelussa vuoroasuminen*. *Yhteiskuntapolitiikka* 81(3), 247–258.

Rita, Hannu (2004) Vetosuhde (odds ratio) ei ole todennäköisyyksien suhde. *Metsätieteen aikakauskirja* 2, 207–212.

Rita, Hannu & Töttö, Pertti & Alastalo, Marja (2008) Voiko turkulaisten kirjoittamista artikkeleista yli 100 % olla kvantitatiivisia? Vetosuhteen (odds ratio) ja vedon (odds) tulkintaa. *Janus* 16(1), 72–80.

Ritala-Koskinen, Aino & Forsberg, Hannele (2016) Pienet muutot ja monipaikkaisuus. Lasten asuminen lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tapauskuvauksissa. Teoksessa Antti Kivijärvi & Marja Peltola (toim.) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 105–117.

Saari, Juho (2011) Johdanto. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Hyvinvointi: suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 9–29.

Siim, Pihla Maria & Assmuth, Laura (2016) Kotona kahdessa maassa? Ylirajaisen lapsuudet tulkinnat Suomeen muuttaneissa virolaisissa lapsiperheissä. Teoksessa Antti Kivijärvi & Marja Peltola (toim.) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 91–104.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet. Vuosikatsaus 2016 (2017). Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/perh/2016/02/index.html>. Viitattu 14.1.2018.

Tiilikainen, Marja (2016) Somalialaisten nuorten yllirajainen liikkuminen. Teoksessa Antti Kivijärvi & Marja Peltola (toim.) Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 119–131.

Töttö, Pertti (1999) Pirullinen positivismi: kysymyksiä laadulliselle tutkimukselle. JYY julkaisusarja n:o 41. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Unrau, Yvonne A. & Seita, John R. & Putney Kristin S. (2008) Former foster youth remember multiple placement moves: A journey of loss and hope. *Children and Youth Services Review* 30, 1256–1266.

Vehkalahti, Kimmo (2008) Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Tammi.

Vilkko, Anni (2010) Kohteena koti. Teoksessa Anni Vilkko, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos (toim.) Kotia paikantamassa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 11–31.

Wargh, Meeri & Konu, Anne & Kivimäki, Hanne & Koivisto, Anna-Maija & Joronen, Katja (2015) 8.- ja 9.-luokkalaisten itsearvioitu masentuneisuus ja perhetekijät. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 52, 78–90.

YK:n yleissopimus lasten oikeuksista (1989) Yhdistyneet kansakunnat, UNICEF. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf. Viitattu 14.1.2018.

LIITE 1

Käytetyt mittarit ”Lapsiuhritutkimus 2013” -kyselystä (Ellonen ym. 2013b)

Kysymykset ovat samassa järjestyksessä, jossa ne ovat alkuperäisellä kysymyslomakkeella:

Oletko tyttö vai poika?

- ☐ Tyttö
- ☐ Poika

Kuinka vanha olet?

- 6.-luokkalaisten lomake:

- ☐ 10
- ☐ 11
- ☐ 12
- ☐ 13
- ☐ 14

- 9.-luokkalaisten lomake:

- ☐ 14
- ☐ 15
- ☐ 16
- ☐ 17

Keitä seuraavista henkilöitä asuu kanssasi omassa kodissasi? Voit valita useamman vaihtoehdon. Ilmoita sisarusten lukumäärä sille merkitylle alueelle.

- ☐ Isä
- ☐ Äiti
- ☐ Isäpuoli
- ☐ Äitipuoli
- ☐ Äidin miesystävä
- ☐ Isän naisystävä
- ☐ Siskoja ____
- ☐ Veljiä ____
- ☐ Siskopuolia ____
- ☐ Velipuolia ____
- ☐ Joku muu, kuka? ____

Asutko tai oletko joskus asunut sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

Asutko tällä hetkellä sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa?

- ☐ Sijaisperheessä
- ☐ Lastensuojelulaitoksessa
- ☐ En kummassakaan

Kauanko olet asunut sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa?

- ☐ Alle 6 kuukautta
- ☐ 6–12 kuukautta
- ☐ Yli vuoden

Toisilla lapsilla on nykyään myös toinen koti, jos esimerkiksi vanhemmat ovat eronneet. Onko sinulla toista kotia, jossa asut osan ajasta?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

Keitä seuraavista henkilöitä asuu kanssasi tässä toisessa kodissasi? Voit valita useamman vaihtoehdon. Ilmoita sisarusten lukumäärä sille merkitylle alueelle.

- ☐ Isä
- ☐ Äiti
- ☐ Isäpuoli
- ☐ Äitipuoli
- ☐ Äidin miesystävä
- ☐ Isän naisystävä
- ☐ Siskoja ____
- ☐ Veljiä ____
- ☐ Siskopuolia ____
- ☐ Velipuolia ____
- ☐ Joku muu, kuka? ____

Käykö isäsi tällä hetkellä töissä?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En tiedä

Käykö äitisi tällä hetkellä töissä?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En tiedä

Oletko syntynyt Suomessa?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

Mitä mieltä olet perheesi taloudellisesta tilanteesta?

- ☐ Erittäin hyvä
- ☐ Melko hyvä
- ☐ Jonkin verran talousvaikeuksia
- ☐ Paljon talousvaikeuksia
- ☐ En osaa sanoa

Onko sinulla tällä hetkellä vähintään yksi läheinen ystävä, jonka kanssa voit keskustella luotamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

Pystytkö keskustelemaan vanhempiesi kanssa omista asioistasi?

- ☐ Kyllä
- ☐ Jossain määrin
- ☐ En juuri lainkaan
- ☐ En lainkaan

Kuinka usein yleensä syötte illalla yhdessä toisen tai molempien vanhempiesi kanssa (tai niiden aikuisten kanssa joiden luona asut)?

- ☐ Joka päivä
- ☐ Useita kertoja viikossa
- ☐ Kerran viikossa
- ☐ Kerran kuukaudessa
- ☐ Harvemmin kuin kerran kuukaudessa

Kenen kanssa vietät suurimman osan vapaa-ajastasi?

- ☐ Yksin
- ☐ Perheeni kanssa
- ☐ Yhdestä kolmeen ystäväni kanssa
- ☐ Neljän tai useamman kaverin ryhmässä
- ☐ Poikaystäväni tai tyttöystäväni kanssa

Tietävätkö vanhempasi (tai ne aikuiset, joiden luona asut) yleensä, kenen kanssa vietät vapaa-aikasi tai liikut ulkona?

- ☐ Aina
- ☐ Joskus
- ☐ Harvoin tai eivät koskaan
- ☐ En käy ulkona ystäväni kanssa

Poltatko tupakkaa?

- ☐ En ole koskaan tupakoinut.
- ☐ Olen tupakoinut aikaisemmin, mutta lopettanut.
- ☐ Tupakoin, mutta en päivittäin.
- ☐ Tupakoin päivittäin, noin (lukumäärä) tupakkaa päivässä. ____

Oletko koskaan juonut alkoholia, esimerkiksi puolikkaan olutpullon, viinilasillisen tai lasin väkevää alkoholijuomaa?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

Oletko koskaan kokeillut huumeita (esimerkiksi hasista tai ekstaasia)?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

Kuinka usein viimeisen 12 kuukauden aikana olet nähnyt vanhempasi selvästi humalassa?

- ☐ En koskaan
- ☐ Kerran
- ☐ Muutaman kerran
- ☐ Kerran kuukaudessa
- ☐ Kerran viikossa
- ☐ Useita kertoja viikossa

Millaiseksi koet terveytesi yleisesti?

- ☐ Erittäin hyväksi
- ☐ Hyväksi
- ☐ Melko hyväksi
- ☐ Huonoksi
- ☐ Erittäin huonoksi

Vastaa seuraaviin kysymyksiin sen perusteella, miten asiat ovat omalla kohdallasi olleet viimeisen 6 kuukauden aikana. Vastaa jokaiselle riville parhaan kykysi mukaan siitä huolimatta, että aina et tunne olevasi asiasta täysin varma – tai että kysymys kuulostaa oudolta.

- Pyrin olemaan ystävällinen muita ihmisiä kohtaan. Otan muiden tunteet huomioon.
 - ☐ Ei päde.
 - ☐ Pätee jonkin verran.
 - ☐ Pätee varmasti.
- Olen levoton. En pysyt olemaan kauaa hiljaa paikoillani.
 - ☐ Ei päde.
 - ☐ Pätee jonkin verran.
 - ☐ Pätee varmasti.
- Kärsin usein päänsärystä, vatsakivuista tai pahoinvoinnista.
 - ☐ Ei päde.
 - ☐ Pätee jonkin verran.
 - ☐ Pätee varmasti.

- Jaan mielelläni tavaroita toisten kanssa (ruokaa, pelejä, kyniä jne.).
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Saatan vihastua kovasti ja menetän usein malttini.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Olen enimmäkseen yksinäni. Yleensä leikin yksin tai pitäydyn oman itseni seurassa.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Yleensä teen niin kuin minua käsketään.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Murehdin monia asioita.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Tarjoudun auttamaan, jos joku loukkaa itsensä, on pahoilla mielin tai huonovointinen.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Liikehdin aina kärsimättömästi paikoillani.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Minulla on yksi tai useampia hyviä ystäviä.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Tappelen usein. Saan muut tekemään mitä haluan.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Olen usein onneton, mieli maassa tai itkuinen.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Kaverit yleensä pitävät minusta.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Häiriinnyn helposti. Minun on vaikea keskittyä.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.

- Jännitän uusia tilanteita. Kadotan helposti itseluottamukseni.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Olen kiltti pienempiäni kohtaan.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Minua syytetään usein valehtelemisesta tai petkuttamisesta.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Olen muiden lasten tai nuorten silmätikku tai kiusaamisen kohde.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Tarjoudun usein auttamaan muita (vanhempiani, opettajia, muita lapsia).
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Harkitsen tilanteen ennen kuin toimin.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Otan tavaroita, jotka eivät kuulu minulle, joko kotoa, koulusta tai muualta.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Tulen paremmin toimeen aikuisten kuin ikäisteni kanssa.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Kärsin monista peloista, olen helposti pelästynyt.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.
- Saatan tehtävät loppuun. Olen hyvin pitkäjänteinen.
 - Ei päde.
 - Pätee jonkin verran.
 - Pätee varmasti.

Harrastatko jotain ohjattua harrastustoimintaa?

- Kyllä
- En